

**NEW TESTAMENT BIBLE
STORIES**
**Selected and Translated from
Biblical History for School and
Home by Dr. M. Reu**

*1. Godngunda Anggali Gabriel Degai
Zacharias Kokodir Waminu*

Herodes king Judaeawe ninggai nalggornego Judaeawe galmba yendu priest ninggai kadil nangu Zacharias, kadil diral nangume Elizabeth. Burla mokul manadi-gura ganggalmul ninggai.

Garko Zacharias Jerusalembe datai, templebe yimidir priest mundal nulu workmanati. Nulu namo wauuwe burnggadi — gura bama warkaigo waggurgo yueleli, Godgal koko balka-iga gura. Nalgorne anggali Godga Zachariasgal miradi gura nangu yerba koko balkai: Zacharias — gari inilmala — God koko nanu nadega — diral nanume Elizabethbe garko ganggal balkatinu, deran, nangu kadil nundu “John” yidara.

Bama Israel warkaigo koko nangu milkadirgo nadinungo, dudan warra dubinu gura God gurabudo waminu.

Koko burburbudon nulu yinilmulgo bandinu walu Eliasngun — yerba nulu dudan Messiasbe balkabalkaigo guranu. Zacharias koko anggaliwe gri mnubudon gurai. Nulu anggaligal yerba koko balkai: wondara ngayu pinalgo

nadinu nundu koko manubudon ngado mere-
lin? Anggali nangungal dirlen yerba gurai:
Ngayu Gabriel ngayu netchin yueleli, gura nulu
ani kokodir nanungal degai. Nundu yerba
gurai — wondara ngayu pinal nundu koko
manubudon? Na! nilangango nundu koko-
mul manadinu. Garko nundugo milnda na-
malma, koko ngato manubudon, nalgornego
nundu murga gurabudo kokodir madinu.

Bama warkur Zacharias murkara bantchenchi
gura yerba mati: nulu nganiwe ngorbelbil?
Gorer nulu mirati — dana nadi nulu kokomul —
murga mangalnda danangan degai.

2. God Anggali Gabriel Degai — Maria Kokodir Waninu.

Anggali Gabriel Zacharias kana wami —
garko keda six ninggai Godngun nangu degai
Nazarethbe — Maria kokodir waminu. Nulu nan-
gungal miradiga, nulu nangungal yerba gurai:
Maria, God nanu dauunbudon-go, namo nulu
nina yerlugar guraiga, ngando yendu nulu gari
yimidir dauuntchirgo namalma.

Maria anggali gura koko nangu nadega nulu
wauu dumbati, gura anggali yerba gurai: Maria
nundu gari yinilmala — God nanu dauun-
budongo — na, garko nanu dowe balkadinu,
nundu kadil nangu “Jesus” yidara.

Nulu burburbudon ningganu gura nangu yu-
mur Godga guranu. Nulu walu king ning-
ganu gura nangu kingdom walu yendu — bama
warkangamu bobowe ninggal — nayun nangu
kingdom, nayun nangu bama.

Garko Maria yerba gurai: Wondara dirlen?
 Gura Gabriel yerba madi: Nundu gari gang-
 galtchir manuya walu ngandongai mundal —
 nina murga Godngun detchurenga namo murga
 nanu ganggal balkaya — namo galmba ganggal
 nanu bama warkangamun, yumur Godga gu-
 ranu.
 Maria koko anggaliga manubuton gurai, gur
 anggali gura budo datai.

3. John Balkadiga.

Elizabethbe garko ganggal balkaeti bera,
 yimidir anggali dauaigo merelin. Nulu eight days
 manadi, dana nangu mandendi kadil yitarnu.
 Dana nangu kadil Zacharias yietarnda — kadil
 pebaga.

Gura ngamu nangu yerba gurai — gari gau
 — nangu kadil “John” gura. Dana dirlen peba
 nangu dawangadi Koko — muluwe nulu kaban
 yerba balkai: Nangu kadil “John.” Kaban yimidir
 nulu balkaiga nulu gurabudo kokodir manaedi,
 koko yirgai gura God bodan guraiga.

Dana bama wauurunmadi gura yerba gurai:
 Ganggal nayun wondalchirbudo.

4. Jesus Balkadiga.

Herodes king Jundaeawe ninggai — nalgorne
 bama Israel gari gura king danangantchirgame
 yerlngargo Canaanbe ninggai. Caesar August-
 us Emperor Romebe, nulu bobo danangan
 mane, bama Israel galmba murga bama nan-
 gugo ninggai gura nulu danangan king yidaren.
 Nulu galmba detchuren bobo warkangamu nan-
 gugo unai nayun bama galmba bandinu gura

kadilngai kapanbe yitarnu, nulu nadinu dana bama warkangamu ngana ninggal. Gura nulu detchuren gari ngambaingo danangan kadil yidarnu — danangan namo detchuren, dana bobo peba danangangme waminu gura nawaigo danangan kadil yidarnu. Maria burla Joseph Nazarethbe ninggal gura burla bama Davidga, Davidbe bobo Bethlehem gura, gari Nazareth — namo burla galmba wanchi bobo pebgame burlangan kadil kabanbe yidarnu.

Burla Bethlehembe miradi-na, bayanngai warkangamu bama mundalnda kana baitcharen, dana dauigo kadaraiga. Namu burla dirlen bayen minawego burnggadi barbinu. Nawaigo wudurbe Mariawe ganggal balkadi. Nambur-mulewe, nulu nangu murga mararen gumo yirngaimane gura mangerbe yidaren.

Nalgornego Bethlehem yubaigo — wakurgo — bama moaribungaga — malen dana mina wudurbe bantchega. Na anggali Godga danangang miradi, ulunggur warkbudon danangan galmba dirmbaiga gura dana inil manadi Gura anggali danangan terba koko balkai: Gari inilmala. Na, ngayu yurangan melbi bodan budongo mandendi — yurangan gura bama ngamuguraigowe — na, nila yurangan gura bama ngamuguraigowe — na, nila yurangan bobo Davidgame Saviour balkatiga, Christ, Lordbudongo. Yura pinalengo nangu natinungo — namo koko na — yura nangu waminu — mararen gumo yirngadi gura mangerbe nulu unana — Ngangoigo anggali warkangamubudon miradi — God bodan gurai — gura yerba koko balkai: God

tjiriwe bodan gurala, bamawe dauun manati, bamaigo dirlen galmba dauuntchir bobowe ningganu.

Gorer anggali gura budo dadai tjiriwe, dana bama moaribungaga — malen yerba yirgalgadi: Kada ngandan Bethlehembe dadanu Lord — ngunda ngandanun koko anggalidir degai ngandan nayun manubudon natinu. Tindalgo dana dadai gura Maria, Joseph gura ganggal mangerbego wami. Nadega, dana dirlen melbi warkngamu wali merelin. Bamal koko danangan nadega dana wauunrunmati kokongu, Mariangun koko yimidir wauun bantchega gura makobadaigo milkan mandeg.

5–6. Jesus Puri Yidaren, Corer Nangu Templebe Mandega.

Bethlehembe Mariagal ganggal balkadiga — eight days ninggai kana garko nangu puri yidaren. Nangu puri “Jesus” yidarena.

Jesus six weeks manadi, garko Maria burla Joseph nanga Templebe mandega. Nangungu yendu, ngarbal, nakalmun bobo yendumun Jerusalembe King Herodga kadai gura nangu yerba gurai: King bama Israelbe Nila wonda balkadiga? Ngandan nakalu dauar nangu nadega gura kadai nangu koko balkanu!

King Herod koko yimidir nadega, nulu dumbadi gura yinilmadi. Yimiyimidir galmba bama yendu Jerusalembe dumbadi koko yimidirga. Herod dirlen ngangoigo bama kabanmalen gura priestngai dawu gura danangangal yiwaren: “Messias bobo wondalbe balkadinu?” Dana nangu ngangoigo merelin — nulu Bethlehem

balkadinu. Propeda Micawebudo koko yerba ngandan namalmal: “Nina Bethlehem Jundaewe, garko bamal gari gura pida guranu, gari gura warra guranu. Bethlehem-nganbudo ngayu garko ngado king dawinu, nulu bama Israelbe master ningganu.” Herod dirlen dudurgo bama nakalmun dawi gura danangangal yiwaren: wondawondalga yura dauar kana nadega. Daan nangu merelin bera, garko nulu danangan Bethlehembe degai gura danangan yerba gurai: dadera yura, ganggal yiwara budo, gura wamega, yura dirlen ngundu kade gura ngado merila — ngayu galmba dadanu nangu koko balkanu.

Dana dirlen dadai Bethlehem waminu. Na! dana Jerusalem dubi — dauar dana nagalu nadega gurabudo danangan miradi gura dumburgo Bethlehembe wanggar yueliga. Dana karbunmanadi bera, dauar bayan danangan merelin — nayun dana burnggadi gura ganggal gura Maria wami. Dana dirlen ganggalga bunggo dakadi gura nangu koko balkaiga walu Godbego. Garko dana galmba nangu daku bodan wudega walu kingbe.

Nguyaren God danangan detchuren dana gari gura Herod Jerusalembe waminu. Namo dana dirlen galmba dudan yendume gura budo naka bobo danangangame dadai.

7. Herod Ganggal Jesus Kundanda, Godngunda Muri.

Bama nakalmun dadaiga, anggali Godga Josephga ngayaren miradi gura nangu yerba gurai: Yandala, ganggal gura ngamu nangu mara

gura Egyptawe dude gura nawaigo ninggala. Garko ngayu nina gurabudo dawil bera. Na, Herod ganggal kulidir yiwari, nangu duyungu kundanu. Joseph dirlen yandai, ganggal gura ngamu nangu mane — wudurbe Egyptawe dudai.

Herod melbi nadege bama nakalmun dudan yendumetchir dadai gura nangu dubi nulu kuli warka madi, gura bama nangu warkaigo Bethlehembe degai gura danangan detchuren pidagur warkangamubudon nawaigo duyungu kundanu. Dana kundai galmba, gura bobo namodirbe wungga warkabudongo wunanaiga — wungga ngandongai wondara dirlen galmba darlanda gura ngandaimandenda — danangan pidagur warkangamu badaimane.

Garko Herod birni. Anggali Godga gurabudu Josephga nguyaren miradi gura yerba gurai: Yandala, ganggal gura ngamu nangu mara gura dade gurabudo bobo bama Israelbe. Bama kana yirgai, ganggal duyungoigo kundanu, na, dana birni gura. Nila nundu kana Canaanbe ningganu. Joseph dirlen ganggal gura ngamu nangu mane gura bobo bama Israelbe gurabudo wami. Judaeawe nalgone yumur Herodbe king ninggai, namo Joseph gari Bethlehem wami (Judaeawe) nulu dirlen Nazarethbe dakadi, nayun bobo Galileewe.

8. Jesus 12 Years Manadi, Nangu Dirlen Jerusalembe Dawi.

Ngamu Jesuwe gura Joseph netchin Passoverga Jerusalembe dadai. Jesus 12 years manadi, burla nangu galmba dawu, yimidir Mosesngun

detchuren. Passover badadiga, Joseph burla Maria gurabudo worlmbadi Nazarethbe dadanu. Jesus nulugo Jerusalembe ngandadi. Burla nayun pinalmul, burla ngambain-go dadai. Burla yerba madi, nulu ngoba bobokutchin ngalinungal dauaigo dadai. Garko danangan wami, burla nadi nulu danangangal gari kadi, dirlen burla worlmbadi gurabudo Jerusalembe dadai nangu yiwarnu.

Three days nulugo Jerusalembe ninggai, garko burla nangu templebego wami. Templebe dana diraingur kabanmalen ninggai, gura Jesus danangan-gal yueleli, danangan koko nadega gura danangan dawangadi. Burla nangu nadega, burla wauunrunmadi gura ngamu nangumun yerba gurai: Dowe, ngalinun ngani nundu dubi. Na, ngali wunggadir nina kanangango yiwaren. Jesus dirlen yerba gurai: Ani ngani galmba yiwaren? Yubal pinalmul dirlen ngayu peba ngadomego kana milka ningganu? Burla nangu koko yiwaren, gura ngamu nangu koko yimidir makobadaigo gari milkangandadi.

Garko Jesus burlangan-ga Nazarethbe dadai, gura burlangan milkadir budongo ninggai, Nulu pinalmadega, nulu warkamadega. God gura bamal nangu dauuntchir ninggai.

9. John Dauaigo Kadai, Dudan Jesuwe Balka-balkaigo Guranu.

John ganggal Zacharias burlangan Elizabethbe warkamadega — nulugo wakur, dogaren ninggaiga. Wauu Godga nangungal dakadi. Nulu 30 years manadi, nulu Jordanbe kadai gura

bamawe koko merelin yimidir God nangu detchuren. Nulu netchin bamawe yerba koko balgaiga: Worlmbaya, Na Tjiri Godga Yuba Kadai. Nulu gari marar bodanchir dadai, nangu marar dangaigo, walkan ngaraigo, gura mayi nangu borndil gura murla. Bama warkaigo Jerusalemngan gura Judaeangan Jordanbe kadai koko nangu nadinu mundalگو koko Johnga manubudon gurai, worlmbadi galmba, Johngal marla yirgai. John dirlen danangan Jordanbe dogi.

Garko John nadega Pharisees gura Sadducees galmba kadaiga nulu doginu, nulu danangan yerba gurai: Yura bama warragur ngani wudaya doginun-go, yura worlmbadinda kana gura walu yendu madinda — yerbaigo God yurangan gari dauun manaya ga! Yura gari yerba gurala, ngandan kana gura, Abraham budo peba ngandanun. Namo God yurangan gari dauun manaya. Yimidir bamal yoku warragur, mayimul, warbin bandil gura yokun bual, yimidir God bama warragur, milkamul galmba warra guranu. Dana nangu dawangadi: Ngandan dirlen wondara manaya? Nulu danangan yerba gurai: Nanu marar godera ngoba wuna gura bama yendu markan-go-dirlen nangu nobungo marar woa. Publicans dirlen nangu dawangadi — Master ngandan dirlen wondara? Nulu yerba madi: yura gari gura bamawe money ngalbila gura burgaimara. Soldiers nangu dawangadi: Master, ngandan gura wondara? Danangan detchuren — yura bama ngambadir gari dirmbala gura yinil gurala yurangan money ngoba, wudinu.

Bama mundal nangungu yerba yirgal: Nulu Messias ngoba-Saviour ngandanun kanangan melbega — nulugala ngoba. John namodir nadega nulu dirlen yerba madi: Ngayu yurangan murgar puraien dogelgil. Yendu gura warka, gura burburbudon nilabudo kadanu — ngayu bama nangu nulu budo-bama yerlugar guramu yimidir bamal wheat gura munu yerlugar gural — wheat bayanbe mandenu gura munu war-ragur bauanu. Dana yerba gurai — nundu gari Christ dirlen wandu nudu? Nulu dirlen yerba yirgai “Ani, bama nangugo, murga dauaigo degalgai nangu dudan balka-balkaigo guranu.”

10. Jesus Galmba Jordanbe Kadai, John Nangu Doginungo.

Garko Jesus Galileengan kadai, nulu galmba Jordan wami gura Johnbe koko balkai, nangu doginu. John muradi, gura yerba gurai: nundubudo ani doginda — nundu ngado ngani koko balkal Nina doginu? Jesus dirlen yerba gurai: kana gura. Yimidir ngandan kokowe budo milkadir madinu. Garko John nangu dogelgi gura.

Jesus puraingan yandai, Na, tjiri wanggar warlengadi. Gura John nadi wauu Godga wanggarmun Jesusgal dakadi. John galmba tjiringan koko Godga yerba nadi: “Nayun yumur ngadogo, nulu bodanbudongo.”

11. Satan Ngurangadai Jesus Milkamul Guranu!

Garko wauun Jesus dogaren dawu, Satan nangu badanu. Budur 40 nulu mayimul kana ninggai —

nulu dinggadir madi. Satan-ngun nangu wami dirlen, gura nangu yerba koko balkai: nundu manubudon yumur Godga ninggal? Dirlen nambal yinaren detchura mayi madinu. Jesus nangungal dirlen yerba gurai: Kaban Godgame koko yerba una: “Bama gari manu mayingoalgo ngamburgo ninggal, koko Godga nangu ngamburgo bantchentchil gura.”

Gorer Satan nangu Jesusalembe dawi gura templebe nangu wanggar mokuwe birnirn-bego yidaren gura yerba gurai: Nundu manubudon yumur Godga ninggal? Yerbaigo walmbamul dirlen nundu bada bobowe garnbara. Kaban Godgame koko yendu budo yerba wuna: nulu Anggali detchurnu, dana nina bantchinu — mangalnda dana nina karbalbanu tamal nundu nambalbe nindadigamu. Jesus dirlen yerba gurai: Kaban Godgame yendu koko yimidir galmba nawa — nundu Lord, God nanu gari badala.

Gurabudo Satanngun Jesus dawi mantchal warkawe. Namongan nulu Jesuwe bobo warkaigo merelin, bayanchir mayidir, bamadir, kadagaichir gura nulu Jesusgal yerba gurai: na, nundu murga bunggo dakadinda gura ngado koko balkanda — nayun warkanobungo ngayu nanu wudinda! Dirlen Jesus yerba yirgai: Wala Satan! Kaban Godgame koko yerba wuna — Lord, God nanumego nundu koko balkanu, nangugo galmba nundu murga milkadir ningganu.

12. Jesus Bama Nangu Mundal Dawi!

John Jordanbe bama dogelgi — Jesus galmba bobo namodirbe kadai. John nangu nadega

kadaraiga — nulu bama mundalga yerba gurai: “Na, nangubudo God degaiga, bama warrangoal balkanu, nayun yumur Godga, ngayu yurangan merelin nulu goror kadanu.”

Bama godera Johnbe koko yimidir nadega, burla nangu dubi gura Jesus woguren, Jesus burlangan nadega nulu burlangan dawangadi: Yubal ngana yiwar? Burla yerba: Master nundu wonda ninggalgal? Nulu dirlen: kade yubal-yubal nadinu. Burla nangungal dadai dirlen. Nobungo, nangu kadil Andrew, yendu nulu John. Andrew garko yaba nangu wami “Simon,” gura nangungal yerba gurai “Ngandan Messiah wami,” gura nulu nangu Jesusgal daw. Jesus nangu nadi, nulu nangungal yerba yirgai: “Nundu Simon, yumur Jonawe, ngayu nanu kadil yendu yidar, nundu, Cephas” (nambal).

Garko Jesus Galileewe dadai. Nulu Philip wami gura nagu detchuren: “Ani wogura.” Philipngun dirlen Nathanael wami gura nangungal yerba gurai: Moses gura Propetangai dauaigo melbi merelinga Messiahga-nangubudo ngandan nila wami, nulu Jesus, Nazarethngan Yumur Josephbe. Nathanael yerba gurai: Nazareth-ngan? Nazareth warragur, namongan bodan wondara kadanda? Philip yerba gurai: “Kadabudo nundu, nadinungo.” Jesus nangu nadetchi kadaraiga, nulu yerba gurai, na, nayun bama Israel manubudon, nulu gari wangawanga. Nathanael dirlen yiwaren: nundu ani wondara pinal? Jesus yerba: Philipngun dadai nina waminu — ngayu nina dagalbai nadega nundu meluwego ninggaiga, Nathanael ngan-

go yerba gurai: Master nundu Yumur Godga, nundu King Bama Israelbe. Jesus yerba: Ngayu nina wauun dagalbai nadega, namo nundu ani manubudon gural, Garko ani gura bodan-go nadinu.

13. Jesus Canawe Purai Wine Gurai.

Canawe yendu bama diral mane. Burla dauun Mariawe, namo nulu nalgone burlangan wami. Jesus gura bama nangugo burla galmba mayingu dawi. Wine danangan badadiga, ngamu Jesuwe nangu yerba gurai: na, danangan wine gari gura wunana. Jesus nangun-gal dirlen yerba yirgai: Ngando, ani ngani dirmbal, ngayugo kana pinal: Maria danangan bama detchuren: Yura koko nangume garko milkadir manaya.

Bayen namodirbe Jesus dunggalo nambal dabdaba 6 nadi. Nulu dirlen bama mundal detchuren: yura purai dunila gura dunggalongai warkawe neng-guragaithchamare, Garko Jesus detchurenga nila yura dunggalongan dirlen dunila gura master mayimalenbe mande nulu badanu. Dana duni, gura nangu mandega. Nulu badaiga, nulu dirlen mayikutchin dawi gura nangu yerba gurai: bama mundalnda bama mayingu dawil, dana netchin dauaigo wine dara bodan wumalma, gura bama kana pudaiga garko dara warra wumalma, gura nundu dauaigo dara warra wudega gura nila goror nundu bodan-budongo wudi. Nulu pinalmulgo dauaigo nayun wine bodan, puraigo wellngan wunanai, murga Jesusngun wine gurai. Dana purai dunega-dana pinalen-go ninggai bera.

Yimidirbe dauaigo bamal nadega, Jesus burbubudongo, gari walu bama yendu. Bama nangugo namongango nangu pinalen nadega.

14. Jesus Jerusalemba Kadaraiga.

Passover yendu yuba madi, nulu Jesus Jerusalemba dadai. Templebe nulu bama wamega, dana minangai waluyokudir, moaribungaga gura duku-dukungai bamawe moneyngu wudega. Moneymalen galmba bama mundal templebe dakadi. Nulu dirlen gumbingai mane gura walu whip kadaiga mina waluyokudir gura moaribungaga gura mina — kutchin wakur gangaiga, danangan moneymalen tablengai dambaren. Dana dukuduku bantchega — danangan-gal nulu yerba gurai: dade yura minadir gura kadagaitchir — Bayen Pepa Ngadome, yura gari yimidir warra gurala.

Bama Israel mundal namo nangu balkaigo, gura yerba gurai — nina wanunda detchuren yimidir manadinu? Wondara ngandan pinalengo nadinu nundu bama Godga? Jesus yerba gurai: Yura bayen Godga yie warra gurala — godera murga barbinda ngayu gurabudo bal-kalbalkaigo guranda. Dana bama Israel dirlen yerba gurai: Nayun bayan Godga dakinu bama warkaigo 46 years work manadi gura nundu yirgal nundugo 3 days bego guraguraigo dakinda? Jesus gari templega yimidir yirgai — nulu dodu nangumengu yirgaiga. Nulu pinal dana garko nayun warra guranu gura nulugo gura ngambur madinu.

Passover namodirbe, bama warkaigo nangu manubudon gurai, gura Jesus pinalen-nadi, dana gari nangu dauunbudongo ninggai.

15. Nicodemus Wudurbe Jesus Wami.

Pharisee yendu ninggai, nangu kadil Nicodemus, kabanga nulu pinalbudongo ninggai. Nulu wudurbe Jesus wami gura nangu yerba gurai: Master ngandan pinal nundu koko Godga bodango meril gura nundu burburbudongo galmba yimidir murga bama Godga burburgo ninggal. Namu ngandan pinal God nina degaiga. Jesus dirlen nangan-gal yerba yirgai: Koko manubudon nundu ngado nawa — bama gari gurabudo balkaya, nulu tjiriwe gari kadanda.

Nicodemus dirlen yiwaren — bama mokul gurabudo wondara balkadinda? Jesus yerba madi: Ngayu nanu manubudon meril, bama gari gura puraien gura wauun balkaya, nulu tjiri Godga gari waminda. Dodingalgo balkaya nayun dodigo, gura wauungan balkaya nayun wauuoigo. Ngayu nanungal meril bama gurabudo balkatinu — nundu nayun gari wangawanga gurala, nundu murga gari pinalen-go namalma, nundu darn-gai galmba namalma, gura nundu pinalmul wondalngan kadara gura wondalga dadara gura namo nundu gari yerba guranda: darn-gai gari!

Nicodemus gurabudo dawangadi: wondara dirlen? Jesus yerba gurai — Nundu kabanmaster bama Israelbe gura nundu yimidir yiwargo? Ngayu koko yurangan Pinalen go meril, gura yura koko ngado gari manubudon gural. Bama

yendu gari tjiringan kadai gura koko tjiriga pinalengo merelin murga nobun-go — yumur bamaga — yumur Godga. Nulugo kana pinal bera. Koko yendu ngado galmba nawa: Yimidir Moses dogaren dunggul dabawe dagega — yimiyimidir bamal yumur bamawe yokuwe gayabakanu — bama dirlen nangu pinalengo namalma gura manubudon gural dana dirlen galmba ngamburgo ningganu makobadaigo — God gari yumur nangugo bobowe degai bama warra guranu, nulu nangu degai bama nangungal murinu gura tjiriwe dawinu. Yimiyimidir God Bamawe Dauun Manadi, Nulu Yumur Nangugo Bobowe Degaiga, Bama Pinalengo Nangu Nama Gura Nangu Milkadir Ninggal? Dana dirlen Nangungu Makobadaigo Ngamburgo Ningganu.

16. Jesus Sycharbe Ngando Samariagal Koko Yirgal.

Jesus gari murga Jerusalembe gura Judaeawe bama kokodir wamelmi, nulu galmba bobo yendume dadai. Samaria nulu galmba wami. Nulu gura bama nangu Sycharbe miradi. Nawaigo kanaigobada Jacob waln-ga bakai puraia. Bama Sycharngan netchin nayun waln-ga wami, purai duninu. Jesus gura bama nangu nawaigo galmba dakadi wauu balkadinu. Garko bama nangu Sycharbe dadai mayi mandenu. Jesus nulugo warln-ga yubaigo ninggaln-gai. Garko ngando miradi puraia. Jesus nangu koko balkai: Ngado nundu purai woa. Nulu ngando nangu dirlen yerba yirgai: Wondara nundu ngadon-gal purai wanggur? Nundu kana bama Israel gura ngayu

murgar bama Samariaga! Jesus yerba gurai nangungal — nundu ani pinalen nadinda, nundu ngadobudo koko balkanda nanu purai bodanbudon-go wudinu. Ngando yerba dirilen: nanu dunggalo gari, gura warln-ga badalbudon-go ngado wondara wudinda? Peba nganangan Jacob walnga nayun ngandanun yidaren purai bodantchir, nundu dirilen nayun warra gural gura yerba gural: Ngayu nanu purai bodan wudinda? Jesus dirilen yerba gurai: bamal purai nayun waln-gangan pudal, nulu netchin gurabudo wauubirni manaya. Gura purai ngayu wumalma, bama nayun pudal, dirilen makobadaigo gari gura wauubirni manadinda. Ngando dirilen yerba: Ngado purai namodir woabudo — ngayu gari gurabudo nayun warln-ga puraia waminu.

Jesus ngandogal yerba gurai — dada nundu duno nanu dawila. Ngando yerba, ngado duno gari. Jesus yerba: nayun manubudon, ngayu pinalgo. Nanu dauaigo duno 5 ninggai bera, gura nila nundu bama yendumegal ninggal, nulu gari duno nanu. Ngando dirilen yerba gurai: ngayu nila kana nama nundu propeta, bama yendu gari yimidir pinalgo ningganda.

Ngando gurabudo yirgai: Na, mantchal yimidirbe, pebagar ngandanun Godal koko balkai, gura bama Israel mundal yerba gural — Jerusalemba bama murga Godga koko balkanu. Jesus yerba gurai: Ngando na, garko bamal gari murga mantchal yimidirbe, gari murga Jerusalemba Godga koko balkanu. God nulu “wauubudo” namo bama nangu koko balkanu wauun gura manubudon. Ngando dirilen yir-

gal: Ngayu pinal bera, garko Messiah kadanu nulubudo ngandanun pinal guranu. Jesus nangu merelin: Ngayu yie nanun-gal koko yirgalgal, Ngayubudo Messiah.

Ngando koko yimidir nadega, nulu dung-galo puraitchir dubi gura Sycharbe dudai, gura bobokutchin nangume yerba gurai: Kade yurangai, nayun waln-gawe ngayu bama wami nulu pinalbudon, ngado melbi warkaigo merelin, kade yura nawa, nulu ngobo Messiah! Dana dirlen Jesus wami gura nangu koko balkai danangangal pidaigo kana ningganu. Jesus dirlen galmba nawaigo gordera barbi. Bama warkaigo nangu dirlen manubudon guraiga. Ngandogal dana yerba madi: Nila ngandan nangu pinalen namalma gura manubudon gural-gari koko nanumengu, ngandango koko nangu nadega gura ngandan pinal nulu Messiah, Saviour bama warkangamuwe.

17. Jesus Yumur Bama Kingbe Bodan Gurai.

Jesus gurabudo Galileewe kadai, gura Canawe dadai. Nawaigo nangu bama yendu Capernaumngan wami bama kingbe nulu, pida nangu kaka warka wuna-nai. Nulubudo Jesus dawu, kadanu gura yumur nangu bodan guranu. Jesus nangungal yerba gurai: Yura gari wonders gura miracles namalme, yura ani galmba gari pinalen namalma. Kingbe bama nulu gurabudo nangu dawu yerba: kadebudo, ngan-goigo, pida ngado nilabudo birnia. Jesus dirlen yerba madi: Dade, yumur nanu ngamburgo.

Nulu koko Jesuwe manubudon gurai gura dadai. Dudango bama nangugo nangu du-muwamega gura nangu merelin: “Nanu yumur ngamburgo.” Nulu danangan-gal dirilen yiwaren: wondawondalga nulu bodan man-adi? Dana nangu merelin — ngurgoigo, ngalan pidaigo goalu madi, namo-namo nangu fever dubi. Nulu namongan nadi: Jesus yirgal “nanu yumur ngamburgo” namonamo nulu galmba bodanmanadi. Nulugo gura bayankutchin nangu warkangamu namongango bama Jesuwe ning-gai.

18. Jesus Bama, Purai Bethesda we Bodan Gurai.

Jesus gurabudo Jerusalembe dadai. Jerusalembe waln-ga yendu wunanai, Kadil “Bethesda.” Purai garbaren, gura waggur walu bayan yirngalngadi. Nawaigo bama kakadir burnchirngaradi. Purai melen wunanai — dana bama ninggaln-gai-budo, gura purai walu dumbalbadi — bama kakadir dindalgo garnbaren. Bama dagalbai purai dirilen wami nulu kakangoal bodan madi, mundal goror garnbaren — dana gari bodan madi. Bama yendu nayun galmba wunanai, nulu 38 years kakadir wunai, nulu gorndo budo. Purai walu dumbaiga, netchin bama yendu garnbaren gura nangu dubi. Jesus nangu nadega, nulu nangu koko balkai gura yiwaren: nundu wauudir bodan madinu? Nulu yerba madi: Master, nayun purai dumbalbaia, netchin bama yendu dagalbai garnbar gura ani dubil. Jesus dirilen

yerba gurai: “Yandala, nambur nanu midara gura dade.” Tindalgo nulu yandai, nambur mane gura dadai.

Sabbathbe nangu bodan gurai. Kaban — masterngai dirlen bama nadi nambur mandega, dana nangun-gal yerba gurai: Nila Sabbath gura, nundu nambur ngani mandendi? God yimidir muri gura! Nulu dirlen yerba — bama ani bodan gurai — nulubudo ani detchuren nambur mandenu gura dadanu. Dana nangu dawangadi — wandu dirlen ninu bodan gurai? Nulu yerbe: ngayu kadil nangu pinalmul. Gorer Jesus nangu templebe nadega gura nulu nangu yerba gurai: Na, nina bodan gurai gari gura milkamul manai gura gura kaka warka madegamu.

Garko bama nangu bodan gurai — nulu kaban-masterngai merelin: Jesus budo ani bodan gurai. Dana dirlen nangu kulimadi bama Sabbathbe bodan guraiga, gura dana yirgai nangu duyungaigo kundnu, Jesus yerba: Yimidir God Peba ngado kanangan bamangu workmal, yimidir ngayu galmba workmanadinu. Dana dirlen gura kuli warka madi, nulu gari murga Sabbathbe bama bodan gurai, nulu galmba God “Peba” nangugo gurai.

19. John Prisonbe Ngalburen.

Herod Antipas nulu Herodias, diral garka nangume mane. John namo nangu balgaiga gura warra gurai. Herod dirlen kuli kadai gura detchuren John prisonbe ngalburnu. Herodias Herodbe milka bakai nangu duyungaigo kundanu gura Herod yinil. Nulu pinalen nadi, John

bama bodan. Nulu bamangu galmba yinil, bama warkaigo John dauuntchir nadega.

Jesus nadega John Ngalburen, nulu Galileewe dadai, nawaigo bamawe koko merelinga. Yimidir John nulu netchin kana yerba gurai: worlmbaia, dudan warra dubila, tjiri budo yuba kadai. Ngalgone nulu netchin Capernaumbe ninggai. Nawaigo nulu netchin Sabbathbe kabanbayanbe dadai gura danangan koko merelin. Dana bama wauunrunmanadi koko nangungu, nulu gari koko merelin walu bama yendu kabanmalen — nangu koko yendu, burburbudon-go.

Ngurkungurku, ngalan pullega, dana netchin gurabudo nangu wami gura nangu bama kakadir warkaigo mandega gura nulu danangan warkangamu bodangurai. Dingal bauaigame nulu yandai gura wakur, yerlgarko dadai, God, peba nangume koko balkanu. Gorer Peter gura bama nangu yendu nangu wami gura yerba gurai, nundu ngani ngalbadi, bama warkangamu nina yiwar. Jesus yerba gurai: Ngandan gurna bobongai yendu galmba waminu, gura bama yendume galmba koko merinu. Nama ngayu dabadabaigo dadaiga. Bama warkangamu Galileewe nulu wami gura kabanbayan dananga-game nulu koko merelin.

20. Jesus Genesarethbe Koko Meril Gura Danangan Peterbe Mina Kutchu Warkaigo Wudi.

Yualen purai Genesarethbe Jesus yueleliga, Bama warkaigo nangun-gal yuba kadai koko Godga nadinungo. Yualen yubaigo nulu yulal

godera nadi. Yulalkutchin wakur dadai maggar puraien balgaiga. Yulal nobunbe Jesus garnbaren. Nayun yulal Simon Peterbe. Jesus nangu detchuren, yulal pidaigo badalbe guranu Jesus dirlen dakadi gura danangan bama wakur koko merelin.

Koko Kana yirgai garko nulu Simon Petergal yerba gurai: Purai badable dade yura, gura maggar dambare, mina kutchu mandenu yura. Simon Peter dirlen yerba: Master ngandan wudurbe dadaibudo gura margan-go kadai, gura nundu detchuren, ngandan gurabudo gurna dambarnu. Dana dadai maggar dambaren gura mina warkaigo maggarbe garnbaren, maggar yubaigo kadebadinda, gura dana bama galmba murgara burlngai. Dana dirlen dauun danangan yulal yendumedir dawi. Dana kadai, mina birbai galmba, gura yulal godera gaitcharen, yubaigobudo godantchinda gulngultchir.

Simon Peter namodir nadega, nulu damal Jesu yubaigo bunggo dakadi gura yerba gurai: Master, dada nundu ani dubila, ngayu bama warragur. Dana warkangamu nangungu yinilmadi, nulu danangan ngalanbego yimidir mina warkaigo wudega. Gura Jesus Simon-ga yerba gurai: Gari yinilmale! Nilangango nundu yimiyimidir ngado bama burnchirnu. Dana dirlen yulalngai waggur mandega, garko yulalngai maggarngai, minangai warkanobun-go dubi gura Jesus woguren.

21–23. Jesus Mantchalbe Koko Merelin.

Bama warakaigo Jesus woguren-ga, koko nangu nadinungo. Nulu dirlen mantchalbe dadai. Nawaigo nulu dakadi-bama nangugo nangungal yuba ninggai. Nulu danangan dirlen yimidir koko merelin:

Walu pidagur koko manubudon gural-bodan dana — God danangan tjiriwe dawinu.

Bama bobowe wunggadir ninggal — bodan dana — God milbal budil danangangamun walnganu.

Bama gari dinggan — bodan dana — God dananganbe mangal dainbur manaia.

Bama wauudir bodan madinu bodan dana — God danangan galmba bodan guranu.

Kulimulgo ninggal — bodan dana — God danangan galmba gari kulimadinu.

Bama wauu kandal, warramulgo ninggal — bodan dana — danabudo God milngunda nadinu.

Bama kulidirbe koko balkagal gura danangan gurabudo dauuntchir gural — bodan dana — danangan yumurngai Godga guranu.

Bama bodan, milkadir ninggaiga gura bamal namo balkal gura dirmbal — bodan dana — dana budo tjiri Godga waminu.

Bamal yurangan ngadomungu kulimal, balkagal, warra gural, kaimbalmbal — bodan yura. Yura namo karbunmale budo, God yurangan namo tjiriwe bodan guranu.

Yurangan walu deggor bamagal bobowe yidaren. Deggor kaka minawe yidar, nayun mina gari kada-balgal. Deggor bindo madinda — murgara minawe yidarnda — mina gura deggor

ngambaingo kadabalkanda. Namo bama deggor bindo murga bobowe dambarnda warraigo dubinda. Yurangan bobowe bamagal yidaren, bama mundal warramadegamu darlanu. Yura dirlen bama warragur dudurgo namalma gura gari nandaimande, yura dirlen walu deggor bindo — gura yurangan yimiyimidar warraigo dambarnda.

Yura galmba walu wulunggur bobowe ningganu. Bama mundalnda yurangan bodaingo gura milka-dirgo nadinungo, gura peba yurangan tjiriwe bodan guranu.

Yura gari yerba gurala — nulu kadai koko Mosesga gura Propetaga warra guranu. Nayun ngayu gari warra guranu, ngayu kadai, nayun manubudon guranu. Koko ngado nawa budo: yura murga bodan, milkadir manadinda yimidar bama dana kabanmalen gura yimidar Pharisees — yura tjiriwe gari kadanda. Yura pinal kanangan koko yerba wunanega: “nundu bama gari duyungoigo kundala,” marlaigo dirlen warra guraigamu gura kundaigamu. Ngayu yurangan yerba gural dirlen, bame yendume ngambadir kulimadinda, nangu balkanda, nangu kaimbanda, nulu yimiyimidar mala matinda gura nangu yimiyimidar God warra guranda.

Yura pinal, kanangan-go galmba koko yendu yerba wunana: “nundu bobokutchinbe dauuntchir gura ngarbalbe kulidir ninggala.” Gura ngayu yurangan yerba gural: bama yurangan kulidir ninggal, yura dirlen dauuntchir ninggala, yurangan kaimbal — yura dirlen bodan gurala, yurangan netchin dirnmbal — yura dirlen

danangan garibudon kulimanaia. Yimidir yura walu pidagur peba yuranganbe tjiriwe ningganda.

Nulu peba yurangan galmba ngalan nangu degalgal, bama bodan-gurbe gura warragurbe, nulu galmba matji degal bamawe mayi warkamadinu, bama bodan-gurbe gura warragurbe. Bama dauunbe murga dirlen dauuntchir man- aia — yurangan namo wandu dirlen bodan guranda? Publicans gura ngarbalngai yimidir galmba kana dauuntchir manaia. Yura manubudongo bodaingo ninggala.

Nundu bama dinggadir ngoba namalma, mararmulgo ngoba — gura nundu wauudir nangu daku wudinu — nundu gari dabalengo woa, bamal nadinu gura nina bodan guranu — nundu duduren-go ngambaingo woa — murga Godngun nadinu gura nina bodan guranu.

Nundu Godga koko balkanu — nundu namodirbe galmba gari dabalengo yueleli, bamal nadinu gura nina bodan guranu. Nundu koko balkanu, nundu burng-gaia bayenbe gura bargar ngalbura Nawaigo koko bolgala — Nawaigo God peba nanu koko namalma gura nundu nangu gari murgara koko balgalganda. Nundu gari koko nobun-go bandil, bandil, gurabudo bandil, gurabudo bandil. Yimidir heathen murgar manaia, dana yerba gural koko warka God murga namalm. Nundu koko balkanu nundu murga yerba gurala: Peba Ngandanun, Tjiriwe Nundu Ninggalngal. Puri Gura Koko Nanumengu Ngandan Makobadaigo Yiniltchir Manaia. Bama Warkanobun-go Koko Nanu Pinalen-go Mandenu

Gura Bobowe Milkadir Ningganu, Yimidir Anggali Nanu Tjiriwe Budo Milkadir Ninggal. Mayi Nila Pudanu-go, Nundugo Ngandanun Nila Woa. Ngandan Warra Ninggaiga Nayun Nundu Milkangandaia, Bama Ngandanun Kulimadega, Ngandan Galmba Dauuntchir Manadinu. Satan Gura Bama, Ngandanun Dirmbaigamu, Nundugo Ngandanun Burbur Gurala, Warrangu Kima Wudadegamu. Warrangan Ngandanun Darngalabudo, Nundugo Burburngunda.

Yura manubudon tjiringu wauudir ninggal-yura dirlen galmba gari milka mayingu, milka diralga, milka dunongu milka mararga ninggalanayun yura warkanobungo garko birnegamu dubinu. Milka tjiringu — wauu dirlen galmba tjiringu. Milka daku yendume wauu dirlen galmba wondara tjiringu milka dundandanda? Bama gari master goderame ningganda. Nulu yendume dauuntchir ningganda, yendumego dangaigo dadanda, yendu bodan guranda, yendu warra garanda. Yura galmba gari Godgal pidaigo milkadir madinda gura piadigo Satanbe, Nobunbego kana.

Yura bama gari warra gurala — dirlen yurangan garko galmba gari warra guranu. Yimidir yura bama namalma, yimiyimidir yurangan garko God namalma, dauuntchir ngoba, kulidir ngoba — Ngani nundu galmba bama yendume yerba guranda: Yueleli nundu, mil nanume yoku damo wunana, ngayu gurna warlInganugura mil nanume yoku dabadaba wunana. Nundu kana yoku warka mil nanumun burIngalala garko

nundu mil bodantchir yoku damo mil bama yendume nawa gura warlngalngala.

Wanggura — yurangan wudinu, yiwara — yurangangal yurbadinu, bargar kundandala — bargar dirlen warlngadinu.

Yura wauudir bama warkangamu yurangan dauuntchir ningganu — yura dirlen kana bama warkangamuwe galmba dauuntchir ninggala. Nayun koko Mosesga gura Propetaga.

Yura bargar dobuwe burngaia. Bargar warka gura dudan wabal gura balaibalai, bama warkaigo wogur, gura dana dudan namodirtchir, dana Satangal miraia. Bargar dobu gura dudan danga, bama murga kundoigo wogur, gura dana Godgal miraia.

Yura milgo ninggala. Yurangan propeta war-ragur wamegamu, walu dauuntchir, gura wauu kulidir, walu moari bungaga gura wauu walu goda kulidir. Wondara dana ninggal? Nayun yura nawa, gura namongan yura garko pinal-bama bodan ngoba, warra ngoba. Bamal ani “Lord, Lord” gural, dana gari warkangamu tjiriwe kadanu — peba ngadome milkadir ninggal — dana murga nangungal tjiriwe kadanu.

Bama godera yirgal bayan dagginu. Yendu nulu pinalgo, gari ngambain-go daggil. Nulu bobo burbur, walu nambal yiwara, nawaigo nulu daggil. Garko matji warka kadai, darngai warka dumbadi gura bayen nangu mulbango yueleli. Bama ngado koko namalma gura milka-dirmanaia — nulu yimidir-budo bodan gura pinalgo. Yendu bama nulu bayen nangu ngambain-go bobo dogaren, bobo kimawe daggelgil.

Garko matji warka kadare, darngai warka dum-baia — bayen numbor warkadir pulleli. Bama namodir yura kambogo guln-gul guranda. Bama koko ngado namalma gura gari milkadir manaia nulu yimiyimdir kambogo guln-gul.

Jesusbe koko yimidir badadega, dana bama wauunrunmadi. Koko nangu yendu, burbur-budongo, gari walu koko bama kaban malengo.

24. Jesus Yerka Duyu Nainbe Ngambur Gurai.

Jesus bobo yendu, Nain waminu dadai. Bama nangugo gura bama yendu wargaigo galmba nangungal dadai. Bayan-ngai yuba wami, dana bama yendu dumuwamedi. Dana yerka duyu mandendi, nimawe yidarnu. Ngando, ngamu yerkawe, nulu bilomaiar gura yerka duyu nulu lugo dowe nangu ninggai. Bama warkaigo Nainngan ngandogal dadarai.

Jesus nangu ngando nadega, nulu nangunngu wauu batchi gura nangungal yerba gurai: Nundu gari batchila! Garko nulu nambur duyudir wami gura karbai. Dana bama nambur mandega dirlen yueleli. Jesus yerba gurai: Yerka, koko ngado nawa, yandala! Nulu duyu kana wunanai, nulu koko nadi, yandai gura koko yirgai. Jesus nangu gurabudo ngamu nangume wudi.

Bama warka ngamu yimidir nadega, dana yinilmadi. God bodan gurai gura yerbamanadi. Propeta bodan ngandanun-gal kadai, God bama nangugo gurabudo wami. Melbi yimidir bamal walimandendi, Judaeawe gura bobo yendume galmba.

25. Nazarethbe Bama Jusuwe Kuli Madi Gura Nangu Ngarandindai.

Jesus kokodir bobongai wali wamega. Nazarethnulu kanaigo yerkaigo ninggai gura dargaren-nulu nayun bobo galmba gurabudo wami. Nawaigo nulu Sabbathbe kabanbe dadai. Dana nangu dirlen kaban propeta Isaiahga wudi nulu mundal bandinu. Jesus dirlen kaban darngai gura yimidir koko Isaiahga danangan bandi: Wauu Goda ngadongal dakdi, ani yerIngar gurai melbi nangugo bama warka ngamuwe merinu; bama wauubirnega gurabudo burbur guranu; walu kadaiga ninggal, danangan darnganu; bama burrangai miltchir guranu; bamawe merinu God wauudir bamawe gurabudo dauun manadinu. Koko yimidir bandega nulu, nulu dirlen kaban ngalburen, danangan wudi gura dakadi nulu. Bama warkanobungo nangu milnda nadetchiga gura nulu danangangal yerba gurai: Koko Isaiahga yurangan nila bandega — milnda gura milkan yura nila namalma Manubudon Madega.

Garko nulu koko dumbi, dana koko bodanga wauunrunmadi: Nulu nayun yendu dirlen, nulu dirlen gari yumur Josephbe? Jesus danangan yerba gurai: Yura ngoba yerba ngadongal yirganda: “Doctor, ninago kana bodan gurala.” Nundu ngani gari yiewaigo bobo nanumego kokodir ninggal gura bama kakadir bodan gural yimidir Capernaumbe? Nulu gura yerba danangangal yirgal: Propetangai gari murga bobo danangan-game ninggal-bobokutchinda danangan netchin warra guranda. Yura Eli-

jah nawa, nulu kanaigo ninggai gura 3 years matchi kadal-mulgo, bama dinggadir birnega. Nalgone Judaeawe bilomaiarngai ninggai bera — gura God nangu Zarephatbe degai (nayun bobo yendu, Sidonia) gura bilomaiarbe nawaigo mayi wudega. Gorer Elisha ninggai nalgorne bama morbuntchir bobo bama Israelbe warkaigo ninggai bera, gura danangan gari bodan gurai, murga “Naaman” Syriangan bodan guraiga. Koko nangu nayun dana nadega, dana kuli kadai, nangu ngarandinda gura nangu duyungoigo kundanda — gura Jesus danangan dubi, gura-budo Capernaumbe dadai.

26. Jesus Bamawe Parables Meril.

Jesus Capernaumngan bada dadai yual purai Genezareth wami. Bama warkaigo nawaigo nangungal kadai, nulu dirlen yulalbe garnbaren, nawaigo nulu dakadi gura danangan koko merelin. Yerba nulu merelin:

Bama yendu bobo nangume mayi moku ko-barbinu dadai. Nulu moku mayi dambarenbudo. Mundal mokungai dudanego pulli. Nayun bamal darri, gura dirtchirngun pudai. Yendu bobo nambaltchirbe pulli. Nambalbe murga bobo pida wunanega. Namu durbu ngangoigo yandai. Gura garko ngalanda nayun bobo dirmbai, bobo ninda ngangoigo daiingal gura mintchil manadi gura mayi birnega. Yendu monggane pulli. Monggan dirlen ngangoigo warka madi gura mayi baitcharen. Nayun mayi galmba birni. Mundal moku bobo bodanbego pulli. Nayun warka madi gura mayi warka dakadiga. Mundal

moku nobunmengun dirlen 100 moku manadi, yendu nobunmengun 60 manadi, yendu thirdigo. Bama Milka Wuna, Koko Nawa.

Gorer bama nangugo nangungal yerba gurai. Koko nayun wondara merelin? Ngandan yiwargo. Nulu danangan dirlen pinal gurai gura yerba madi: mokungai mayi dambar, nayun yimidir koko Godga bamawe meril. Dudanego mayi pulleli — nayun walu bama mundal dana koko namalma gura ngangoigo Satan-ngun koko namodir wauungan gura milkangan burlngal — namo dana koko murgara namalma. Moku yendu nambalbego pulleli — nayun walu bama yendu, dana koko pirna namalma, pidaigo galmba milkadir ninggalngal — garko danangan dirmbalba, dana koko gura dubil gura kimaigo milkamul manaia. Mongganego pulli — nayun walu bama yendu, dana koko kana namalma bera, gura gari milka manu kokongu ninggal milka galmba mayingu, kadagaiga gura dunongu gura diralga. Namo dana gari walu mayidir manaia. Bobo bodanbego pulleli, nayun walu bama dana koko nadega — gura koko milkan gura wauun bantchentchil gura makobadaigo milkadir ninggal.

Yendu Parable nulu danangan yerba merelin: Bama yendu bobo nangume dadai gura moku (seed) bodan kobarbiga. Garko bama warkangamu wanggo — bama yendu kulidir nangu, nulu dirlen kadai gura moku warragurngai bobo namodirbe wali dambaren. Mayi garko yandai bera, gura tares — munu warragur — galmba yandai. Mayikutchinbe bama dirlen

nangu wami gura nangu dawangadi: Master nundu kana moku bodaingurgo bobowe yidarentares gura munu warragur dirlen wondalngan? Nulu danangan merelin: bama ngado kulidir, nulubudo nayun mokungai dambaren. Dana dirlen yerba: ngandan dirlen munu burlnganu? Gura nulu nandaimane yerba: gari! yura mayi galmba burlngaigamu gurna gulboigo warkamadinu, garko mayi yatchi ngayu bama ngago deganu dana munu kana birbanu gura bauanungo, garko dana mayi — budongo birbanu gura bayanbe mandenu. Garko bama nangugo nangu dawangadi: koko yimidir nundu merelin — ngandanun merila, pinalengo nadinu, ngandan yiwargo. Nulu danangan dirlen merelin: Bama moku (seed) bobowe yidar — nayun Yumur Bamaga. Bobo mayingunayun bobo warkanbungo bamadir wunana, moku mayibudon — nayun bama Godga, bama milkadir. Moku tares gura munu — nayun bama Satanga, milkamulngai. Bama kulidir — mayi moku warra dambar — nayun Satan. Gurabudo garko ngayu kadaigamu namonamo anggali Godga bama warragur burnchirnungo gura danangan dambarnu, wunggadir makobadigo wurgalnganu. Danangan bodaingur bama dirlen tjiriwe God Pebagalgo dawinu. Bama milka wuna, koko nawa.

27. Jesuwe Darn-gai Gura Purai Milkadir Manaya.

Jesus yimidir Parablengai merelin — bama nangu galmba bama warkaigo mandega nulu danangan bodan guranu. Ngurkungurku nulu

bama nangumego yerba gurai: Kade yura, ngandan yulaltchir goa dadanu. Nulu yulalbe dirlen garnbaren gura dana yulal badalbe durlngai. Dadaraiga — darngai warka dumbadi. Muyar warkamadega, mundal yulalbe garnbaren. Dana yinilmadi, godantchegamu, gura Jesus wunanai.

Bama nangu yiniltchirgo nangu garlngaiga wanggongoalgo gura yerba gurai: Master ngandanun nawa, ngandan godantchil gura. Jesus yerba gurai. Yura ngani yinil manaia — dirlen gari ani namalma, yurangangal ninggalngal? Nulu yandai dirlen gura darngai gura gadar nandaimane. Melenbudon ngangoigo pullega. Bamal yimidir nadega, dana warkangamu yerba gurai bama wandu nulu? Nangu darngai gura purai warka galmba milkadir manaia.

28. Capernaumbe Jesus Bama Yendu Bodan Gurai.

Jesus gurabudo yulaltchir nagga dadai Capernaum wami. Bamal nadega nulu gurabudo kadai, dana nangungal burnchirngaradi bayen nangume, mundal wauuwe, mundal waggurgo. Nawaiga galmba Pharisee gura bama kabanmalen bobo yendumun, Galileengan, Judaeangan gura Jerusalemngan. Jesus danangan koko merelin.

Bamal dana bama yendu kaka-dir namburego mandega, Jesus nangu bodan guranu. Gura dana murgara ngurangadai Jesus waminu bama warkal dudan gura barggar ngalburen. Dana dirlen bama kakadir bayan mokuwe midaren, garko mundal moku warlngaiga gura bama kakadir namburtchirgo Jesusgalgo bada guraiga.

Jesus nadi, dana nangu pinlengo nadega, nulu dirlen bama kakadirgal yerba gurai: Yumur, gari yinil manaia, nundu warra ninggaiga God nanu nayun milkangandadi.

Pharisees gura kabanmalen koko nangu yimidir nadi, dana yerba madi: Bama warragur nulu, koko yimidir ngani bandendil! God nulugo murga bama warrangan darngal gura bodan gural. Dana koko yimidir murga dudurengo yirgalgai, gura Jesus kana nadi. Nulu dirlen danangangal yerba gurai: Yura yimidir dudurgo ngani yirgalgal? Nulu ngambadir bama warragur warrangango balkal! Yura galmba yerba guranda ngoba: Nulu ngambadir bama kaka warkadir bodan gurai (nulu dirlen kakadirgal yerba koko balkai): Yandala, nambur nanu mara gura bayan nanume dade. Koko nadega nulu bama kakadir yandai, nambur midaren gura bayen nangume dadai. Bamal yimidir nadi, dana yinilmadi gura God bodan guraiga — nulu bama yimidir burbur guraiga.

29. Jesus Matthew Dawi Gura Bama War-ragural Mayiwe Dakadi.

Jesus (bayanngan) dadai nulu garko Matthew nadi nulu tax-officebe ninggaiga. Jesus nangungal yerba gurai: “Ani wogura.” Nulu Matthew ngangoigo yandai gura Jesus woguren.

Gorer Matthew Jesus bayen nangume mayingu daw. Bama yendu nulu galmba daw, publicans gura bama warragur. Jesus danangangal dakadi. Bama kabanmalen gura Pharisees nayun nadega, dana dirlen bama nangume yerba koko

balkai: “Master yurangan nulu ngani publicangal gura bama yendu warragural mayi pudaral?”

Jesus danangan koko nadi, nulu dirlen yerba yirgai: “Bama burbur gura kakamul ninggal — dana gari Doctor dawilil — murga bama kakadir.” Ngayu kadai bama warragur budo kokodir dawinu, worlmbadinu gura milkadir madinu, dana bama bodaingo — danago kana ninggal gura.

30. Jesus Jairusbe Ganggal Duyungoal Dawil.

Gorer Jairus — nulu bama kabanmalen — Jesusgal kadai, nangungal bobowego pullega gura yerba gurai: Yumur ngado kaka warkawe, nulu nila ngoba birni — kade nundu, mangalnda nangu karbala, nulu bodan madinu gura ngamburgo ningganu. Jesus ngangoigo yandai gura nangungal dadai. Bama nangugo gura bama mundal galmba warkaigo nangungal dadai.

Dudanego, ngando yendu- nulu 12 years kakadir ninggaiga — nangungal yuba madi gura nangu marar karbai. Nulugo budo yerba yirgai: nayu murga marar nangu karbanda, ngayu bodan madinda bera. Nulu marar nangu karbai, nulu ngangoigo galmba bodan madega. Jesus yirngadi gura nangungal yerba gurai: Yumur, gari yinilmanaia. Ani pinalengo nadega, namo nundu bodan manadi.

Jesus koko yimidir yirgaiga, dirlen bama yendu melbidir Jairusgal kadai gura nangu merlin: Pida nanu birni gura, nundu master gari nila dawila. Gura Jesus Jairusgal yerba gurai:

Gari yinil manaia, murga ani gura koko ngado manubudon gurala.

Jesus bayen Jairusbe wami, nulu bama warkangamu wunggadir nadi gura yerba gurai. Ngani yura batchil? Kabir nulu gari duyu, nulu murga wunana. Dana nangu dingalngai. Nulu dirlen danangan warkangamu waggur degai. Nulu murga Peter, James John gura peba gura ngamu pidawe wauuwe dawi. Garko nulu mangal kabirbe karbai gura yerba madi: “Kabir, ngayu nina detchur, yandala.” Nulu ngangoigo yandai gura wali dadai. Jesus danangan detchuren nangu mayi wudinu. Kabir nalgone 12 years manadiga kana. Melbi yimidir bamal walimandega budo.

31. Jesus Apostles 12 Yerln-gar Gurai Gura Danangan Bama Israelga Kokodir Degai.

Jesus nulu bama Israelngu wauubatchega, nulu nadi dana verlngar manadi walu moaribungaga mastermulawe. Nulugo mantchalbe dadai, peba nangume koko balkanu. Nulu wudurbe mantchalbe kokowego ngorbelbi. Dingal bauaiga, nulu bama nangu dawi. Danangan 12 nulu yerlngar gurai — Apostles danangan gurai — dana netchin nangungalgo dadanungo — gorero nulu danangan kokodir deganungo. Danangan Apostles kadilngai yimidir: Simon Peter gura Andrew (yaba gargaigo) James gura John (yaba gargaigo) Philip, Bartholomew, Thomas, Matthew, James (yumur Alphaeusbe), Simon of Cana, Judas (yumur Jamesbe) gura Judas Jscariot.

Danangan bama nulu Jesus Melbidir degai, netchin nulu godera gulboigo degai gura danangan yerba gurai: Gari yura Ngarbalngai wamila, gari kana Samariawe dade. Yura bama Israel kana kokodir wamila gura burntchira, dana walu moaribungaga yerlgarmadega. Gospel yura merila, kakadir bodan gurala, morbuntchir galmba bodan gurala duyunganga bama ngambur gurala, bama Satantchir wamil dirlen Satan ngaran tindala. Bama Yuranngu Wauumulgo, Gura Koko Yurangangame Milkamul Manaya — Yura Bobo Yimidir Dubilabudo. Na Ngayu Yurangan Manubudon Meril: God Bama waragurbe Sodombe Gura Gomorahwe Garko Kuli warka Manaia Bera. Gura Bama Dana Yurangan Yimidir Dubelbil Gura Koko Yuranganbe milkamul Manaia, Nulu Danangan Gura Warkaigo Kuli Manaia. Dana dirlen bobowe wali dadarai, Gospel merelin gura bama kakadir bodan gurai.

32. John Bama Godera Jesugal Degai, Kokodir.

Danangan Apostles Jesus kana kokodir degai, nulugo galmba gurabudo Judaeawe kokodir wali dadarai. John — prisonbe melbi Jesungu nadega, nulu dirlen bama nangugo godera degai, burla Jesus waminu gura yerba dawangadinu: Bama ngandan Nina kanangango bantchega ngobo — bama yendu ngoba goror kadanu? Jesus burlangan yerba gurai: Yura nila yiewaigo milnda gura milkan namalma! nayun yura Johnbe merila: Bama Burrangai miltchir gural, bama gurndongai dumbur dadare, murbuntchirngai ngara bodan manaia, milkamul-

ngai koko namalma, duyungai ngambur manaia gura bama warkangamuwe Gospel merelil-gura ani pinalengo namalma gura gari yiwar-nayun bodan.

Burla bama Johnbe dadaiga, nulu dirlen danangan bama Johnngu yerba dawangadi: Yura dogaren nangungu ngani dadai? Ngana nadinu? Bama kima ngoba, walu nambar dangaiel wali-wointchur? Bama marar bodantchir ngoba nadinu. Na, dana marar bodantchir bayan kingbego ninggalngal gura — Propeta ngoba nadinu yura dadaiga. Koko ngado nawa — Nulu John gari murga propeta walu yendu dana dauaigo kadai, nulu gura bodan, gura warka. Na nangangu budo God yerba yirgai yumur nangumegal — Na, ngayu bama yendu dagalbai deganu nanungu, nulu dudan nanu balkabalkaigo guranu. Dagalbai bama mundal dara bodan galmba ninggai bera, gura bodan-budongo yimidir John dagalbai gari balkadi.

33. Herodngun Detchuren John Kundanu.

Herod Antipasga bama warkaigo dawu, nangungal mayi pudanu. Garko dana mayiwe ninggaiga Herodiasbe ngudor kadai danangangal gunbo worega. Herod namodir pirna nadega, namo nulu nangungal yerba gurai — nundu bodan worega, ngayu nanu ngana dirlen wudinu. Nundubudo wanggura, ngayu nanu wuma bera. Nulu mulbango melbega, nulu daku warnngurnda, nulu dirlen wudinda.

Kabir dirlen dadai, ngamu nangu wami gura nangu dawangadi: ngayu ngana warn-gurnu?

Ngamu nangu yerba gurai: nundu kambogo Johnbe wang-gura. Nulu kabir dirlen Herodgal dudai gura nangu yerba koko balkai: nundu nilaigo detchura Johnbe kambogo bandinu gura nayun nundu ngado woabudo. Herod koko nangu nadega, nulu wauumul John kundanu gura bama warkangamugal nulu kabirbe melbega, nulu wondara gurabudo murinu. Nulu ngano dirlen bama degai Johnbe kambogo bandinu gura kabirbe mandenu. Bama galmba kambogo Johnbe woggi gura kabirbe nadega gura kabir dirlen ngamu nangume wudi. Bama Johnbe melbi yimidir nadega, dana dadai dodai Johnbe mandega gura kobarbiga. Garko dana dadai Jesusbe melbi merelin.

34. Jesus Bama Dingadirbe Mayi Wudi.

Nulu Jesus melbi nadega, John duyungoi kundai nulu dirlen bobo yendume dogaren-godadai. Bama warkaigo nangu woguren nadinu bama kakadir bodan guraigamu. Nulu danangan wauudirgo nadi, danangan koko merelinbudo gura dana bama kakadir mandega, nulu danangan galmba bodan gurai.

Ngalan bada madega, bama nangugo Jesus wami gura nangungal yerba gurai: Lord ngandan yewaigo dogarengo ninggal mayimul, gura dana bama warkangamu galmba mayimul. Nila ngurku pullegamu nundu danangan degala bobo bayentchir mayingu waminu. Jesus yerba gurai: Yura danangan dirlen mayi woa. Dana yerba: nayun murga babal 5 gura kutchu godera wunana, nayun wondara bama warkangamuwe

yerlingar guranu? Jesus yerba. Ngado mayi gura kutchu mande, gura bama detchura dakadinu. Bama dirlen 5000 nawaigo munuwe dakadi. Jesus dirlen mayi gura kutchu mane, koko balkai kana garko mayi dumbi, mina galmba gura bama nangume wudi gura dana dirlen bama warkangamuwe wudibudo. Dana warkangamu mayi gura mina pudai gura wobuntchir manadi. Mayi dana Kana pudai Jesus dirlen bama nangugo detchuren: mayi wornda bobowe pullega yura birbala, mayi gari warra gurala. Bama nangu mayi damo yimidir birbaiga gura dirnbur dabadabe 12 gaitcharmane.

Bamal yimidir nadega, dana yerba madi: nayun budo propeda warkabudon, nangubudo ngandanun kanangan melbega. Jesus nadi dana yirgai nangu king guranu, nulugo dirlen dadai, danangan dubi.

35. Jesus Bama Nangugo Wudurbe Dallonbego Wami.

Dana bama Jesuwe bada dadai, yualen. Garko yulalbe garnbaren Capernaumbe dadanu. Dallonbe gadar warka madi, dangai naggalmun kadai. Yubaigo dingal bauaigamu, dana Jesus nadega, nulu puraike walu bobo burburbe damalbe kadaraiga. Namodir dana nadega dana yinilmadi gura yerba gurai — nayun murga wauu nangugo dadara, dirlen bama gulngul wondara purai burburgo darrinda. Jesus danangan koko yirgai: gari yura yinilmale, na, murga ngayugo gura.

Peter nulu yerba gurai: Lord nayun nundugo kadara dirlen ani galmba detchuren yimiyimidirgo puraibego dadanu. Jesus yerba: Ma! kadebudo. Peter dirlen yulalngan garnbaren gura puraia dadarai walu Jesus. Nulu Jesus yuba wami nulu gadar warka nadi, nulu yinilmadi gura gauai barngai — Lord ani mara! Jesus ngangoigo nangu mangalnda karbai gura yerba gurai: nundu ngani yinil manadi, dirlen ani nundu nadelmulgo? Burla yulalbe garnbaren gura melen pulli.

Dana yendu bama namodir nadega, dana yerba nangu koko balkai: Nila ngandan pinal bera, nundu yumur Godga.

36. Bama Yendu Gura Bama Nangugo Galmba Jesus Gurabudo Dubi.

Dana bama (danangan mantchalbe mayi wudi) dabadabaigo nangu yiwaren. Garko dana nangu kabanbayanbe Capernaumbe wami. Nawaigo nulu koko merelin. Yendu koko nulu yerba yirgai: Ngayubudo walu mayi bamawe. Bama ani wamil — nulu gari gura dinggadir manadinu. Bama ani pinalengo name gura manubudon gural, nulu makobadaigo gari gura wauubirni manadinu. Ngayu tjiringan kadai bobowe peba ngadome milkadir ningganu. Peba ngado wauudirbudo nadinu, bama warkangamu makobadaigo ngamburgo ingganu, namo nulu ani degai, bamal ani pinalengo nama gura manubudon gural-danabudo ngamburgo ningganu, duyungoalgo bama yimidir garko gurabudo ngambur guranu. Bama Israel mundal

nangu balkalgai, nulu yerba madi: Ngayu mayi bamawe — tjiringan kadaiga. Dana yerba. ngandan nangu pinalbudo, nulu murga yumur Josephbe gura nangu ngamu ngandan galmba pinal, ngani nulu wanga gural gura yerba man- aia — ngayu tjiringan kadai? Jesus yerba — yura gari yimidir kulidir yirgalgala. Koko manubudon ngayu yurangan merilbudo, ngayu walu may- ibudon bamawe, ngadontchirbudo bama ngam- burgo ningganu. Pebagar yurangan dogaren Manna pudarai — gura dana birni. Gura Ani bamal mandenda — mayi tjiringan — dana gari birninda. Bama mundal gura bama nangugo galmba mundal yimidir koko nangu yiwaren gura warragurai gura namo nangu dubi.

Danangan Apostles 12 Jesus dirlen dawangadi: Yura Galmba Ani Dubinu? Simon Peter yerba gurai: Lord wanungal ngandan dirlen dadanu? Koko nanumungan bama budo ngamburgo ning- gal, gura ngandan pinalgo nundu Christ, Yumur Godga.

37. Ngando Ngarbal Jesus Wamega.

Jesus Tyre gura Sidon wami, nulugo kana ning- ganu. Yendu ngando nangu nawaigo woguren gura yerba nangu koko balkai: ngado dau- unmala, Lord, nundu yumur Davidga, ngudor ngado kakadirbudo, nangu Satan-ngunda dirm- balbalbudo.

Jesus dudurgo, ngambaingo dadarai. Bama nangugo dirlen koko nangu balkai: degala nangu, nulu ngandanun kokodir wogurbudo. Jesus yerba-ani murga bama Israelga degaiga.

Ngando dirilen Jesusgal yuba kadai gura yerba madi — Lord koko ngado nawabudo. Jesus yerba: Mayi pidagurbe bamal dirilen galmba murinda gura godawe dambanda? Ngando yerba: gari, gura mayi damo tablengan pulleli, nayun godawe wandu dirilen murinda.

Nangungal Jesus yerba: Ngando, nundu ani pinalengo nama namo ngudor nanu galmba nilangango bodan madinu. Ngalgone nulu kana bodan manadi galmba.

38. Jesus Bama Milkamul Gura Kokomul Bodan Gural.

Tyre gura Sydon Jesus dubi, gurabudo Galileewe, purai Genezareth yubaigo wami. Nawaigo dana bama milkamul gura kokomul nobungo nangungal mandega, nulu karbanu gura bodan guranu. Jesus nangu yerlngargo dawi, mangalnda milka gura ngandar karbai, wanggar tjiri nadetchi, wauugulbai gura kakadirbe yerba gurai “Ephphatha” — warlngaia. Ngangoigo milka warlngadi galmba gura ngandar balkabalkaigo manadi, koko nulu kana yirgalgai.

Jesus wudyego danangan nandaimane, melbi gari merinu. Gura nulu murgara nandaimane, melbi namodir wali mandendibudo gura yerba gurai: Nulu pinalbudon, bama milkamulewe nulu milka bodan gural, bama kokomul — nulu kokodir gural.

39. Jesus Ngandanun Pinal Gural Wanunbe Ngandan Dauuntchir Ningganu.

Yendu bama kabanmalen Jesus wami kokon nangu badanu. Nulu dirlen nangu dawangadi: Master, bobowe ngayu wondara kana ningganu garko ngayu tjiriwe kadanu? Jesus yerba: kabanbe nanu nayun kana meril bera, nundu wondara namalma? Bama kabanmalen dirlen bandi: Nundu Lord God nanume kana milka-dirbudon gura dauuntchirbudongo ninggala — gura bama yendume nundu dauuntchir yimidir nanugo — Jesus yerba: yimidir budo manaa, garko nundu tjiriwe kade bera. Bama kabanmalen dirlen yerba yiwaren: bama yendume ngayu dauuntchir madinu nayun “bama yendu” dirlen wandu?

Jesus nangu dirlen yimidir koko merelin: Bama yendu Jerusalemngan bada dadai Jericho waminu. Dudanego bama kulidir nangu dumowamedi. Dana nangu kadagai warkanobungo ngalbi nangu kundai, gura nangu margango, yubaigo birni dudanego dubi. Garko priest dudan yimiyimidirbe kadarai. Nulu bama dudanbe nadi bera, gura nangu dubi — goalngar yirngadi. Garko bama Leviga galmba dudan yimidirbe kadai. Nulu galmba bama nadi gura dubi-nangungu yirlngadi. Gorer bama yendu — Samariangan — kadai. Nulu kakadir bama nadega, nulu nangungu wauubatchega. Nulu nangu wami, bandalngai nangu purai kakan balkaiga gura kadaiga, garko nulu nangu Ass nangume midaren gura nangu bayenga mandega. Nawaigo nulu nangu bantchega kana, garko nulu dadanungo nulu bayankutchinbe money wudi gura nangu detchuren, nulu bama kakadir bantchinu

gura nulu nangu namo melbi money gurabudo wudinu baru ngundu kadaigamu.

Jesus koko yimidir merlin, garko nulu bama kabanmalenbe yerba gurai: Na, bama, dana kundomun bama wordi dudanego nadi gura wandu koko Godgame milkadir madi. Kabanmalen yerba gurai: bama nangu wami, mandega gura bantchega, nulubudo koko Godgame milkadir madi. Jesus yerba: yo, nulubudo, gura nundu dade yimidir manaia.

40. Bamal Milka Ngalbur Koko Jesungu! God Bama Namodir Dubil Dirlen.

Jesus bayan Phariseewe dadai mayingu Warkaigo Pharisees gura bama kabanmalen galmba mayingu dakadi. Bama nobun, nulu koko Jesuwe kana nadega, nulu yerba gurai: Tjiri Godgame garkobada mayiwe ninggal — nayun bodan!

Danangan Jesus dirlen yimidir koko merlin. Yendu bama nulu mayi warka gura bodan dirnbu gurai gura bama warkaigo dawu nangungal pudanu. Mayi yidarenga — nulu dirlen bama nangugo degai dana bama warkaigo dauaigo dawega waminu, gura danangan yerba guranu: Kade yura nila-mayi kana yidartchiren-ga. Gura dana ngamuguraigo nandadi. Yendu yerba madi: ngayu bobo nila mandega, ngayu gurna dadanu nadinu kana-ngayu wondara kadanu? Nundu ani merilabudo. Yendu yerba: ngayu waluyokudir nila mane, ngayu gurna nadinu. Ngayu waluyokudirngu murga ninggal — ngayu

kadandabudo. Ani merila nundu. Yendu yerba: Ngayu diral mane, Ngayu ninggal!

Nulu bama dirlen worlmbadi gura master nangume koko danangan merelinn. Master nangu dirlen kuli kadai gura nangu yerba gurai: nundu dudannagai townbego wamila gura bama dinggadir, kakadir, gurndongai gura burrangai dawila, ngadongal mayi pudanu. Nulu bama dirlen dadai bama yimidir nulu dawega bayanbe. Garko nulu master nangu wami gura nangu yerba gurai: Ngayu bama burntchiren bera, yimidir nundu detchuren gura bayan gari gaitcharen. Nulu master nangu yerba: nundu waggur dirlen bama yiwara gura danangan bayan ngatome burntchira — bayan ngado gai-in kadanu. Dagalbai danangan dawega, dana mayi ngado dirlen gari pudanu.

41. Jesus Bama Warragural Galmba Dautchir Madi.

Pharisee yendu galmba Jesus bayan nangume mayingu dawi. Jesus galmba nangungal dadai gura dana mayiwe dakadi. Mayiwe dana ninggai. Ngando yendu warra milkamul bayanbe galmba kadai gura Jesusgal yuba wunggadir bunggo dakadi gura tamal Jesuwe milbalnda balkaiga gura moari nangumun dai-ingal gurai gura milkol bodantchir durngaiga. Pharisee namodir nadi, dana yerba gurai, nulu propeta ningganda, nulu galmba pinalgo nadinda nayun ngando warrabudonga.

Jesus Phariseenos yerba gurai: Simon, ngayu koko nanu gurne merinu. Bama burla godera

ninggai. Goderego master burlanganbe money melbega. Yendu nulu money 50 melbega, gura yendu murga fivego. Burlangan money garibudon wunanego, nulu master burlangan yerba gurai: yubal money ngado melbega — na, kanabudo, ngayu nayun budil, yubalen gari gura detchur ngado wudinu. Burla nangu namo dauun manadi bera — wandu nangu gura warka dawwn manadinu, Simon? Simon yerba: nangu money warko dubega — nulubudo. Jesus yerba: Yo, nulubudo. Garko nulu ngando nadetchi gura Simongal yerba gurai: Nundu ngando nayun nama? Na, ngayu bayan nanume kadai, nundu ngado gari purai wudega tamal balkanu, gura nayun ngando milbalnda tamal balkai gura moari nangumun dai-ingal gurai. Nundu ani numbol pudalmulgo gura nulu netchin ngado tamal durtchai. Purai ngoal bodantchir nundungado galmba gari wudi moaringu, gura nulu namodirchir tamal ngado damalmal. Namo ngayu nanu yerba gural, nulu warra warka ninggai bera, gura nulu dulmbilmanadi gura God nayun milkanngandadi nulu dirlen galmba God-bego dauun warka ninggal. Bama yendu yimiyimidir. Ngandogal nulu yerba madi: Nundu warra ninggaiga, God nayun nanu milkanngandadi. Nundu nangu kana pinalen wamega — undu yinilmul dirlen dadera.

42a. Bama Warragur Jesusgal Kadai, Kokongu.

Publicans gura bama warragur yendu Jesusgal kadai, nangu koko nadinu. Pharisees gura ka-

panmalen bama yimidir nadi, dana yerba gurai: Nulu bama warragural netchin dadare gura danangangal galmba mayi pudaral. Jesus danangan dirlen parables yendu yerba merelin: Bama yendume 100 moaribungaga wunanda gura namongan nobun warimadinda, nulu dirlen gari danangan 99 gulboigo dubinda gura ngangoigo dadanda yendu nobun yiwarnda? Wameganulu midarnda, ngakulen mandenda. Bayanbe kadanda, nulu dauungar dawinda gura yerba guranda. Ngadongal karbunmanaia yura, na, moaribungaga ngado warimadega kana — ngayu gurabudo manega. Ngayu yurangan manubudon meril — yimi-yimidir anggali tjiriwe karbunmanaia bama warragu nobun worlmbaiga gura milkadir manadi. Bama nintyninega dana kanangango bodan ninggai anggali gari yimidir karbunmadinda.

Galmba ngando yendume money ten wunanda gura namongan nobun yiwarnagaradinda, nulu dirlen gari wulunggur bauanda gura bobo warkanobungo burndanda moneyngu? Nulu waminda, nulu galmba dauungar nangu dawinda gura danangangal yerba guranda: Karbunmala ngadongal yurandai, money ngado yiwarnagaradi nobungo — nayun ngayu gurabudo mane. Yimidir galmba anggali Godga karbunmanadinu bama warragur nobungo worlmbadiga gura milkadir madega.

42b. Bama Warragurbudon Nulu Jesus Galmba Gari Dambar:

Phariseebe gura bama kabanmalenbe Jesus parable yendu yerba merelin:

Bama yendume yumur godera ninggai Garga nulu peba nangu wami gura nangungal yerba gurai: Money gurai kadagai ngadago wuna, nundu ngado yerlngargo woa, ngayu dadanu. Peba nangumun nangu galmba wudi gura nulu dadai, bobo yendu galakadego wamega. Nawaigo nulu bama warragurgal money gura kadagai nangu badaimane. Garko matjimulewe bobo namodirbe mayi gari gura warka wunanai gura nulu dinggadirgo ninggaiga. Nulu dinggadirbudongo, mayi pigipigiwe nulu wauudirgo pudanda: gura nangu muri. Garko nulu milkan nadi gura yerba gurai: Bama Peba ngadomebudo mayi warka unana — gura ngayugo yewaigo dinggadirgo birninun-go. Ngayu yandanu gura Peba ngado waminu gura nangungal yerba guranu: Ngayu milkamulmadi Godal gura nanungal. Ani warragurbudon nundu gari gura Yumur gurala, ngayu murga walu bama mundal nanugo nanungal ningganu. Nulu yandai gura dadai, Peba nangugo waminun-go.

Galakadimun-go Peba nangumun-go nangu nadega kadarega, nulu nangungu unggga batchi gura tindalgo dudai nangu dumu-wamega ngakulnda matchi gura numbol pudai. Nulu yerka yerba gurai; Peba ngayu milkamul manadi Godgal gura nanungal, gurabudo nundu ani gari “yumur” gurala, ngayu bama warragurbudo. Gura Peba nangu bama nangumegal yerba gurai. Tindalgo yura marar bodan mara gura nangu birbala, ring bodan nango mangalbe yidara gura dambal tamalga woa; mina walu-yokudir yambun galmba mara gura kundala, ngandan pu-

danu gura karbunmanadinu, na, nayun yumur ngadogo birnega, nila gura ngambur manadi, wrimadega gura nila gurabudo wami. Dana galmba warkangamu karbunmanadi gura gunbo ngorega.

Yaba yerkawe, nulugo namodir gari pirna nadega. Nulu wakurmun kadai, gura nulu nadi bama warkangamu karbunmadega Garga nangu gurabudo kadai — gura Peba nangu galmba nangungu karbunmanadi, nulu Peba nangu balkaiga — gura dangaigo gari bayanbe purngadi. Peba nangu dirlen nangu wakur wami gura nangu yerba koko balkai. Nundu galmba wauuwe kade gura karbunmanaya. Ngandan wondara dirlen dangaigo ningganda, na, garga nanu duyu wunanega gura nila ngamburmadi, warimadega kana gura nila gurabudo miradi.

43. Jesus Yerba Gurai: St. Luke 16:16–31.

Bama yendu money warkadir ninggai. Nulu netchin marar bodanchirbudon-go dadarai gura mayi bodanbudon-go pudarai. Yendu bama galmba ninggai — mararmulgo, moneymulgo dinggadir kakadir gura bandalchir. Nulu barkar bayan bama yendume yuba ninggaiga — nulugo yerba gurai: dana ngoba mayi wornda dambar ngayu kana pudanda. Godagar kadai bera gura bandal nangu dutchalchai. Garko nulu bama kakadir birni gura anggali nangu Abrahamgal tjiriwe mandega. Bama yendu — nulu money warkadir — nulu galmba birni gura bamal nangu kobarbi.

Garko nulu hellbego wurgalgai, nulu mil warl-
ngai gura kadego nulu Abraham nadega gura

nangungal nulu galmba bobokutchin nangugo Lazarus nadega. Nulu dirlen gauai barngai yerba: Peba Abraham ngato dauunmala gura Lazarus dagala nulu ngakilbirnirnda murga purai yamon ngandar ngadome yidarnu ngayu wauu birnibudo mintjilbe. Abraham gura yerba gurai: Nundu milkan nawabudo, yumur, bobowe nundu ninggaiga, daku nundu wauudir nadega nundu money warkadir galmba kana mandega, gura Lazarus dakumul dinggadir gura kakadir unanai. Nila nundu dirlen daku bodanga murgara wauudir manaya gura Lazarusbe kana wumalma. Galmba nundu milkan nawa: Yura gura ngandan nilangan makobadaigo yerlngargo ninggalngalbudo. Ngandan yurangan gari waminda gura yura ngandanun makobadaigo gari waminu. Gurabudo Abrahambe nulu koko balkai: Dirlen nundu Lazarus gari deganda bayan ngatome, nulu melbi garkangai ngatome merinu ngayu yiewaigo wurgalgal — dana worlmbatinu gura milkadir madinu — dana galmba yiewaigo kadaigamu? Abraham dirlen: Danangan koko Mosesga gura Propetawe kana wunana, nayun dana natinu. Gurabudo nulu yerba madi: Gari, Peba Abraham, nayun koko dana gari manubudon gural, gura bama duyungoalgo wanchinda gura danangan koko merinda — nayun dana manubudon guranda bera, gura milkadir madinda. Abraham nangungal yerba gurai: dana koko Mosesga gura Propetaga gari milkadir namalma, dirlen dana galmba koko Lazarusbe gari manubudon guranda, nulu yemongango danangan kokodir wa-

minda.

44. Jesus Bama Ten Bodan Gural, Gura Murga Nobun Nangu Thanks Gurai. St. Luke 17:11–19.

Jesus gura Jerusalemga dadai. Samaria gura Galilee bobo wameya — nayun dudan nulu garbar woguren. Bobo bayanchir yendu nulu yuba wami, na bama morbuntchir ten dudan yubaigo nangun-gal miradi gura kadimungan gawal yerba barngai: Jesus, Master, ngandanun dauunmale, gura ngandanun bodan gurala. Jesus danangan nadega nulu yerba gurai: Yura dadera, priest wamila. Dana galmba dadai gura dudanego warkangamu danangan ngarra bodan manadi. Nobun bama nulu nadega nulu bama bodan madega, nulu dirlen worlmbadi gura koko warkadir God bodan gurai, Jesus wami nangun-gal bunggo dakadi gura nangu thanks gurai kakadir nangu bodan guraiga. Nayun bama nulu Samariangan. Jesus yerba gurai: Ngayu bama ten kana bodan gurai — dana yendu nine wonda dirlen? Yendu God gari thanks gural? Murgar nayun nobungo, gura nulu ngarbal? Gura bama Samariaga nulu yerba gurai: Yandala gura dade, nundu pinalen ani nadega, namo nundu bodan madi.

45. St. Luke 18:9–14.

Jesus bama mundalbe koko merelin, danago dudurengo yerba gurai: ngandan-go bodan — bama yendu mundal warra bera.

Jesus danangan parable yendu yerba merelin: Bama godera templebe dadai, Godga koko balkanu. Yendu nulu Pharisee gura yendu

publican. Pharisee nulu dabalen-go yueliga gura yerba yirgai: God, ngayu nanu thanks gural ngayu gari bama warra yimidir mundal, ngayu gari mangal goara, ngayu gari ngando bama yendume milka, gura wauu ninggal, ngayu galmba gari milkamul yimidir nayun publican. Koko nanume nundu bama detchuren priestga gura templega daku wudinu — ngayu gura warkaigo umalma, nundu detchuren day yendu mayimul ningganu nobun nundu murga detchuren gura ngayu day godera mayimul ninggal.

Nulu Pharisee dabalen yimidir koko yirgai — ngalgone publican murga bargaren yueli gura kadimun-go mil muyantchir Godgal yerba koko balkai: God, nundu ngado — bama warra-gurbe dauun-mala.

Ngayu yurangan manubudon meril, nangu publican God kana dauunmadega bere, gura Phariseewe gari. Bama yerba yirgal: ngayu bodan — nangubudo Godngun warra gural, gura bama warra ninggaiga, namo dulnbilmanaya gura Godgal marla yirgal — nangubudo God dauunmanaya.

46. Milka Tjiringu Bama Ningganu. St. Luke 10:38–42; John 11:1–2.

Garko Jesus bobo bayantchir yendu wami, Bethany nangu kadil — bobo yubaigo Jerusalemba. Bayan yendume nawaigo Jesus netchin barbi, bayankutchin nangu dauungar. Puri danangan, Lazarus, Martha gura Maria. Jesus bayan namodir miradiga, Maria netchin ngangoigo Jesus-gal yuba dakadi, koko nangu

nadinu. Martha nulu bungalbungal mayi bualalai, gura daku bayanbe balkabalkaigo gurai. Garko nulu nadi dirn-gur nangu murga ninggaiga koko Jesuwe nadinu — nulu dirlen Jesusgal yerba gurai: Lord, nundu dirlen gari namalma ngado work warka budo wuna, nundu dirn-gur degala, ngali gulboigo kana daku badaimandenun-go. Gura Jesus murga yerba: Martha, Martha, nundu bungalbungal mayingu gura bayanga bera, gura nayun gari kana, bama kana milka tjiringu ningganu, gura koko ngadogo bamawe dudan tjiringu merilbudo. Maria nayun pinal, namobudo nulu ngadon-gal dakadi, koko ngado nadinu. Nangu namodir wandu dirlen murinu.

47. St. John 7

Jesus templebe dadai gura bamawe koko merelin. Bama Israel koko nangumu wauun-runmadi gura yerba gurai: Nulu wondera koko pinalengo meril, nulu garikapan-master Jerusalembe koko mane? Jesus danangangal yerba gurai: Koko ngayu yurangan meril — nayun gari koko ngadogo. NULU ani degalgai — koko nangugo ngayu budo meril. Bama wauudir Godga milka-dir ningganu — nulu galmba pinal-madinu, koko ngayu merilnayun koko Godgabudo. Yura ngani yirgal ani kundanu, DANA yerba gurai: nundu Satanchir; wandu dirlen yirgai nina kundanu? Gorev nulu gura koko merelin, gura nulu koko wudchego yerba bandi: Ngayu gari kadai koko NGADOGO yurangan merinu — nulu ani degalgai — koko nangubudo ngayu yurangan meril, gura

yura nangu pinalmul. Garko dana yirgai nangu karbanu gura kadanu. Nangungu yiniltchir murka dubi, bamal warkaigo nangungu yerba yirgaiga — nayun bama burburbudon — nulu koko galmba pinalgo meril. Messias garko kada, nulu dirlen gura burbur, koko dirlen gura bodan merinda?

Pharisees koko yimidir bamaga nadi, dana kuli kadai gura bama danangan-ga degai Jesus gumbinil kadanu gura mandenu. Nalgone bama Israel Jeruselemba burnchirngaradi dana milkannadinu kanaigo God danangan dogaren Canaan-ga dawi gura mayi gura purai danangan dudanego wudi. Namodir badadiga, bamal netchin purai duni Siloahngan gura nayun Godgal templebego neng-guren. Namodirbe Jesus danangan templebe wamega, gura yerba koko yirgai: Bama ani pinalengo nama gura manubudon gural — nangubudo bama wauubirnega waminu gura nangu koko birna nadinu, yimidir bama wauubirnega puraibudon birna pudaral.

Garko bama Phariseesbe margango masterngai danangan wami. Pharisees danangan dawangadi: yura nangu ngani gari kadai gura ngandanungal mandega? Dana dirlen yerba gurai: “bama yendu koko yimidir nulu gari yirgaiga ga.” Pharisees yerba: Ngoba yura galmba bama nangu. Nobun-go bama nulu danangangal dadai kadil nangu Nicodemus (dagalbai nulu wudurbe Jesus wami). Nulu yerba gurai: “Law ngandanun yimidir wuna dirlen — bama duduren-go marla gurala, koko gari nangu kana nawa?” Dana

nangun-gal yerba gurai: Nundu galmba Galileengan ngoba. Kaban ngandanun nawabudo undu dirlen nadinu, Galileengun propeta garibudongo kadanu.

48. Jesus Bama Burra Sabbathbe Mil Bodan Gural.

Jerusalembe Jesus bama bura nadega, nulu burra balkadiga. Bama nangugo Jesus nangungu yerba dawangadi: Master, nulu bama nayun ngani burra ning-gal, wandu kana milkamul madi, nulugo ngoba, pepa gura ngamu ngoba? Jesus yerba: Nulu gari yimidir balkadi peba gura ngamu milkamul madega, nulugo galmba gari milkamul madega. Nulu murka burra balkadiga bamal God burburbudongo nadinun-go Jesus namodir yirgai, nulu dirlen numba bobowe dambaren, bobo duna mangalnda mane gura mil bama burrawe yidaren. Garko nulu burragal yerba gurai: nundu dade purai Siloahwe mil puraien balkalgala. Nulu dadai mil balkalgai gura mil bodanchir worlmbadi Jesus gura wami.

Garko bama mundal — dagalbai nangu nadega nulu burra dudan yubaigo ninggai gura bamalgal money wang-guren — nangu nila miltchir nadega, dana nangu dawangadi: mil nanu wondara bodan manadi? Nulu dangan merelin. Garko dana nangu Phariseegal daw. Jesus nangu Sabbathbe bodan gurai. Namu Pharisee yerba gurai: Nayun bama gari propeta, na, nulu Sabbathbe work manadi. Gura bama mundal yerba madi: nulu bama warra dirlen galmba mil burrawe wondara bodan guranda. Yerba dana koko godera manadi, garko dana nangu

dawangadi (burra kana ninggai gura miltchir madi): nundu koko wondara? Nulu yerba “Nulu propetabudo.” Garko dana Pharisee peba gura ngamu nangu dawi gura burlangan dawangadi: nayun ganggal yubalen? Yubal yerba gurai, nulu burra balkadi — wondara dirlen nulu nila miltchir madi? Burla yerba: “ngali pinal nayun ganggal ngalinun, ngali galmba pinal nulu burra balkadiga, gura wondara nulu nila miltchir manadi — nayun ngali pinamul, Yura nangu dawangala, nulu gari ganggal, nulu yurangan kana merinda.” Burla Phariseengu yinilmadega, namo burla koko yimidir yirgaiga. Pharisee kana dauaigo yirgai — bamal Jesus Messiah guranda, danangan kabanbayanngan ngarantindanda. Gura-guraigo Phariseengun ganggal burlangan dawi gura nangun-gal yerba gurai. Nundu manubudon ngandanun-gal koko yirge, ngandan pinal gura, nayun bama nina bodan gurai — nulu bama warragurbudo. Gura nulu dirlen yerba: ngoba nulu warragur, ngayu namo pinalmul — gura ngayu pinalbudo, kanaigo ngayu burra ninggaiga — gura nila ngayu mil bodanmanadi. Yura pinal, bama burra balkaya nulu galmba burraigo birninu. Nayun bama ani bodan gurai — nulu gari propetabudon ningganda nulu dirlen ani wondara galmba miltchir guranda? Dana yerba: Nundu bama warragurbudo nundu ngandanunbe ngoba koko merinu. Dana nangu ngarandindai.

Jesus melbi yimidir nadega bera. Garko nulu nangu templebe wamega gura nangun-gal yerba dawangadi: Nundu yumur Godga pinal,

gura manubudon gural? Nulu dirlen yerba: Lord, wonda nulu, nundu ngado merila, ngayu pinalen-go manubudo guranu. Jesus nangu dirlen merelin: Na, nundu gari murka milngunda nadega, nulu nila nanu koko yirgalgal. Bama burra kana ninggai nulu dirlen ngan-go yirgai: Lord, ngayu pinal nundu yumur Godga. Jesus yerba: Namo ngayu bobowe kadai, bama miltchir walu burra madinu, gura burrangai miltchir manaya. Pharisees koko yimidir nadi, dana yerba: Ngandan galmba burra ngoba? Jesus yerba, yura burra ningganda, yurangan gari warra guranda, gura yura yirgalga ngandan, pinalgo, ngandan namalma — namo yurangan warra gural.

49. Jesus walu bama bodan Moaribungaga Bantchenchil.

Nalgonego Jesus yerba gurai: Ngayi walu bama bodan moaribungaga bantchenchil. Bama bodanbudongo moaribungaga malen, nulu mina nangugo garibudongo dubinda. Goda kulidirngu nulu galmba gari dubinda gura dudanda. Bama yendu, nulu murka moneyngu mina bantchenchil, mina nangumulgo — nulu goda kulidir namalma minangu kadare, nulu mina dubil gura dudare. Goda kulidir dirlen minangai dindal gura yerlugar gural. Ngayu gari yimidir, ngayu walu bama bodan moaribungaga malen. Ngayu moaribungaga ngadogo pinalgo namalma gura moaribungaga ngadogo ani dirlen galmba pinalen-go namalma, yimidir peba ngado ani pinalen-go namalma gura ngayu

nangugo dirlen pinalgo nama. Duyungoigo any kundanda, ngayu galmba moaribungaga ngadogo gari dubinda. Ngado moaribungaga mundal yendu galmba wuna, bobo yendumego. Danangan ngayu galmba dawinu gura dana koko nadinu, gura garko warkangamu bobo nobun-bego ningganu.

Pharisees gura bama Israel yendu koko yimidir nadega dana mundalnda nangu warra gurai gura yerba madi: Nulu Satanchir, nulu ngambain-go koko yirgalgal. Gura bama yendu dirlen yerba gurai: bama Satanchir koko gari merinda yimidir nulugo meril. Bama Satanchir dirlen galmba burra miltchir guranda?

51–52. St. Matthew 16:21–26

Garko Jesus bama nangume koko balkai, gura danangan pinal gurai nulu nilaigo Jerusalembe dadanu gura nawaigo dana kabanmaster-ngai gura priestngai nangu warra guranu gura nangu duyungaigo kundanu. Peter koko yimidir nadega, nulu Jesus yerlgargo dawi gura nangu yerba koko balkai: nundu namodir koko ngani yirgalgal, nina ngani dirlen kundanu, nundu ngani galmba wudatinu kundanu?

Jesus Petergal dirlen yerba gurai: wala nundu Satan, ani dubila. Nundu murka walu bama, ngambain-go yirgalga, nundu nila pinalmul ani bama nganibudo kundanu, Godngun murka pinal, garkobada yura galmba pinalmadinu. Garko nulu bama nangumegal warkangamuwe yerba koko balkai: Bama ngadogo ningganu nulu gari yirganu ngayu namodir wauumulgo — ngayu namodir wauudir — God detchuren,

nayun murka milkadir nawa gura milkadir manaya galmba, wauumulgo galmba milkadir manaya. Yerba bamal tamal ngadogo wogurnu. Bama yirganda “nagyu ngani wudadinu ani Jesungu kundanu” nangu warra guranu. Gura bamal yurangan ngadomungu dirmbalbal gura yirgalgal yurangan kundanu gura yura mulbango yuelelinda gura kundaigamu galmba ani gari dubinda yura dirlen makobadaigo ngadon-gal ngamburggo ningganu. Bama wauu warramadi, nangu galmba bobo, money, kadagai warkaigo murgara wunanda. Namodir warkangamu murgara wudinda wauu gura bodan guranu gura tjiriwe dadanu.

53. Bamal Ngandanun Dirmbalbal Gura Ngandanun Kuli Manaya, Ngandan Dirlen Makobadaigo Gari Kuli Kadanu.

Peter Jesus wami gura nangu dawangadi: Master, ngado bama yendu kulimadinda, gura kulimadinda, gura kulimadinda — ngayu nangu dauun madinda, gura dauun madinda galmba? Jesus dirlen nangun-gal yerba gurai: pidaigo murga nina dirmbaiga gura nanu kuli madi — nundu gari murga namo dirlen dauun manaya. Makobadaigo nina dirmbalbal gura nanu kuli ninggal, nundu dirlen makobadaigo manu dauuntchir ningganun-go.

Nulu bama nangume dirlen parable yimidir merelin: Na, king yendu ninggai, nulu bama nangugo dawu, nulu nadinu money nganabudo dana kanangan-go nangu melbega gura gari

wudega. Garko yendu bama nangungalgo miradi, nulu nangu kanangan-go money warkai-go budon-go melbega gura nangu money garibudon-go wunanego. Dirlen kingngun detchuren, nayun bama, diral nangu gura pidagur nangu bama yendume moneyngu wudinu gura money dirlen kingbe mandenu. Nulu bama dirlen koko yimidir kingbe nadega — nulu nangungal bobowe bung-go dakadi gura yerba gurai: Ngan-go gari kulimale, bantchentch-ila, ngayu nayun money warkangamu nanu garko wumalma bera. King bama nangu yimidir wungadir gura yiniltchir nadega, nulu nangungu wauu batchega, nangu dirlen degai — gura money nangu dagalbai melbega — nulu nayun galmba dubi.

Bama nulu-nulugo garko king dubi gura waggur dadai nulu dirlen bama yendu dumu wami — nayun galmba bama kingbe yimidir nulugo. Gura nayun bama yendu kanaigo dirlen money pida budon-go nangu melbega gura wudelmulgo. Bama king nilaigo dauun madi gura money nangu dubi, nulunulugo dirlen bama bobokutchin nangu manu karbai gura yerba gurai: nundu money ngado melbega — ngangoi-go ngado woa. Gura bama nayun dirlen nangungal bobowe pulli yimidir nulugo degalbaigo kinggal bobowe pullega gura yerba gurai: ngangoi-go gari kulimale, kantchenchila kana, ngayu nanu garko wumalma bera. Gura nulu milka bantchir — nulu murga detchuren nangu bama prisonbego ngalburnu.

Bama mundalnda yimidir nadega, dana wau-

ubatchi dauun-ga gura kingbe melbi merelin. King dirlen bama dagalbai nangu wami — guraguraigo dawi gura nangungal yerba gurai: Nundu ngado money warkabudongo melbega — garko nundu dakumulgo ngadon-gal miradi — ngayu dirlen nina gari kuliwego prisonbego dambaren, nundu kana wunggadir ngadon-gal bobowe pullega. Ngayu nina degai gura money galmba nanu dubi. Nundu dirlen dauun nanume yimiyimidar dauun madinda. Nundu bama warragurbudo. King garko detchuren nangu galmba ngalburnun-go gura gari warlNganun-go — money kana warkanobun-go kingbe wudinu.

Yimidar koko Jesus kana merelin garko nulu bama nangu-megal yerba gurai: Yimiyimidar Peba ngado yurangan galmba kulimadinda, yura bama yendume kulidir ninggaigamu.

54. Jesus Pitagurbe Dauunbudon-go.

Yendu bama nangugo Jesus wami gura nangu dawangadi: Tjiriwe wanun God garko bodan guranu? Jesus mundal pidagur nadega, nulu dirlen yendu dawi gura bama nangumegal garbar yidaren gura yerba gurai: Nayan pida nawa budo, nulu gari yirgalgal — wandu kana bodan — gari galmba yerba gural — ngayu gurabodo bodan — gari murga walu mundal. Na, yura tjiringu wauudir ninggal, yura dirlen galmba gari koko yimidar yirge — ani ngoba God bodanbudon-go guranu. Yimidar Pidagur yura koko namodir milkan dubila.

Jesus galmba yerba gurai: Bama pidagurbe dauun manadinda ngadomungu — nulu ngadogo

galmba dauungo. Gura bama pidagur ngadogo dirmbalbal gura milkamul gural — nangu ngayu dirilen warra guranu. Dagalbai bama yimidirbe nambal manuwe kadanda gura nangu purai badalbe dambarnda — nulu kana tjiriwe ngoba kadanda gura ngamburgo ninggai kana gura ngado pida warra gurai, nulu tjiri gari wamil. Milkan nawa: Angali danangan pidagurbe — peba ngadome gal tjiriwego yueleli gura marlangai meril.

Mundal ngamugar pidagur Jesusgal mandega, nulu danangan mangalnda karbanu gura koko balkanu. Bama nangugo danangan ngandongai nandaimane. Jesus namodir nadega nulu danangan balkaiga gura yerba gurai: Pidagur ngadongal gurna kadanu, danangan gari ngandaimara, dana budo bama Peba ngadome. Ngado koko manubudon na, bama gari koko Godga manubudon gural yimidir pidagur, gura milkdir galmba ningganda yimidir dana — nulu tjiri galmba gari waminda.

55. St. Matthew 19; St. Mark 10; St. Luke 18.

Jesus pidagurbe kana koko yirgai, nulu yandai bobo yendume dadanu yendu yerka (nangu money gura kadagai warkaigo wunanega) nangungal kadai gura yerba gurai: Master bodan, wondara dirilen ngayu bobowe kana ningganu — garko ani tjiriwe dawinu? Jesus nangu dawangadi: Ani nundu ngani Master “BODAN” gural? Bama gari BODAN murga God nulugo

BODAN-GO ninggal. Gura nundu garko ngamburgo tjiriwe ningganu, nundu dirlen commandmentbe milkadir manaya. Yerka dirlen nangu dawangadi: commandment ana ngayu dirlen milkadir nadinu? Jesus yerba; nundu bama gari duyungoigo kundala, nundu gari ngando bamawe milka dakaya, nundu gari mangal goara manaya, nundu gari wangamanaya, pebaga gura ngamuga milkadir ninggala. Bama yendume dauuntchirbudon-go ninggala budo.

Yerka nangun-gal dirlen yerba gurai: koko namodirbe ngayu kanangan-go milkadir kana ninggai, gurabudo ana nundu ani detchurnda? Jesus nangu milnda nadega, dauuntchirgo, gura nangungun-gal yerba gurai: Ngayu murga yendu nobun-go nina detchur, nundu nayun galmba milkadir nadinda, nundu tjiriwe kadanda bera. Nundu dade, money gura kadagai warkaigo wuna — nayun bama dakumulewe woa, garko nundu ngundu kada gura ngadon-gal dadare. Yerka koko namodirga dulmbilgo manadi gura dudurgo dadai. Nulu wauumul, money gura kadagai dubinu. Jesus bama nangume yerba koko balkai: bama gari milka manu tjiringu ninggal bobowe, wondara nulu dirlen garko tjiriwe kadanda galmba?

56. Ngandan Koko Godgame Milkadir Ningganu, Gura Gari Yiwarnu: Ngato Dirlen Ngana Wuma?

Garko Peter Jesusgal yerba yirgai: Na, ngandan bobo, kadagai gura dauun-gar nanungu dubi

gura nina wogur gura nanun-gal ninggal namo ngandanun garko dirlen ngana wumalma?

Jesus danangan dirlen parable yendu yerba merelin: Na Master yendu dabadabaigo dadai bama dawinu, bobo nangume work manadinu. Nulu mundal bama wami gura dana yirgal-gai penny nobunngu dana wauudir workmadi-inu, nulu danagan dirlen bobo nangume degai. Ngalan pidaigo wanggar-madi nulu gurabudo dadai gura nulu bama yendu nadega, dana yerbaigo ninggaln-gai. Danangan nulu galmba degai bobo nangumego, gura danangangal yerba gurai, yurangan ngayu money kana garko wumalma. Dana galmba dadai gura.

Ngalan wanggarbudon gura ngalan pidaigo goalu madi nulu guraguraigo dadai gura bama wamega yerbaigo yueleliga nulu danangan yimiyimdir degai bobo nangumego bobo bakanu.

Ngalan yubaigo pulegamu nulu gurabudo dadai gura bama yerbaigo ninggaiga nadega. Nulu danangan-gal yerba guraiga; yura ngani yimidir yerbaigo ninggal? Ngani gari work-ga dadara? Dana dirlen yerba gurai: ngandanun dawelmulgo. Nulu Master dirlen danangan galmba degai bobo nangu bakanu gura yerba gurai, yurangan galmba money kana wumalma.

Ngalan pullega, Master dirlen bama nangugo yendu dawu gura nangun-gal yerba gurai: dana bama bobo ngatome workmanadi, nundu danangan nila dawila gura danangan warkangamuwe penny nobun-go woa. Gorerbudon-go kadai dana — danangan kana woa. Dagadagalbai

dna kadai — danangan goror woa. Bama nulu dadai gura danangan dawu yimidir master nangu nangu detchuren. Dana bama ngurkungurku workga dadai, dana kana nangun-gal miradi gura nulu dananganbe ngamuguraigo penny nobun-go wudi. Dagalbai workngu dadai — dana nayun nadega dana duduren-go yerba gurai: ngandanun work warkangu nulu garko money galmba warka wuma bera. Gura dana miradiga, danangan warkangamuwe galmba murga penny nobun-go wudega. Dana dirlen kulimadega gura yerba yirgaiga: Na, yinaren, dana ngurku kadai gura pidabudon-go workmanadi nundu danangan money namonamodir wumalma yimidir ngandanun, gura ngandan dabadabaigongan ngalan mintjilbe workbego ninggaiga. Master dirlen danangangal yerba gurai; yurangan dabadabaigo ngayu dawu, yura ngadon-gal yirgai bera penny nobunmengu yura bobo ngadome bobo bakanu. Ngayu yurangan penny nobungo melbi, penny nobun ngayu yurangan galmba wudi, nayun mara gura dade yura. Dirlen ngayu money yurangan bama yendume wudega? Money ngadogo gura ngayu wudi. Yura murga kuli manaya ani mangal daibur nadega.

Namodir Jesus kana merelin, garko nulu yerba gurai: Na tjiringu yimiyimidir, bama dagadagalbai dawu, dana goror madinu, gura dana goror koko namalma dana dagalbai madinu.

57. Jesus Dauun Nangu Lazarus Duyungan Dawil.

Lazarus nulu kakadir wunanai Bethanywe. Dirn-gurngai nangu, Maria burla Martha dirlen Jesusgal melbi yerba degai: “Dauun nanu kaka warkadir.” Jesus koko yimidir nadega nulu bama nangumegal yerba madi: Nulu gari kakadir madi birninun-go, nulu murga kaka madi, bamal warkangamu natinu, GOD gura YUMUR GODGA burburbudon-go ninggaln-gal Dana gurabudo budur godera barbi nawaigo. Garko Jesus yerba gurai: Lazarus, dauun ngandanun wanggo pulli gura ngayu dadanu nangu wanggongoal ganganu. Bama nangugo yerba madi, nulu wanggo pullega nulu bodan manaya bera. Jesus dirlen dumburgo danangan merelin, Lazarus nulu duyuu, kada yura ngandan nangu waminu. Dana dirlen Bethanywe dadai. Dana Bethanywe miradi, nalgone Lazarus budur four nimawe wunanaiga, bobokutchin Maria gura Marthawe warkaigo galmba burlanganga wunggadir ninggaiga.

Dana Marthawe merelin, na, nayun Jesus kadara. Nulu dirlen dadai Jesus dumu wamega gura yerba gurai: Lord, nundu yewaigo gari ninggai, nanuntchirgo yaba ngado gari birninda. Gura ngayu pinal — nila galmba nundu GODGA gari koko MURGARA balkanda. Jesus dirlen yerba madi: Yaba nanu gurabudo yandanu. Martha dirlen: Ngayu pinal garko bama warkangamu duyuga yandal, nalgon yaba ngado galmba yandanu. Jesus dirlen yerba yirgai: “NGADONCHIR, GURA NGADONGAL BAMA DUYUNGAN YANDAL GURA NGAMBURGO NINGGAL, ANI PINALEN-

GO NAMA GURA MANUBUDON GURAL, NULU BIRNINDA NGOBA, GURA NULU NGAMBURGO NINGGANU, GURA NGAMBURGO NINGGAL GURA ANI MANUBUDON GURAL — NULU MAKOBADAIGO GARI BIRNINUN-GO.” Nayun nundu manubudon gural? Nulu Martha yerba gurai: Yo, ngayu pinal nundu Christus Yumur Godga, God kanangan melbega nundu bobowe kadanu.

Mary galmba dadai, Jesus dumu waminu, gura wamega nulu nangungal bobowe pullega gura yerba gurai; Lord, nundu yewaigo ngani gari ninggai yaba ngado bodan guranda! Nulu wunga-dirgo koko yimidir yirgaiga, dauun-gar nangu galmba batchega. Nulu Jesus danangan wungadir nadega, nulu dulmbilmadi gura yi-waren — Wonda yura nangu yidaren. Dana yerba: Lord, kade, nawa. Nulu Jesus galmba BATCHEGA. Dana dauun-gar Marthawe gura Marywe nangu milbal nadega, dana yerba gurai: na, nulu Lazarusbe dauunbudon-go ninggai.

Dana dodu Lazarusbe marbaganbe yidaren gura bargar nambalnda ngalburen. Jesus danangan detchuren: “nambal warlngala.” Martha yerba: “Lord, dodu kadabalgai, nulu budur four nimawego wunanega. Jesus nangun-gal dirlen yerba gurai: nundu koko ngado ngan-go milkan-gandadi, ngayu nilaigo nanu merelin nundu ani pinalen nadinda gura maubudon guranda nundu galmba nadinda God burburbudon-go.” Dana nambal dirlen warlngai. Garko Jesus wanggar tjiry nadelchi gura Godgal yerba koko balgai: “Peba ngado, ngayu nanu thanks gural nundu koko ngado nadega. Ngayu pinal nundu

netchin koko ngado namalma, ngayu yimidir murga yirgal dana bama yinaren yuba yueleli dana pinal-madinu NUNDUGO ani degaiga. Garko nulu wudchego dawi: Lazarus, nundu wagur kade.” Gura duyuu kana wunanega, nulu wagur kadai — marartchirgo, yimidir dana dodu kana nimawe yidarenga; budil nangu galmba mararnda baitcharngaradi. Jesus detchuren: darngala nangu, gura degala.

Mundal Jews yimidir nadega, dana dirlen nangu bodan gura manubudon gurai. Mundal melbi yimidir Phariseesbe mandega. Namona-mongango Priests gura Parisees yirgaiga nangu duyungoigo kundanu. Namo Jesus bobo yendume — kadil Ephraim — dadai gura nawaigo nulu gura bama nangu ninggai kana.

58. Jesus Jerusalemba Dadare, Nawaigo Nulu Bamangu Birninu.

Priestngai gura Pharisees dana Jesus yiwaren gura bama warkangamu detchuren danangan merinu Jesus wonda ninggaln-gal. Nalgonego Passover yubaigo. Jesus bama nangumegal yerba gurai: Na, ngandan Jerusalemba dadare. Propetangai dagalbai melbi yumur bamaga merelin, nayun nilabudo manubudon madinu. Nangu ngarbalbe wudinu, nangu dingu, nangu gumbinil kundanu gura nangu duyungoigo galmba kundanu. Nulu nimawe goderego wunanu, garko duyuga wanchinu. Bama nangugo koko nangu yiwarenbudo.

Jesus Jericho yubaigo miradi, na, bama burra dudan yuba ninggaiga bamagal daku wang-gornun-go. Nulu numbur nadega, bama warkaig dadaraiga, nulu yiwaren, numbur nayun ngana? Bama mundal nangu mere-lin Jesus Nazarethngan nayun dadare, nulu dirlen gauai barngai: Jesus yumur Davidga ngado dauunmale, Bama mundal dagalbai dadai, dana nangu ngandaimane gura detchuren nulu dudurgo ningganu, gura dana nangu murgare gandaimane nulu gurabudo barngai: Yumur Davidga, ngado dauunmale. Jesus dirlen yueleliga gura detchuren bama burra nangu mandenu. Nulu yuba kadia, Jesus nangu dawan-gadi — dirlen ngana ngayu nanu wudinu? Nulu dirlen yerba madi: Lord ani miltchir gurala. Jesus dirlen yerba gurai: “Miltchirmale budo,” ani pinalen-go nadi namo nundu bodan madi. Jesus yimidir yirgaiga nulu burra miltchir madi, Jesus woguren gura God bodan gurai.

59–60. Jesusngun nulu Zacchaeus Bayan Nangume Wami.

Baru Jerusalemga Jesus Jericho kana wami. Bobo namodirbe bama yendu ninggai, nangu kadil Zacchaeus. Nulu bama custom malen gura nangu money wargaigo wunanega. Nulu ngoba melbi Jesungu nadega gura nulu wauudir Jesus galmba nadinu. Jesusgalgo bama wargaigo dadaraiga, nulu murgara ngurangadai Jesusgal yuba kadanu gura galakadimun nulu nangu murgara nadega, bama warkal nangu ngalburen gura Zacchaeus nulu bama muru. Namu nulu

dagalbai dudanego dudai gura dudan yubaigo nulu yokuwe madadi, garko Jesus kadaigamu nulu nangu budil kana wanggarmungo nadinu.

Jesus garko kadaraiga nulu Zacchaeus wanggar yokuwe nadega gura nangungal yerba gurai: Zacchaeus nundu dindalgo dagaia, bayan nanume ngayu nila dagadinu kana. Zacchaeus dindalgo dagadi gura Jesus bayan nangumego dunggaren. Bama mundalnda nayun nadega, dana yirgalgai budo, Jesus bayan bama waragurbe burnggadiga. Gura Zacchaeus Jesusgal yerba koko balgai: Na, Lord, money gura kadagai ngado wunana, nayun warkanobun-go ngayu yerlugar guranu, yendu ngadogo yendu yimiyimidir ngayu bama mundalbe wumalma — bama dana dakumulgo ninggaln-gal. Gura bamawe daku ngayu ngalbega danangan ngayu dirlen wargaigo muyan wudinun-go. Jesus nangungal dirlen yirgai: Nanu gura bayan-kutchin nanume. God nilabudo dauunmadega, na, yumur bamaga bobowe kadaiga bama waragur ngambain-go dadaraiga dawinu gura murinu.

61. Jesus Palm Sundaywe Jerusalemba Dadai.

Garko Jesus gura bama nangugu baru Jerusalemba Bethphage — Mount Olive yubaigo — miradiga, Jeus bama nangugo godera degai gura burlangan yerba koko balgai: Yubal bobo bayantchir nayun namalma — wamilabudo, gura nawaigo yubal ass, yambun dabadabadir kadaiga yubal nadinu, darngala burlangan gura ngadon-gal mande. Bama minakutchin yubalen ngandaimanenda, yubal yerba gurala

“Lordngun dawega gura,” nulu dirlen ngangoigo ass yubalen-gal deganu.

Namodir koko propetawe manubudon madi, nulu dagadagalbai yerba koko yirgai: Zionbe yura merila, na, king nanugo nanun-gal kadara, dauuntchirbudon-go, moggu assbego moggu yambun nangumego.

Bama nangu koko nadi burla dirlen dadai, gura yimidir Jesus burlangan merelin, yimidir burla mina wamega gura nangun-gal mandega. Dirlen Jesus garnbaren. Bama wargaigo marar dudanego yidaren mundal birra gura bindangai dumbega gura dudanego ngaraiga, nulu darri-nun-go. Gura bama wargaigo dagalbai dadai gura gorer kadaraiga dana gunbo kundai yerba: Hosanna yumur Davidga — bodanbudon-go Godngun nangu ngandanun degaiga, Hosanna wang-gargo. Mundal Pharisees nangungal yerba gurai, Master, danangan koko yimidir ngandaimara. Gura Jesus danangan dirlen yerba gurai: na, dana bama dudurmadinda, ngangoigo nambal-ngai dirlen kokodir madinda.

Jesus Jerusalem dirlen yuba wamega, nulu bobo bodan bayantchir gura bama wargadir nadega, nulu wunggabatchi, gura yerba gurai, Jerusalem, Jerusalem, nundu kanangan-go ngani milka kokongu ngalburen? Nundu gargomungu pinalen-go ningganda nundu nilaigo milkabandadinda gura worlmbadinda, gura milkamulewe nanu mil galmba baitcharen, nundu ngambangambain-go dadara. Na, garko bama yurangan kulidir kadanu, dana yurangan Jerusalembe ngalburnu budo, bama gari gura

wagur dadanu mayingu, nawanawaigo bama yura dingadir birninu mundal duyungoigo kundanu gura bayangai dana galmba warraguranu, bobo bayantchir nila bodan wunana, nayun dana bama kulidir balaibalai-budon-go guranu. Gura ngani God yimidir gari muril? Bama yurangan kokodir wamega gura yura kokongu wauumulgo, yura milka ngalburen.

Jerusalembe nulu burnggadiga, bamal yi-waren, nayun wandu dirlen kadare? Gura bama nangungal dadaraiga, dana yerba gurai: Nayun Jesus Propeta Nazarethngan, Jesus gura templebe dadarai kana, garko ngurku bama nangumetchir nulu gurabudo Bethanywe dadai.

62. Jesus Yoku Barnaban Detchuren Birnin-nun-go.

Bethanywe Jesus nobun-go barbi garko gurabudo Jerusalemga dadai. Dudanego nulu dingga pulli. Nulu dudan yubaigo yoku barnaban nadega, birradirgo. Nulu yoku dirlen wami mayingu. Gura murga birra yokuwe wunanaga, mayi gari. Jesus yokugal yerba gurai: nilangan nundu makoba daigo gari gura mayidir madinu.

Jerusalembe dana miradi Jesus dirlen templebe dadai gura bama kadagaimalen gura mon-eymalen nawaigo dakadiga — nulu danangan ngarandindai. Danangan tablengai dambaren gura danangan yerba gurai: Yura koko nadelmulgo, Godngun guraiga — bayan ngadogo murga kokongu wunana — gura yura nayun walu marbagan mangal govarawe gurai.

Garko templebe bama burrangai gura gurn-dongai Jesusgal kadai gura nulu danangan warkangamu bodan gurai. Priests, gura kabanmalen bama dana wauudir nangu duyungu kundanu, gura wondara nangu karbanda — bama warkaigo netchin kokongu nangungal yuba ninggaiga. Ngurkungurku Jesus gurabudo Jerusalem dubi.

Dabadabaigo (Tuesday) dana gurabudo Jerusalema dadai dana guraguraigo yoku barnaban dudan yubaigo nadi, gura nulu warra daingal madega gura birramul yueleliga. Peter dirlen Jesusgal yerba gurai: na, yoku nundu ngurku balgaiga nulu nila buyon, birra-mulgo wunana. Jesus dirlen yerba: Bama God pinalen-go nama gura koko nangu manubudon guranda, garibudon NGOBA guranda — nulu galmba manchal nayun detchurnda wanchinu gura purai badalbe dakatinu, nulu mantchal kana wanchinda gura purai badalbe dakadinda bera. Namu koko ngado nawa: Yura Godgal koko balgalgal — gura garibudon-go NGOBA amnaya — yura dirlen galmba gari koko murgara balkanda.

63. Jesus Priestgal Gura Masterngaibe Bama Israelbe Yendu Galmba, Koko Balgai. Matthew 21; Mark 12

Jesus dabadabaigo templebe burn-gadi bamawe koko merinu — Priests gura kabanmasterngai nangu wami gura kokodir dirmbai.

Jesus danangan-gal yerba koko balgai; Yura parable yendu nawa. Bama yendu nulu vineyard bodan yidaren, fence balgabalgaigo yidaren gura bayan-ngai yidaren. Garko nulu nayun barnbargo bama mundalbe wudi, dana dirlen melbega — mayi warkamanaya — dana mundal mayi bobokutchinbe wudinu. Nulu master dirlen bobo yendume dadai. Garko mayi ngalmbu madega nulu bama nangugo degai dana mayi nangu mandenu — bama yendu kana dagalbai melbega. Gura dana vineyardbe miradi, danangan ngarandindai margango, gura danangan mundal duyungoigo kundai. Guraguraigo masterngun bama yendu degaiga mayingu gura danangan galmba yimiyimidirgo ngarandindai gura kundai. Gorer nulu yumur nangugo degai. Nulu yerba gurai, dana yumur ngadogo gari kundanda. Gura dana nangu nadi kadaraiga, dana yerba gurai, ma kada ngandan nangu galmba duyungoigo kundanu, garko wandu dirlen bobo ngandanun murinda? Dana nangu kundai duyungoigo gura wagur dambaren.

Jesus yimidir parable danangan merelin-ga, garko nulu danangan dawangadi: Master nayun garko kade nulu dirlen wondara madinda? Dana yerba gurai; nulu danangan marlangai dirlen duyungoigo kundanda bera, gura nulu bobo dirlen bama yendume wudinda — dana nangu mayi nangugo gari murinda. Jesus dirlen yerba gurai; Yimiyimidir God yurangan garko tjiri murinu gura bama milkadirgo nulu tjiriwe dawinu. Dana Priestngai gura Phariseengai nayun koko

nadi dana gurabudo yirgai nangu duyungoigo kundanu, murga bamangu kana dudurgo ninggai.

64. Bama Warkangamu Tjiringu Dawil Bera, Gura Murga Mundalgo Tjiriwe Miraya.

Parable Mundalgai Jesus Yimidir Merelin:

1. Tjiringu yimiyimidar: King yendume yumur diral mandegamu, nulu bama wargaigo dagalbai dawi dana ngalgone bayan nangume kadanu mayingu, dana galmba melbi — ngandan kade bera. Garko mayi kana yidaren nulu bama nangugo degai danangan dawinu — gura dana ngandadi. King nulu gurabudo bama yendu degai gura detchuren danangan merinu: na, mayi bauai, minangai kundai, warkangamu dirnbu gurai — kada yura. Gura dana bama nangugo murga dingai — ngambain-go dadarai, bobongu, mundal work yendumungu. Mundalgo, dana bama kingbe karbai, gura duyungoigo kundai. King nulu melbi yimidar nadega nulu dirlen kuli kadai, nulu bama nangugo wargaigo mangalga degai gura detchuren marlangai dirlen duyungoi kundanu gura bayan-ngai danangan bauanu.

Garko nulu bama nangumegal guraguraigo koko yerba balgai: Mayi warkanobun-go dirnbu gurai bera, gura bama danangan dagalbai dawega, dana milkmulgo ngandadiga. Nila yura dirlen wagur dudane-go dadera gura yura bama wamelmil — yura danangan warkangamu mayingu dawila. Dana dirlen koko namodir

nadega, dana galmba dadai gura bama waggurn-gan warkangamu dawu gura dana bayan kingbe burng-gadi.

2. Nulu king nadega bama wargaigo bayan nangume burn-gadi nulu dirlen galmba wau-uwe dadai, bama warkangamu nadinu gura nulu yendu bama nadega marar warradirgo. Nangu dirlen nulu dawangadega: dauun, nundu wondara burng-gadi marar warradirgo. Nulu bama dudurgo ninggai. King bama nangu detchuren: karbala nangu gura kadala man-gal gura damal gura nangu budurbudurbego dambare ga. Nawaigo nulu wung-ga badchelch-inun-go.

65. Phariseengun Jesus Kokodir Dirmbaiga Gura Jesus Dirlen Danangan Galmba Dawangadi.

Garko Phariseengun dadai gura yirgai wondara Jesus kokodir dirmbanu, koko mundalga dirlen nangu gure warra guranu. Dana dirlen bama danangan-go gura galmba mundal bama Herodesga degai Jesus waminu gura yerba koko balkanu: Master ngandan pinal nundu bama manubudon, nundu koko Godga galmba balga-balgaigo meril, gura nundu bamangu galmba gari yinilmanaya. Namo nundu ngandanun dirlen merila: Ngandan Ceasarga money kana wumalma, nulu kana detchuren? Kana wumalma ngoba, gari ngoba. Jesus pinalgo, dana murga nangu badanu koko yimidir balgaiga. Namo nulu danangan-gal yerba gurai: yura wangawangangai ani yimidir yura ngani dirm-balbal? Money ngado merila kana. Money

dana mandega nulu dirlen danangan dawan-gadi: Nayun ngumbar gura kadil wandu: Dana yerba, nayun Ceasarbe budo. Nulu dirlen danan-gangal yerba gurai? Daku Ceasarbe dirlen yura galmba Ceasarbe woa, gura Godngun yurangan detchuren nangugo wudinu yura dirlen galmba Godgal woa. Koko yimidir dana nadi, dana wauunrunmadi gura nangu dubi gura dadarai.

Guraguraigo Phariseengun yirgaiga nangu Jesus kokodir dirmbanu. Dirlen Kabanamster yendu nangu yerba badai: Master, commandments wargaigo wunana, gura commandment bodanbudon-go wondawondaltchir wunana? Jesus yerba gurai: Nundu Godbe dauuntchirgura milkadirbudon-go ninggala, nayun nayun-go commandment dagadagalbai yura nawa — gura yendu yimiyimidir yura galmba milkadir nawa? Bama yendume dauuntchir ninggala yimidir nanugo. Moses gura Propeta manu koko nayun-go yurangan merelin.

Jesus bama mundalga gura bama nangugome yerba koko balgai: Kabanmalen bama gura Pharisee nila koko Mosesga bamawe meril. Namo yura koko danangan nawa gura milkadir ninggala. Gura yura gari ninggala yimidir dana ninggal. Dana murga dabaleng-go milkadirgo manaya bamal danangan bodan guranu. Duduren-go dana milkamulbudon-go.

Yurangan Pharisee gura kabanmalen bama God warra-guranu, yura wangawangangai. Yurago gari-tjiringu wauudir ninggal, gura yura bama mundalbe galmba bargar tjiringu ngalburbur.

Yurangan Pharisee gura kabanmalen bama God warra-guranu, yura wangawangangai. Yura bilomayarbe kadagai ngalbelbil, gura kabanbego Godbe koko galbaigo balgalgal.

Yurangan Pharisee gura Kabanmalen bama God warra-guranu, yura wangawangangai. Yura mundal mayi pida templebe mandendi yimidir Mosesngun detchuren bera, gura koko nangu mundalbe yura milkamul manaya.

Yurangan God warra-guranu bera, yura nimangai Propetangaibe balgalbaigo guralal bera gura pebagar yurangan danangan duyungoigo kundai kana. O, Jerusalem, Jerusalem, nundu propetangai kundaibudo gura bama mundal God nanu kokodir degaiga nundu nambalnda kundai. Walu dirtchir ngamu yambun nangu dawil gura mararnda baitchar, tindaigamu, yimiyimidir ngayu yurangan netchin dawega gura yura pinalen-go ngandadi. Nilangan-go yura ani gari gura nadinu, murga garkobada guraguraigo kadaigamu yura pinalen-go ani nadinu gura nadega yerba guranu: Bodanbudon-go nangu Godngun ngandanun degaiga.

66. Jesus Templebe Dadai — Gorer Nulu Gari Gurabudo Wami.

Templebe, wauuwego, yulal yendu wunanaga bamal namodirbe money yidarnu. Jesus yulal namodirbe yuba dakadi. Nulu bama nadetchi money yidaren-ga. Mundal bama money war-gadir, dana galmba money dara warka yidaren bera. Gura yendu bilomayar dakumulewe nulu

murga money pidabudon-go yidaren. Jesus nayun nadega, nulu bama nangugo dawi gura danangan yerba merelin: na, nayun bilomayar money pida yidaren-ga, nulu gari murga mangal dainbur madega walu bama mundal. Nangu daku wunanaga nulu nayun barnbargo Godgal wudega — dana mundalnda — danangan wargaigo wunanaiga gura dana murga mundal Godga wudega. God nangu budo bodan guranda.

Bama templega dadarai, danangangal bama yendu ngarbalngai, Greek bama galmba dadai, gura dana Philip wami gura nangun-gal yerba gurai: ga, ngandan wauudir Jesus waminu. Philip dirilen koko danangan Andrewwe merelin, gura burla dadai Jesusbe merelin. Nulu danangan dirilen yerba yirgai: Na, nilabudo God yumur bamago bodan gura dabar guranu. Ngayu yurangan manubudon meril, moku mayi gari bobowe kana yidarnda birninun-go, makobadaigo dirilen nulugo wunanda, gura bobowe birnega kana nulu dorbu yandal gura mayi warkabudon-go manaya. Ani bobongoalgo wanggar midar, dirilen ngayu galmba bama wargaigo ngadon-gal wang-gar burlnganun-go.

67. Jesus Dagalbai Merelin Bamal Jerusalem Gargo Warra Guranu. Gura Nulu Gurabudo Ngundu Kadanu. Bama Yerlngar Guranu.

Jesus bama nangume dagalbai merelin-ga, garko ngar balnda temple warra guranu, dirilen dana templengan waggur kadai, dana nangu yerba gurai: nawa, nayun temple burburbudon gura dabar dagega. Jesus danangan dirilen

yerba koko balgai: Yura nayun temple bodan gura bodan gural — nayun koko manubudongo galmba gura ngado koko yimiyimidi galmba manubudon — garko bamal nayun warkangamu warra guranu. Jesus temple yubaigo dirlen dakadi. Bama nangugo nangun-gal dirlen yi-waren: Nundu ngandanun merila, wondawondalbe garko yimidir manaya? Wondara ngandan galmba pinalen-go nadinu nundu nila nilaigo guraguraigo kadaigamu?

Jesus danangan dirlen merelin: Yura garko namalma bamal bayan ngai Godga warra gural — yura dirlen bobo yurangan dubil gura mantchalngai wamila. Tindalgo dudara, gari yirge ngayu kadagai ngado mundal mandenu kana. Nalgonego bamal yinilbudon-go ningganu. Yurangan bamal dirlen merinda na, Christus yewaigo, na, Christus nawaigo, yura koko danangan gari manubudon gurala. Mundal bama garko yirganu bera: Ngayu Christus, ngayu propeta gura mundal bama danangan galmba manubudon gural. Dana wangawangangai, yura danangan gari mnubudon gurala. Yumur bamaga guraguraigo kadara, nayun bamal warkangamu pinalen-go nadinu, nulu miraya walu wulung-gur derremelli, ngan-goigo nangu nagalmun gura goalmun namalma. Dagalbai bamal nadinu bera: Ngalan, keda, dauar-ngai walu yendu manadinu, purai warkawe darn-gai gura gardar warkabudo dumbadinu. Bamal dirlen yiniltchir yiwarnu — ngandan wondara? Na, tjiri gura bobo galmba narandamal. Namonamo yumur bamaga ngulbanego kadanu, burbur-

budon-go gura dabarbudon-go. Namodir yura namalma, yura dirlen karbunmanaya — yurangan murega, nulu yurangan nilabudo dawinu. Gospel kana bobo warkangamuwe gura bama ngamuguraigowe merinun-go garko nulu yumur bamaga yimidir miradinu, gura wondawondalbe yimidir manaya — nayun bamal, anggali gura yumur Godga galmba gari pinal nayun God Pebaigo pinal. Namo yura milgo ninggalngala yurangan nmagbain-go wamegamu.

68. Makobadaigo Milka Tjiringu Ninggal — Danago Murga Tjiriwe Kadanu.

Jesus gura yerba koko yirgai: Yumur bamaga garko gura budo kadara, bama nangugo tjiriwe mandenu — nayun walu yimidirbudo: KABIR TEN danangan dawu dana mayingu kadanu — dauun danangan dunodir manadinu. Dana bantchenchinu duno galakadimun kadanu kana. Kabir 5 dana pinalgo, yendu dana 5 milkan-gamba. Dana warkangamu lamptchir dadarai, dana pinal nulu duno ngoba murga wudurbe miradigamu. Gura murga dana 5 pinalen-go, yerba gurai — nulu ngor-belbegamu milkol lampbego badaya ngandan gurna milkol dunggalo yendume dirnbu mandenu, ulung-gur birnegamu gurabudo milkol lampbego yidarnu. Yendu dana 5 kabir milkangamba yimidir gari yirgai gura milkol galmba gari mundal dirnbu mandega. Duno ngor-belbega, dana warkangamu wanggo pulli.

Garko wudurbego bamal danangan galngai gura yerba gurai, yandala yura na duno nangu

kadare. Tindalgo dana warkangamu wantchi gura lamp mana. Dana 5 kabir milkol mandega kana, dana nayun lampbego nengoren gura wulung-gur bauai. Danangan yendu — dana milkolmul kadarai danangan lampngai birnega gura dana dauungar dangangame milkol wangguren gura dana yerba gurai, gari ga, ngandanun warkangamuwe lampngai birnegamu. Yura dadera milkol moneyngu kana mara gura.

Milkolga dana dadaiga, na ngalgone nulu duno miradi gura dana kapid 5 lamp wulunggurtchirgo nangun-gal bayanbe burnggadi Bama bargar ngaluren. Gorer kabir 5 dana milkangambe galmba bargare miradi gura koko yerba balgai: Lord, Lord, bargar warlngala, ngandan galmba burng-gadinu. Nulu yerka yerba gurai: Ngayu yurangan pinalmul.

69. Jesus Garko Barungundu Kadaigamu Bama Yerlngar Guranu.

Jesus yerba gurai: Garko yumur bamaga gurabudo kadaigamu, burburbudon gura dabarbudon gura anggali warkangamudir — nulu dakadinu gura bama warkangamu nangun-gal burnchirngaradinu. Nulu danangan yerlngar guranu yimidar bama moaribungagamalen moaribungaga gura goats yerlngar gural. Nulu moaribungaga goaln-gur yidar gura goats nagalngur. Nulu danangan goaln-gur yerba koko balkanu: Kadera yura dauun-gar Peba ngadome, burnggaya tjiriwe, nayun yurangan kanangan dirnbu gurai. Na, ngayu dinggadir minggai, yura ngado mayi wudega; ngayu wauubirnega, yura ngado

burai wudega; Ngarbal ngayu kadarai — yura ani bayan yuranganbe dawega; ngayu margango ninggai, yura ngado marar wudega; ngayu kakadir ninggaiga, yura ani wami; ngayu prisonbe ninggaiga, yura ani wamega. Dana bama bodan-gur dirlen yerba yiwarnu: Lord, wonda ngandan nina dinggadir nadega gura mayi nanu wudega, gura wauubirnega ngandan wonda burai nanu wudi, gura ngarbal nina nadega gura bayanbe dawi? Wonda galmba ngandan nina margango nadega gura marar wudi? Kakadir gura prisonbe ngandan nina wonda-wodalbe wamega? Gura King yerba gurani: Yura bama ngadome dauun manadi nayun walu ngadogo yura dauun manadi.

Danangan nagaln-gur nulu dirlen yerba koko balganu: Wala yura bama warragurgo, dadera bobo warrawego — nayun God yuranganbe, Satanbe gura anggali nangume kanan-go dirnbu gurai: Ngayu dinggadir ninggai, yura ngado mayi wudelmulgo, wauubirnega — ngado burai wudelmulgo. Ngarbalgo ngayu kadarai, yura ani bayanbe gari dawi; kakadir gura prisonbe ngayu ninggai, yura ani gari wamelmi. Dana dirlen galmba yiwaren: Lord, wonda dirlen ngandan nina dinggadir, wauubirnega, ngarbalgo, margango, kakadir gura prisonbe nina nadega gura nanu gari dauunmanadi? Gura king dirlen yerba guranu: Yura bama ngadome gari dauunmanadi — yura ngadogo galmba gari dauun manadi.

Dana dirlen dadanu makobadaigo wurgalganun-go gura bama bodain-gur tjiri Godgame makobadaigo ngmburgo ningganu.

70. Jesus Gura Bama Nangugo Holy Supper Pudai.

Passion Week, Tuesday, Jesus bama nangumegal yerba gurai: “na, murga godera barbil garko ngandan Passover milkan-nama gura ngalgonego ani bama moneyngu merinu gura bamal ani yokuwe birna bandinu.” Jesus yimidir yirgaiga, ngalgone bama priestngai gura masterngai yendu bama Israelbe bayan High-Priestbe burnchirngaradi gura yirgai — wondara nangu duduren-go karbanu gura duyungoigo kundanu. Dana yerba gurai, gari Passoverbe nangu karbanu bama mundalnda nangu muregamu. Yimidir dana yirgai, namonamo Judas danangan-gal kadai gura yerba gurai: yura ngado money ngana wumalma ngayu yurangan merinda wonda nangu duduren-go kana karbanda? Dana koko yimidirga karbunmanadi bera, gura ngangoigo nangu 30 silver money melbega. Namongan-go Judas Jesus wali nadechi, wondara nulu dadara, wonda bama-mulewe nangu karbanda.

Thursday (Passion Week), Jesus Peter burlangan John detchuren, yubal dada mina ngandanun bauala yimidir Mosesngun Passoverga detchuren, Burla nangungal yiwaren: Wonda ngali mina dirnbu guranu. Jesus yerba gurai: yubal bobo bayantchir wamil, yubal dirlen bama nadinu nulu dunggalongadir burai mandendi. Nangu wogura nulu bayanbe burnggaya, yubal galmba burnggaya gura bayankutchinbe yerba koko balgala: Masterngun ngalin detchuren nanun-gal yiwarnu wonda bayan nanume ngayu

gura bama ngado Passover pudanu? Nulu dirlen yubalen bayan namburtchir merinu. Nawaigo yubal dirlen mayi dirnbu gurala. Burla dadai, bama wami yimidir Jesus dagalbai merelin gura mayi dirnbu gurai. Ngurkungurku dirlen Jesus gura bama mundal nangugo kadai gura mayiwe dakadi. Mayiwego Jesus danangan-gal yerba gurai: Kanangan ngayu budo milkan ninggai ngayu Passover yimidir yurangan-gal pudanu kana, gorer bamal ani kundanu.

Gorer bama nangugu, danago yirgaiga: Garko tjiriwe wanunbudo bodanbudon-go gural, ani ngoba, ngoba yendu? Jesus mayingun yandai, marar yendu nangugo warlngai gura towel mane, purai dunggalowe nengguren gura bama nangumego damal balgaiga, gura towelngun dainggal gurai. Nulu Simon Peter wamega, nulu Peter dirlen yerba gurai: Lord, nundu damal ngado ngani balganu? Jesus yerba — Nundu nayun nila pinal mul — nganibudo — garko nundu pinalmadinu bera. Peter dirlen yerba nundu garibudon damal ngado balganu. Jesus nangun-gal yerba koko balgai: ngayu damal nanu gari balganda — nundu dirlen gari bama ngado. Peter dirlen ngan-go yirgai: Lord gari murga damal balgala, ngado mangal gura kambogo galmba balkala. Nulu Jesus danangan damal yimidir balgaiga, nulu dirlen gurabudo marar nangugo birbaiga gura danangangal dakadi, gura yerba gurai: Yura pinal, yurangan damal ngayu ngani balgaiga? Na, yura ani Master gura Lord guralal — nayun kana — ngayu Master gura Lord yurangan bera.

Gura ngayu Lord gura Master yurangan damal balgaiga — yurago dirlen yimiyimdir manadinu.

Jesus yimidir yirgaiga — nulu dulmbilmadi gura yerba gurai: Nobun-go bama yurangan-gal ninggal, nulu ani bamawe wudinu kundanungo. Dana warkangamu dirlen yiwaren: Lord, dirlen ngayu? Dirlen ngayu? John Jesus galgo yubaigo ninggai dirlen Peter nangu milnda detchuren Jesus dumburgo dawanganu — wandu nangu bama warragurbe wudinu. John galmba Jesus dawangadi, Lord, wandu nina yimidir wudinda dirlen? Jesus dirlen galmba danangan dumburgo merelin: Mayi ngayu nila kana milkole dundaimande gura bamawe wumalma — nulubudo ani wudinu. Garko nulu mayi dundaimane gura Judasbe wudega gura nangungal yerba gurai: nundu yirgai ani bamawe wudinu — ngani galmba ninggal, ngangoigo dada ani merila. Judas mayi pudai, nulu wanchi galmba gura dadai Nalgonego wudur pullega.

Gorer Jesus mayi mana, Godgal thanks gurai, bama nangume wudi gura yerba koko balgai: MARA, PUDALA; NAYUN DODI NGADOGO, BAMAL DUYUNGOIGO KUNDANU, YURA DIRLEN MAKOBADAIGO NGAMBURGO NINGGANU. Yimiyimdir nulu gorer Cup mana, bama nangume wudega gura yerba gurai: MARA, PUDALA, YURA WARKANGAMU, NAYUN GARNBI NGADOGO, NGAYU NGAMBADIRBUDON-GO WUMALMA — YURANGAN GURA BAMA WARGAIGO WARRANGOAL BALGANU. YURA YIMIDIR GARGO PUDARAL, YURA NAYUN GURA ANI MILKAN NAWALA.

*71. Jesus Bama Nangume Dauuntchir Koko
Balgai Gura Godgal Danangan-ngu Koko Balgai.*

Judas dadaraiga, Lord's supper pudai kana, Jesus bama nangumegal yerba gurai: Pidagur ngado, pidaigo ngayu murga yurangangal ninggal. Yura ani yiwarnu bera, gura ngayu dadara yura namo ani murgara wogurnda. Gura yura namo gari dulmbilmala. Tjiri peba ngadome bobo yurangan dirnbu wunana. Yimidir gari wunanda, ngayu yurangan dirlen merinda — ngayu dadanu bobo yurangan dagalbai dirnbu guranu. Namo ngayu dadanda galmba, ngayu gurabudo ngundu kada bera yurangan ngadongal dawinu — ngandan gulboigo ningganu.

Bamal yurangan kulimanaya — yura milkan nawa, dana dagalbai ngado yimiyimidar kuli-madega. Dana yurangan garko kabanbayan muril — yurangan galmba duyungoigo kundal. Gura ngayu yurangan gari dubinu dadara — ngayu murga dadara yurangan wauu Godga, maluguralbaga deganu. Nulu kadaigamu garko bama pinalgo nadinu, dana warra ninggaiga. Gura yurangan nulu pinal guranu koko ngado warkanobungo milkan-nadinu. Yimidir ngayu yurangan dagalbai merelin, yura dirlen yinilmulgo ningganu. Bobowe yurangan bamal netchin dirmbalbanu, gura gari yinilmala yura, bobowe galmba ngayu Lord gura Master ninggal.

Koko yimidar bandega kana, nulu dirlen yera wanggar tjiri nadega gura yerba gurai: Peba nila ngayu kana bobowe ninggaiga nila nundu ani burbur gura dabar gurala, dirlen Yumurngunda galmba nina walu dabar guranu. Peba

ngado, bama nundu ngado bobowe wudega, nundugo danangan murila gura bantchenchila, dana bobowe walu gulboigo, walu nobun-go ningganu, yimidir ngali walu nobun ninggalgal. Manubudon danangan bodan gurala, koko nanugo manubudo. Gura ngayu gari murga dananganga nanu koko balgal, mundal bama warkangamungu ngayu koko nanu balgal, dana gorer koko ngado nadega gura manubudon gural, nundu warkangamu murila gura bantchenchila. Namongan bama warkangamu pinalen nadinu nundugo ani bobowe degaiga.

72. Jesus Wurgalgai Gura Birnega, Ngandan Dirlen Ngamburgo Ningganu.

Dana kana gunbo kundai, garko Jesus bama nangumetchir mount Olive wamega. Dudanego Jesus danangangal yerba gurai: Nila wudurbe yura warkangamu ani dubinu. Propeta yerba dagalbai merelin: ngayu bama moaribungagamalen kundanu gura moaribungaga dirlen yerln-gar madinu. Gura ngayu duyungoal yandai, ngayu yuranganga dagalbai Galileewe dadanu. Peter nangungal yerba: Dana ngoba nina dubil, gura ngayu nina garibudon dubinda. Jesus nangungal yerba: Na, dingal bauaigame cock gari kana godera yirgalganu — nundu ani kana three times ngalbelbinu gura dubinu. Peter yerba: bama ani duyungu galmba kundanda, ngayu nina gari dubinda. Dana bama mundal galmba yimidir yirgalgai.

Garko dana bobo Gethsemane wami. Nayun Jesus gura bama nangu garden-burnggadi. Judas

bobo nayun galmba pinalen-go nadega, Jesus netchin garden namodirbe dadai. Jesus bama nangumegal yerba gurai: Yura yewai-go ninggalabudo ngayu murga nawaigo dadanu Godgal koko balkanu. Garko nulu Peter, James gura John dawi, gurabudo pidaigo dadai. Nulu yerba madega; Ngayu wauubirni budo, wauu dulmbimanadi, birnegamu, yura nawaigo ngadongal yuba milgo ninggalngala. Nulugo gurabudo pidaigo dadai bobowe pullega gura yerba koko balgai: O Pebas ngado, ani murga duyungu kundanu kana nundu murga bamawe gura dauun manadinda? Yerbaigo dirlen gari wauu pullinda? Gura nundugo yirge, ngayu milkadir manaya bera. Nulu worlmbadi, bama nangugo wami. Dana wanggo wunai. Nulu Petergal yerba gurai, Simon, nundu wunana? Pidaigo galmba gari miltchirgo ningganda? Milgo ninggalabudo gura Godga koko balgala, Satan-ngun warraguraigamu, ngambain-go ninggaiga. Wauu kana yirgalgal bera, gura dodokima-mal. Nulu guraguraigo dadai Pebas nangume koko balkai yimidir: O Pebas ngado, murga bamal ngambadirgo ani kundanu kana, nundu bamawe dauun-madinu — kana galmba nundugo yirge, ngayu milkadirmal bera. Nulu gurabudo bama nangu wami gura dana wunanai. Nulu danangan dubi guraguraigo dadai Pebagas koko yimiyimidirgo balgai. Garko anggali nangungal kadai gura nangu burbur gurai. Gura wudchen-go nulu koko balgaiga, ngala nangu walugarnbi bobowe pullega.

Nulu yandai, bama nangu gura wanggodirgo

wami gura danangan yerba gurai: wunabudo yura, gura wauu balgaya. Na, yumur bamaga nila budo bama warragurbe wudinu, kundanu. Yandala, dadanu. Ani merelbaga nulu nayun yuba kadara.

73. Judasngun Danangan Priestgai Milka Bakai. Jesus Gethsemane Karbanu.

Jesus bama nangume koko yimidir balgalgai, namonamo Judas miradi. Nangun-ga galmba soldiers wargaigo kadai, bedadir, kalkadir gura wulunggurtchir. Jesus danangan dumu wami gura danangan dawangadi: yura wanun yiwar? Dana yerba: Jesus, Nazarethngan Jesus yerba — nayun nayunbudo. Dana koko nangu nadega, dana yiniltchir bobowe pulli. Guraguraigo nulu yiwaren: Wanun yura yiwar? Guraguraigo dana galmba yerba gurai: Ngayu Jesus Nazarethngan. Yura anigo yiwar, dirlen bama ngado dubila, dana gurna dadanu.

Judas danangan soldierna dagalbai merelin, yura nawa ani, bama ngayu wamil gura numbol pudal, nayun nulubudo. Nangu karbala gura kadala yura. Nulu dirlen Jesus dumburgo wami gura numbol pudai. Jesus yerba gurai: dauun, nundu ngani kadai? Nundu yerba-gala yumur bamaga bama warragurga meril? Garko dana dirlen Jesus karbai gura kadaiga mandega.

Bama Jesuwe yimidir nadega, nangu dana dawangadi: Lord, ngandan danangan dirlen kundanu? Peter koko Jesus-ga gari kana bantchenchi, nulu ngan-goigo beda galbaidir bama yendu highpriestbego milka bandi. Nayun

bama kadil Malchus. Jesus Petergal yerba gurai: beda nayun ngan-goigo yidartchira, bama bedangun yendu bama kundal, dirlen nangu galmba bedan kundanu. Bamal ani kundanubudo, Peba ngado ani bobowe degaiga — ngayu ngani dirlen muradinu? Dirlen nundu pinalmul, ngayu peba ngadome koko balganda nulu anggali wargaigo deganda ani murinu. Gura koko propetawe namodir gari manubudon madinda, nulu dirlen milka Malchusbe karbai gura bodan gurai.

Gura dana nangu karbaiga, danangan-gal nulu yerba gurai: Yura bedadir gura kalkadir kadai ani karbanu, walu mangal govvara. Netchin ngayu templebe yurangan koko merelin gura ani gari karbai. Kanabudo, gurna ani kadanu galmba, yimidir Satan yurangan boiburen. Dirlen dana nangu kadai gura nanguntchir dadai.

Bama nangugo yimidir nadega, dana ngamuguraigo dudai gura nangu dubi.

74. Peter Ngalbelbi — Nulu Galmba Jesuwe Ninggai.

Dana Jesus karbaiga, dana nangu bayan high-priestbe kana mandega. Peter burla John galmba namo dadai, nadinu, garko wondara yirgalgal. John nangu highpriest pinalgo ninggai nulu namo kana bayanbe galba burnggadi. Peter nulu waggur bamagal yueleli. John nulu kabir yendume koko balgai (kabir bargarbudo bantchega, warlangu gura ngalburnu) nangu Peter gari darlanu. Dirlen nulu kana detchuren, burla godera burngadinu. Peter gari bayan wauuwe

burnggadi, murga yardbego. Nawai mogaimbe dana yoku bauaigo, gura Peter danangangal yoku yuba dakadi.

Kabir burlangan Johnbe bargar warngaiga, nulu nangu nadi, nulu yuba kadi dirlen, gura yerba gurai: Nundu galmba bama Jesus Nazarethnganbe. Gura Peter yerba: Ngayu pinalmul, koko ngana nundu yirgalgal. Nulu yandai dirlen gura dadai bargar waminu gura dadanu. Namo cock yirgaiga. Bargaren-go nulu yueleli, kabir yendu nangu nadega gura bama mundalga merelin: Nayun galmba bama Jesus Nazarethnganbe. Gurabudo Peter wanga gurai gura yerba madi, ngayu nangu pinalmul. Bama mundalgal nulu yueleli gura koko yirgalgai, garko yendu bama nangun-gal yerba gurai: nundu manubudon bama nangu — koko nundu yirgal, namo ngayu pinal. Yendu bama Highpriestbe — dauun Malchusbe — galmba yerba gurai, nundu kana bama nangu, ngayu nina Gethsemanewe nadega. Peter dirlen koko warra kulidir bandega yerba — ngayu bama nangu pinalmulgo. Ngalgonego cock guragu-raigo yirgaiga.

Jesus dirlen worlmbadi gura Peter nadetchi Peter dirlen milkan nadi dagalbai Jesus nangu merelin: cock kana gari koko godera yirganu, nundu ani kana kundoigo ngalbelbinu. Nulu dirlen wunggadir waggur dadai.

*75. Bama Israel Saviour Danangan-go Dubega
Gura Ngarbalbego Wudi Kundanu.*

Bayan High Priestbego, dana Jesus kana Anas-gal mandega, nulu dagalbai High Priest ninggai, nila gari. Nulu Jesus bama nangumu gura koko nangumu dawangadi. Jesus nangungal yerba gurai: Ngayu netchin koko dabalengo bama warkangamuwe merelin. Ani ngani dawangal, bama dana koko nadega, danangan dawangala. Bama High Priestbe Jesusgal yuba yueleg nulu dirlen mangalnda kundai gura yerba gurai, nundu High Priestga koko yerba gari yirge. Gura Jesus yerba: Ngado merila, wonda ngayu koko warra bandega, gura ngayu koko kana yirgalgai nundu ani galmba ngani kundal. Garko Annas Jesus kadaiga Caiphasgal degai nulubudo ngalgonego High Priest ninggaiga, gura nangungal kabanmalen gura master bama Israelbe mundal burnchirngaradi bera. Dana bama wangawanga dawi Jesus warra guranu gura marla guranu dana Priestngai dirlen nangu namo detchurnu duyungu kundanu. Bama godera yandai gura yerba gurai, ngali koko nangu nadi nulu yerba madi: Ngayu temple dumbinu garko godera barbil ngayu gurabudo temple balgabalgai go guranu. Gura burla galmba koko yendu yendu yirgaiga, gari koko nobun-go. Garko High Priest dirlen yandai gura Jesusgal yerba gurai: nundu koko burlangan nadega — nundu yimidir koko yirgaiga? Jesus dudurgo yueleli.

Gurabudo High Priest Jesusgal yerba koko balgai: Na, God koko ngandanun namalma nundu dirlen manubudon ngado yirge, nundu Christus yumur Godga ngoba, gari ngoba? Jesus yerba: nundu kana bandi, ngayu Christus yumur

Godgabudon. Na, nilangan-go yura yumur bam-aga gari gura nadinu — murga garkobada nulu gurabudo tjiringan, burburbudon, dabarbudan ngulbanbego kadanu.

High Priest dirlen marar nangugo dumbi gura yerba gurai — nulu God kaimbai — ngandan ngani koko gurabudo yirganu? Wondara yura dirlen koko yirgal? Dana yerba: nulu marlabudo, nangu duyungoi kundala. Bama mundal budil nangume numba dambaren, nangu mangalnda kundai, nangu budil mararnda baitcharen gura nangu gurabudo kundai gura yerba gurai, nundu Christus, nundu propeta, nundu pinalen-go merela, nina nila wanunda kundai? Jesus nulu dudurgo yueleli. Dabadabaigo dana gurabudo burnchirngaradi gura nangu kokodir dirmbai gura nulu guraguraigo danangan merelin — ngayu kanabudo yurangan merelin NGAYU YUMUR GODGA. Namo dana warkangamu dirlen yirgai nangu duyun kundanu — nulu God kaimbai, yerba dana yirgai.

Ngalgonego bama Israelbe gari gura king danangango ninggai, dana warkangamu murga bama emperor Romebego ningaiga. Namo danago galmba gari gura detchurnda bama duyungoigo kundanu. Namo dana dirlen Jesus Pontius Pilatega dawi — nangubudo Emperor master bobo bama Israelbe yidaren. Jesus nangun-gal mandega nulubudo detchurnu kundanu. Nulu Judas yimidir nadega nulu kima madi Jesungu. Money priestngai nangu kana wudega, nulu Jesus merinu — nulu nayun man-

dega gura priestngai wamega gura danangan-gal yerba gurai: ye money yura-mara, ngayu warra milkamulbudon-go bama ngambadirgo yurangan wudega. Dana yerba, nundugo kana kadai gura yirgai nangu merinu, nila nundugo dirlen galmba nawa. Nulu Judas dirlen money templebe dambaren gura nulu dadai gumbinilngun nulugo manu kadadi gura yokuwe gayalen birninun-go.

76. Pilate Jesungu Yerba Gurai Bera: “Nulu Ngambadir,” Gura Gorer Detchuren Nangu Kundanu Walu Malaigo.

Bama Israel Jesus Pontius Pilatega mandega — dana bayan nangume gari burng-gadi — nulu ngarbalgo — gura Passover yubaigo. Namo Pilate wagur kadai, kokodir gura danangan-gal yiwaren: Yura bama nayun ngani ngadon-gal mandega? Dana yerba: Nulu bama Israel milkamul gural, nulu detchur Caesarbe taxes gari wudinu, gura nulu bamawe meril, ngayu Christus, walu King. Garko Pilate Jesus dawangadi: Nundu King bama Israelbe? Jesus yerba: Ngayu gari king walu king-ngai mundal bobowe ninggaln-gal. Ngayu king ningganda yimidir yendu — bama ngadogo ani galmba bedadirgo murinda — kundaigamu. Pilate gurabudo yiwaren: Gura nundu KING bera? Jesus yerba, Yo, nundu kana bandi, ngayu King budo. Ngayu bobowe balkadi, koko manubudon ngado namalma. Pilate yerba: KOKO MANUBUDON NGANA DIRLEN? Gurabudo nulu waggur dadai gura bama Israelgal yerba gurai:

“NAYUN BAMA NGAMBADIRBUDONGO”

Priestngai gura dirain-gur mundal gurabudo Jesus warragurai yerba: bama warkangamu nulu milkamul gural, Galileewe kana gura nila nulu galmba yewaigo bama milka bakalgal. Pilate koko nadi nulu Galileengan kadai, nulu dirlen nangu Herodesgal degai, nulu galmba ngalgone Jerusalembe ninggai, gura nulu king Galileewe. Herod karbunmanadi, nulu wauudir nangu nadinu — dagalbai nulu murga melbi nangungu nadega, gura nulu yerba-nila ngayugo galmba miracle nangu nadinu. Nulu dirlen Jesus kokodir dirmbai, gura Jesus koko dirlen gari yirgai. Bama Israel nangu Herodesgal gurabudo warragurai. Herodes gura bama nangugo nangu murga dingaiga, marar dirni nangu birbaiga gura nangu guraguraigo Pilatgal degaiga. Ngalgone Pilate burla Herod gurabudo dauun manadi, dagalbai burla kuliwe ninggaiga.

Pilate gurabudo, priestngai, masterngai mundal bama Israelbe gura bama Israel mundal dawi gura danangangal yerba gurai: Na, yura bama nayun ngadon-gal mandega gura yura yerba gurai, nulu bama warkangamu milkamul gural. Ngayu nangun-gal kana koko yirgai, yura nangu ngambadir ngani marla gural — Herod galmba nangu gari marla gurai. Na, ngayu murga detchurnu nangu gumbinil kundanu gura deganu, nayun yura kana gural? Passoverbe Pilate netchin bama prisoner nobunggo darlngai. Ngalgone dirlen bama yendu kadaiga ninggai — bama kundalbago nulu — kadil nangu Barabbas. Pilate dirlen bama nangu detchuren nayun

bama mandenu gura nulu burlangan Jesus gulboigo bama Israelbe merelin gura danangan dawangadi: Wanun ngayu dirilen yurangan dirilen deganu, Barabbas ngoba, Jesus ngoba — bamal Christ guralal? Nulu Pilate pinal dana priestngai Jesus murga gilgiwe warra gurai.

Ngalgonego diral Pilatebe nangu koko yerba degai: nundu nayun bama bodan dubilabudo — nguyaren nangungu ngayu Yinilmadi.

Priestngai gura masterngai mundal, dana bama Israelbe wudchego milka bakai, dana Barabbas warnggurnu. Dana dirilen warkangamu gauwal barngai: ngandan Jesungu wauumul, nundu ngandanun Barabbas dirilen woa. Pilate yerba, dirilen Jesusga yura wondara yirgalgal? Dana dirilen detchuren: Nangu yokuwe birnebandila. Guraguraigo Pilate yirgai: nulu ngambadirgo, ngayu ngani detchurnu nangu duyungu kundanu? Ngayu gurna detchurnu nangu murga gumbinil kundanu, garko nangu degal. Gura dana gauwal warka barngai: birnabandila nangu, birnabandila nangu. Pilate dirilen nangu soldiersbe wudi — nangu gumbinil kundanu.

Dana soldierngai dirilen warkangamu burntchirngaradi gura Jesus mana, nangu marar barnbargo warngai, nangu gumbinil kundai, yoku ngarantchir gumoyirngai, walu crown, gura nayun kambogo nangume yidaren, mangal nangume daba yidaren, garko nangu dingalngai, ngudowe bunggo dakadi gura yerba gurai, na, king bama Israelbe. Dana nangu numban matchi, budil nangu mangalnda gura kambogo

nangu ngarantchir dirlen dabaan kundai. Garko Pilate nangu gurabudo yimidir wagur dawi gura bama Israelgal yerba gurai: BAMA YURA NAWA! Bama priestngai gura bama warkangamu nangu nadi dana gulboigo gaual barngai: Birnebandila nangu, birnebandila nangu.

Guraguraigo Pilate yerba gurai: Nulu ngambadir gura. Bama Israel dirlen yerba gurai: Nulugo yerba gurai, “ngayu yumur Godga” namo ngandan nina detchur nangu duyungoigo kundanu. Pilate koko nayun nadi nulu GURA yinilmadi gura ngurangadai nangu deganu, gura bama Israel yerba gurai, nundu nangu deganda, nundu gari dauun Caesarbe. Nulu Pilate yimidir koko nadega nulu pinalmadi nulu murgara yirganda Jesus deganu — dana bama Israel kuli warkabudon manadi. Nulu dirlen burai mana, mangal balkai gura yerba gurai: nayun bama ngambadir kundandal namo gari NGAYU marla ninggal, yurago marlangai. Dana yerba: Kanabudo, garnbi nangu ngandanun gura pidagur ngandanunbudo warraguranu. Pilate dirlen yerba: ngayu king yurangan dirlen birnebandinu? Priestngai dirlen yerba: Ngandanun murga king nobungo, nayun Caesar. Pilate dirlen Barabbas degai gura Jesus soldiersbe wudi nangu yokuwe birnebandinu.

77. Jesus Bamangu Yokuwe Birnega.

Marar dirni soldiers dagalbai Jesuwe birbai — nayun dana gurabudo warlngai gura marar nangugo gurabudo nangu birbai gura nangu dung-garen Jerusalemngan, Golgathaga,

nawaigo nangu birnabandinu. Nulugo yoku (cross) mandega. Dudanego dana bama yendu Cyrenengan wami, kadil nangu Simon. Nangu dana detchuren yoku Jesuwe mandenu. Bama warkaigo danangangal dadarai — ngandongai warkaigo galmba, wunggadirgo Jesungu. Jesus dirlen worlmbadi gura danangan ngandaimana, yerba: Yura Jerusalem-bama gari ngadomungu batchila — yurangu gura pidagur yurangu batchila. Na, garko yura Yinilbe mantchal yinarenbe koko balkanu: ngandanun baitchara gau. Na, ani bama ngambadirgo yimidir kundandal — marlangai dirlen wondara garko ngamburgo ningganda. Jesusgalgo dana galmba bama yendu — warragurbudon-go dawi Golgothawe danangan gulboigo birnabandinu.

Golgothawe miradi dana, soldiers nangu purai kaka wudinda, gura Jesus muradiga. Danangan kundo yokuwe birnabandi gura yokungai bamadirgo bobowe dumburgo daki — nangu Jesus garbaren yidaren. Dabadabaigo (9 o'clock) danangan birnabandi. Jesus dirlen yerba koko peba nangume balkai: Dana ani duyungoigo kundal — nundu namo danangan gari warragurara, dana ngambain-go, pinalmulewe ani murga kundal. Gorer soldierngai mararngai nangu mana gura yerlngar gurai. Coat nangu dana gari dumbi, yerlngarguranu, nayun barnbargo bama nobunbego dubi. Yimidir koko Psalmga 22, 18, manubudon madi: Dana mararngai ngado yerlngargururai, gura coatngu dana lot dambaren. Crossbego wanggar Pilate yerba kaban yidaren: Jesus Nazarethngan, king bama Israelbe. Koko

kundomudir nulu nayun kaban balkai, koko bama Israelbe, koko bama Rombe gura Greek koko. Priestngai dirlen Pilate wami gurai nangun-gal yerba gurai: nundu gari kaban balkala “Jesus, King bama Israelbe” nundu murga kaban yerba yidara: Nulugo yirgai, ngayu king bama Israelbe. Gura Pilate murga yerba mati: kaban ngayu balkai — nayun kanabudo. Yokungai bamadir dudan yubaigo dagega, dirlen bamal dudanego dadarai dana Jesus nadi gura yerba gurai: Nundu yumur Godga — dirlen nundu dakaia yokungan. Priestngai dana nangu galmba balkaiga, yerba: yendu bama nulu pinalengo bodan gurai nulugo galmba ngani yokuwe wurgalgal — nulu king bama Israelbe ngoba, nulu gurna dakadinu yokungan, dirlen ngandan galmba nangu bodan gura manubudon guranda — nulu yirgai, ngayu yumur Godga — God nangu dauun ningganda, nulu dirlen nangu yokuwe dubinda? Soldierngai nangu galmba dingalngai. Yendu bama — Jesusgal yubaigo nangu yokuwe birnabandi — nulu galmba nangu balkaiga gura yerba gurai; Nundu Christ ngoba — nundu dirlen yokungan dakaia gura ngalinun galmba detchura dakadinu. Gura yendu bama yokuwe, nulu nangu ngandaimane gura yerba madi: nundu Godga gari yinilmanaya dirlen? Ngalinun dana kana marlangai birnabandega gura nayun bama bodanbudongo, nangu ngambadir kundandal. Nulu Jesus dirlen nadetchi gura yerba made: Lord, nundu tjiriwe miraya nundu ani milkan nawa. Jesus nangun-gal dirlen melbi: na, nilanilaigo ngalibudo tjiriwe dadanu.

Cross jubaigo bama mundal yueleliga: Mary, ngamu Jesuwe, Salome dirn-gur ngamu nangume, Mary, diral Cleophasbe, Mary Magdalene gura John. Jesus ngamu nangu nadega yubaigo Johngal yuelega nulu ngamugal yerba gurai: Ngando, nayun bama nila walu doe ningganu, gura Johngal nulu yerba: Na, nayun nila walungamu nanu ningganu. Namongan-go nulu John nangu bayan nangumego dawega.

Ngalan wang-gar madi (noon), dirlen budur bobo baitcharen, murga 3 o'clock gurabudo bama ngalan nadega. Ngalgonego Jesus wudtche-go koko yerba balkai: "God ngado, God ngado, nundu ani ngani dubega." Gorer Jesus pinalgo, koko propetangaiwe warkangamu manubudon madega, nulu yerba gurai: "Ngayu wauubirni." Soldierngai dirlen Sponge Vinegarbe dundaimane gura dabawe wanggar nangu wudega. Jesus vinegar pudai, nulu yerba gurai "KANABUDO." Gurabudo nulu koko yerba balkai: "PEBA, NANUNGALGO NGAYU WAUU NGADO WUMA." Yimidir nulu yirgai, kambogo nangu badamanadi gura nulu birni.

Ngalgonego templebe marar warka garbar wunanai — nayun yekerdamai, wanggarmun-go gura bobo bada wamega. Bobo galmba ngarandamadi — nambal dabadaba wambirdamadi, nimgangai warlmgadi gura mundal bama duyungoal wanchega. Soldierngai gura captain danangan yimidir nadega dana yinilmadibudo gura captain yerba gurai: "Ngayu pinal nayun bama bodan gura manubudon, nulu yumur Godga bera." Bama mundalnda yimidir warkanobun-

go nadega, dana galmba yinilmadi gura duduren bobo danangangame dadai.

78. Jesus Nimawe Yidaren.

Jesus birnega dana bama Israel Pilate wami gura nangu koko balkai nulu detchurnu bama birnebandega kana, danangan kuman dumbinu — ngango birninun-go gura danangan yokungan warlangu, dana gari Sabbathbe dabalén wunanun-go. Pilate yimidir galmba detchuren. Soldiers dirlen bama burlagan yendu kuman dumbi bera, gura dana Jesus wami gura nadi nulu kana birnega, dana nangu kuman gari dumbi. Yendu soldier kalkan nonol Jesuwe bakai — garnbi gura purai ngangoigo pullega. Namodir koko yendu propetawe manubudon manadi (Exod 12:46). “Badibe nangu dana gari dumbinu.”

Gorer Joseph Arimathaeangan — nulu galmba master bama Israelbe yimidir dana mundal Jesus detchuren kundanu — gura nulu danangan murgara ngandaimane — nulu Pilate wami gura nangun-gal dodi Jesuwe wangguren. Nicodemus galmba kadai — nulu duduren-go Jesuwe dau-tchir ninggaiga, nulu daku wargaigo mandega dodi Jesuwe damalmanu — gari kadabalkanu. Burla dodi Jesuwe Josephbe garden wunanaiga gura garden yimidir Joseph nima bodan nangugo kana bakaiga. Namodirbe dana nila dodi Jesuwe balkabalkaigo yidaren. Barkar nimawe dana nambalnda baitcharen gura dadai. Ngandongai dana kana Jesusgal Galileengan Jerusalembé

kadai — dana yuba yueleli gura nadi Jesus nimawego yidaren.

Nobun-go barbi, garko priestngai gura Pharisee Pilate wami gora yerba nangu koko balkai: Ngandan milkan nama nayun bama warragur kanaigo yirgai: nimawe ngayu murga budur godera wunanu, gako ngayu gurabudo yandal. Namo nundu detchura soldiers dana nima bantchentchinu, bama nangugo dodu nangu ngalbegamu gura bamawe merelin-gamu; nulu duyungan-go yandai — gura bama warkaigo nangu namo manubudon guraigamu. Pilate dirlen danangan soldiers wudi nima bantchinu, gura priestngai nambal nimawe balkabalkaigo yidaren gura kaban danangan-game nambal-bego yidaren.

79. Jesus Nimangan Yandai Gura Mary Magdalenewe Miradi.

Sabbath badadega, Mary Magdalene, Mary, ngamu Jamesbe, gura Salome moneyngu daku yendu bodan mandega dodu Jesuwe damalmanu gura Sunday dingal bauaigamu dana nimangu dadi. Dudanego danago yerba koko yirgai: nambal warka barkar nimawe yidaren, nayun wandu ngandanun midarnu? Na — ngalgonego bobo nangarngaradi gura angali Godga nambal nimangan warlngai gura nambalbe dakadi.

Nulu walu wulung-gur gura marar nangu kandalbudon-go walu snow. Dana soldierngai yinilbe ngarandamai gura walu duyumanadi. Ngandongai galmba yinilmadi — dana nambal warlngaiga nadega gura angali nambalbe. Mary

Magdalena ngangoigo gurabudo Jerusalembe dudai gura Peter burlangan Johngal yerba gurai: Na, dana Lord nganangan nimangan warlŋgai gura ngayu pinalmul dana nangu wondalbe yidaren. Angali burlangan ngandongai yendume koko yerba balkai: Yubal gari yinilmanaya, Jesus yokuwe birnega, yura nangubudo yiwari, nulu gari yiwaigo — nulu wanchi, nangu kana nimawe yidaren — yura bobo wornda nawa. Nulu dagalbai Galileewe dadanu, yimidir nulu yurangan melbega, yura goror dadanu gura nawaigo nangu nadinu. Tindalgo burla ngandongai nima dubi, yiniltchir bera, gura karbunmanadi galmba.

Burla dadaraiga melbi angaliga bama nangume mandenu, namoname bama soldiers mundal galmba dudai gura melbi danangan priestngaibe mandega. Danago dirlen ngangoigo burnchingaradi gura yirgalgai wondara melbi Jesungu darlarnu. Dana dirlen soldierngai gurabudo dawu danangan money warka wudega gura danangan detchuren koko yerba dana merinu: wudurbe ngandan wunaiga — namo bama nangugo kadai gura dodu nangu ngalbi. Pilatengun kuli kadaigamu ngandan nangu koko balkal bera nulu yurangan kana dauunmanadinu. Soldierngai priestgal money mane gura dadai melbi merelin yimidir danangan detchuren.

Mary Magdalene guraguraigo nima wami. Nulu barkara wakur wunggadiri yueleli. Nulu pidaigo mokupulli nima wauu nadinu, nulu wauuwe angali godera marar kandalchir nadega.

Kambogo Jesuwe dagalbai wunai, nayun nobun ninggai gura yendu damalbego. Angali Marygal yerba gurai: Ngando, nundu ngani batchil? Nulu dirlen yerba: dana dodi Master ngadome ngalbega gura ngayu pinalmul, wondabudo dana yidaren. Yimidir yirgaiga nulu worlmbadi gura nulu Jesus yubaigo yueleli, gura Maryngun nangu gari pinalen nadega. Jesus yiwaren: Ngando nundu ngani badchil? Wanun yiwar? Nulu bama gardenmalen warra nangun-gal koko balkai, namo nulu dirlen yerba gurai: Nundu dodi nangungoba burn-gaimane, ngado merila wonda nundu yidaren nayugo gura-budo mandenu. Jesus dirlen kadil nangu bandi “MARY” — namo nulu ngan-goigo pinalen nadega gura yerba gurai “MASTER.” Mary nangu waminda gura mangal karbanda gura nulu ngandaimane, yerba: Ani gari karbala, nundu dade bama ngadome merila, ngayu wanggar dadanu Peba ngadome gura Peba yuranganbe, God ngadomegal gura God yurangan-galbe Mary dirlen dadai bama nangu wami gura danangan merelin — ngayu Lord nganangan nedega. Melbi Jesus danangan degai, nulu nayun galmba danangan merelin.

Yendu ngandongai burla nimangan gurabudo Jerusalembe dadai — Jesus burlanganga galmba miradi gura pinalgurai nulu gura ngamburmadi.

80. Bama Godera Emmausbe Dadai Gura Jesus Burlanganga Miradi.

Bama Jesuwe godera Easter Sunday Emmausbe dadai. Dudanego burla Jesungu koko

yirgalgai. Namonamo Jesus burlangan yuba kadai gura burlangangal dadarai. Burla nangu gari pinalen nadega. Jesus burlangan dawan-gadi, yubal koko ngana yirgalga, gura ngani yimidir dulmbilgo dadare? Yendu — nangu kadil Cleopas — dirlen yerba gurai: Nundu wondalngan dirlen? Jerusalembe nudu ngar-bal ngoba. Nundu Jerusalemngan kadanda nundu galmba pinalen ningganda — bama melbi ana nila netchin bandendil. Jesus yiwaren: Melbi ana ngayu dirlen nadinda? Burla yerba: Nundu nadelmulgo dirlen — dana priestngai gura masterngai bama Israelbe Jesus Nazarethngan — propeta warkabudon — dana nangu warra gurai gura yokuwe birnabandi? Gura ngandan-go kana yerba gurai — nulubudo Mes-sias God kanangango bama Israelbe melbega. Nila dabaigo galmba nyandongai melbi yendu merelin. Dana dingalbauaigame nimawe dadai — gura nima wornda wamega. Dana galmba merelin angali nimawe danangan merelin Jesus duyugawantchi. Mundal deraingur — dauun-gar ngalinun — dirlen galmba nima wami. Dana nadi koko ngandongai manubudon bera, gura Jesus, nangugo, dana nadelmulgo.

Jesus burlangan dirlen koko propetawe bandi, dana warkangamu dagalbai merelin Messias kadaigamu nulu yerba budo wurgalганu Sa-tanbe bama warkangamu murga yimidirgo murinda kana. Koko nangu yimidir nadega, burla manubudon gurai gura karbunmadi.

Koko yimidirtchir dana Emmausbe miradi gura Jesus worlmbadi burlangan dubinu, gura

burla nangu koko balkai: Ninggala ngalinunga, ngalan dadai, ngurku pulli. Jesus dirlen burlangan-ga bayanbe burnggadi. Mayiwe dana dakadi — Jesus dirlen mayi mane, Godga koko balkai gura burlangan wudi. Namu namo mil burlangan dirlen warlngadi, nangu pinalen-go nadi, gura nulu burlangan-ga warimanadi. Burla karbonmanadibudo, mayingoal ngan-go yandai gurabudo Jerusalembe dadai Bama Jesuwe Jerusalembe burla wami dana burlangan ngango merelin: Jesus manubudon duyugawantchi gura Simonbe miradi. Garko burla danangan dirlen galmba melbi merelin — Jesus burlangan-ga dadarai gura koko merelin gura murga mayiwego nangu pinalen-go nadega.

81. Jesus Bama Nangugo Warkangamu Wamega, Dana Pinalen-go Natinu Nulu Manubudon-go Nimangan Yandi.

Bama burla Emmausngan bama danangan mundal melbi merelin — Jesus burlangan wamega — na, Jesus danangan-gal kadai gura garbaren yueli. Barkarngai ngalburngaradiga, Jesus danangan-gal kadai gura yerba gurai: GOD YURANGAN DAUUN — KANABUDO. Dana kana yinilmadi gura dana-go duduren yerba gurai, nayun murga wauu nangu. Gura Jesus yerba madi, ngani yura yinilmanaya? Nulu danangan murur mangalbe gura damalbe merelin — nangu ngaranda kana yokuwe birnebandlendi. Nulu galmba danangan-gal mayi pudai. Namu dana pinal madi Jesus nulugo kadai, gura dana karbonmadega. Jesus danangan galmba gari balkai

danu nangu gura koko nangu kana yiwaren. Guraguraigo nulu yerba gurai: God yurangan dauun, kanabudo. Yimidir Peba ngadogo ani kana bobowe degai, yimiyimidir ngayu yurangan galmba degal. Danangan wauun budaren gura yerba gurai: Wauu Godga mare — yura bama warragur bodan gural, nayun God galmba bodan gural — yurago bama warragur dubil, nayun God galmba warraigo dubinu.

Ngalgonego Thomas danangangal gari ninggai. Dana dirlen nangu merelin: Lord ngandanun nganandan wami. Nulu dirlen yirgai: ngayu murur mangal nangumego nadinu gura mangalnda murur nonol nangume kana karbanu — garko ngayu yurangan koko manubudon guranu. Eight days dana kana ninggaiga garko dana guraguraiga gulboigo bayan yendume burnchirngaradi gura Thomas galmba. Bargarngai yimiyimidir ngalburngaradi gura Jesus miradi gura danangan-gal garbar yuelega gura yerbamadi: God yurangan dauun, kanabudo. Garko nulu Thomas dawi gura nangu detchuren, murur mangal ngadome nundu karbala ngado nonol kalkan bakaiga, nayun galmba mangalnda karbala ngadomungu nundu gari gura “ngoba” manaya — ani pinalen-go manubudon gurala. Thomas dirlen yerba: Lord ngado, God ngado. Nangungal Jesus dirlen yerba gurai: Thomas, nundu ani MILNDA nadega, nundu ani manubudon gural gura bamal ani milnda GARI namalma gura manubudon gural — danabudo bodanbudon-go.

Miradi.

Jesus gurabudo bama nangugo mundal purai Gennesaretbe wamega, Simon Peter gura yendu six danangan nayun wami. Dana wudurbe minangu dadai gura margan-go kadai. Dingal bauaigame dana bama yualen nadega gura dana nangu gari pinalen-go nadega. Jesus danangan dawangadi: Pidagur ngado, mina wuna, pudanu? Dana yerba: gari. Nulu dirlen detchuren: makar nawaigo dambara, dirlen mina warka mandenu. Makar dambaren dana garko makar murgara burlngaiga, mina warkadir. John dirlen Petergal yerba gurai, nayun Lord ngandanunbudo. Peter koko yimidir nadega, nulu dirlen puraia garnbaren Jesus tindalgo waminu, dana mundal yulaltchir gura minadir gorer kadarai. Wakur dana kadai dana yoku wulungur nadi gura mina kutchu yokuwego, mayi galmba. Jesus danangan detchuren, ma, kade yura, mayi pudala. Nulu mayi mana, danangan wudi, kutchu galmba.

Mayi dana pudai, Jesus Simon Petergal yerba gurai: Simon, yumur Jonasga nundu ngado dauunbudon-go, gari murga walu mundal? Nulu dirlen yirgai: Nundu pinal ngayu nana dauunbudon-go. Jesus nangun-gal yerba gurai: Moari bungaga yambun ngadome mayi woa. Gurabudo nangu dawangadi: Simon, yumur Jonasga, nundu ngado dauunbudon? Peter dirlen yerba madi: Yo, Lord, nundu pinal, ngayu nanu dauunbudon. Jesus dirlen yerba gurai: Moaribungaga ngadome mayi woa. Guraguraigo nulu nangu dawangadi: Simon, yumur Jonasga,

nundu ngado dauunbudon? Peter nulu dulmbil manadi, Jesus nangu guraguraigo yimidir dawangadi gura nulu yerba gurai: Lord nundu warkangamu pinal, nundu galmba pinal ngayu nanu dauunbudongo. Jesus yerba gurai: Moari bungaga ngadome mayi woa.

83. Jesus Detchuren Bobo Warkangamuwe? Bama Ngamuguraigowe Koko Nangugo Merinu.

Gorer bama nangugo Galileewe ninggai, Jesus danangan dagalbai merelin nulu nawaigo danangan mantchalbe waminu. Nawaigo nulu galmba danangangal miradi. Dana nangu nadega, dana nangun-gal bunggo dakadi gura nangu koko balggagai. Jesus dirlen danangan yerba koko balgai: “Tjiriwe gura bobowe Peba ngado ani burburbudon-go gurai. Namo ngayu yurangan detchur: Dade yura bobo warkanobungo wamila gura bama ngamuguraigo ngadon-gal dawila. Danangan dogila gura danangan detchura dana koko ngadome milka-dir ningganu. Na, makobadaigo ngayu yurangan garibudon dubil.”

84. Jesus Tjiriwe Dadai.

Jesus nimangan yandaiga, garko nulu forty days bobowe ninggai gura bama nangu wali wamega gura danangan koko tjiringu merelin. Gorer nulu danangan Jerusalemngan dawi gura danangan-gal Mount Olivebe madadi. Nawaigo nulu danangan detchuren, dana gari Jerusalem dubinu. Wauu Godngunda danangan-gal nawaigo kana wudinu, yimidir God Peba dagalbai melbega. Nulu yerba gurai: Na, John

bama puraien dogelgi bera, gura yurangan nilanilaigo wauu Godga wudinu. Dana nangu dawangadi: Lord, nundu ngalgonego kingdom bama Israelbe gurabudo burbur guranu? Nulu yerba: Nayun yura gari yiwar, yimidir murga Peba ngado pinalgo. Wauu Godga garko yurangan-gal dakadi, yurangan dirlen burbur guranu ani pinalen gura yinilmulgo bamagal, gari murga Jerusalembe, Judaeawe gura Samariawe ngado koko merinu — yura bobo warkangamu kokodir waminu.

Yimidir koko nulu danangan balgaiga — na, nulu yera wanggar tjiriwe dadai gura ngulbanbe nulu danangan-gal warimanadi. Mil yera wanggar dana yueleli, na bama godera marar kandalchir danangan-gal yuba yueleli gura danangan yerba koko balgai: Yura bama Galileengan yura ngani yewaigo yueleli gura mil yera wanggar manaya, na, Jesus nulu nila tjiriwe dadai — nulu garko gurabudo yimiyimidir bobowe kadanu. Koko yimidir dana nadega, dana karbunmanadi — Jerusalembe dana dadai gura netchin templebe dadai God koko balkanu gura nangu bodan guranu.

85. Jesus Wauu Godga Bama Nangume Wudi.

Garko Pentecost kadai, bama Jesuwe gulboigo Jerusalembe ninggai. Dana bayan wauuwe ninggai, gura na, dana walu dan-gai warka nadega, bayanbego kadaraiga, gura wulunggur pidagur walu ngandarngai kambogo danangan-game dadadi. Yerba Jesus wauu Godga danangan degaiga gura dana ngangoigo yandai gura melbi

Jesungu merelin. Dana gari murga koko danangantchir yirgalgai, wauu Godngunda danangan pinal gurai dana galmba pinalengo koko bama ngarbalbe pinalen-go yirgalgai.

Pentecost Jerusalembe netchin bama wargaigo burnchirngaradi dana mundal galakadingun, bobo yendumun kadarai, nagalmun, goalmun, dibalmun gura gunggalmun. Dana melbi nadega, bama Jesuwe dabalengo koko Godga bandendil, dana ngangoigo burnchirngaradi koko nadinu. Dana yuba kadai, dana wauunrunmadi. Koko dana nadi — nayun gari murga koko bama Israelbe. Bama mundal dana galakadimun kadarai, dana galmba koko danangan-go nadi Apostlengun melbi Godga merelin. Dana yinil madi gura yerba gurai; wondara, yurangai? Bama mundalnda danangan Apostlengai warra gurai gura yerba madi: dana mil waril ngoba purai kakangoal.

Peter dirlen yandai gura koko wudchego balkai yerba: Bama Judaeaga, yinaren bama kokodir namalma, dana gari mil waril purai kakangan. Dabadabaigo bamal purai kaka wandu pudaral? Gari gau. Murga koko propetaga nila manubudon manadi. Yura milkan nama propeta Joel kanaigobada yerba gurai: “Garkobada ngayu wauu ngadogo bama warkangamuwe wudinu.” Yura bama Israel koko ngado nawabudo: Jesus Nazarethngan, nangu Godngun degaiga, yura miracles nangu nadega bera gura yura pinal bama warragur God gari yimidir burbur guranda. Yura nangu yokuwe birnabandi gura duyungoigo kundai.

God nangu duyungan gurabudo ngambur gurai gura nulu ngandanun-gal ngamburgo miradi. Nila Godngun nangu gurabudo tjiriwe dawi nangungalgo ningganu gura nulu dirlen ngandanun wauu nangugo degai yimidir yura nila milnda gura milkan namalma. Bama Israel warkangamu nadinu nayun Jesus yura yokuwe birnabandi, nulunulugo Lord gura Christ ngandanun.

Koko yimidir dana nadega, dana yinilmadi gura Apostlega yerba gurai: Yura bama, yura bobokutchin ngandanun — ngandan wondara manadinu. Peter danangan-gal dirlen yerba koko balkai: Yura dulmbilmanaya milkamulmadega gura wudaya yurangan dogelginu Jesus Christusbe. Yura milkamul madega kana nulu namo milkangandaya gura nulu yurangan galmba wauu Godga wudinu yimidir ngandanun. Bama mundalnda koko yimidir manubudon gurai gura dana bama three thousand wudati danangan doginu. Dana bama Jesuwe Jerusalembe gulboigo dauuntchir walu yaba gargaigongai ninggai — milka kokongu, gura netchin Godga koko balgai gura nangu bodan gurai.

86. Peter Bama Kapan-masterngaibe Dumburgo Merelin Bama Murga Jesungu Tjiriwe Kadanda.

Peter burla John dabadabaigo templebe dadai kokongu. Bargare burla bama yendu nadi nulu kanangango nawaigo netchin ninggai gura bamagal money wangguren — nulu gorndobudo, kuman kimaigo. Nulu yimidirbudo balkadi.

Peter burla John nangun-gal yuba kadai, nulu burlanganga galmba mangal miradi moneyngu. Peter nangungal yerba gurai: Silver gura Gold ngalinun gari wuna — gura ngado wuna, nayun ngayu nanu wumalma: Jesus Christus Nazarethngun nina bodan gural, yandala gura dadara. Peter mangal nangu karbai gura yuelimane. Ngan-goigo damal gura kuman nangu burbur manadi, nulu dumburgo yueleli gura burlanganga templebe burngadi gura God bodan gurai.

Bama mundal nayun nadega, dana burlangan-ga burnchirngaradi, gura burlangan wudchego nadetchi. Gura Peter danangan-gal yerba gurai: Yura bama Israel ngani yimidirga yura wau-unrunmaya gura ngalinun namalma? Dirlen ngaligo nayun bama burbur gura bodan gurai? Yura Jesus Christ duyungoi kundaiga, God nangu gurabudo ngambur gurai — nayun Jesus nulubudo bama nayun bodan gurai. Yura nangu kundai, nila yura dulmbilmanaya namo gura nangungal kada, nulu yurangan dirlen dauun manaya. Mundal bama koko Peterga manubudon gura. Dirlen bama Jesuwe ngalgone five thousand manadi.

Priestngai gura templega masterngai dana detchuren Peter burlangan John karbanu gura ngalburnu. Wudurbe burla prisonbe wunai. Dabadabaigo Priestngai gura mundal mastern-gai bama Israelbe burnchirngaradi, yirganu burlangu. Dana burlangan dawu gura dawan-gadi: Wandu yubalen burbur gurai bama nayun bodan guranu? Peter wauu Godngadir dirlen yerba gurai: Jesus Christ Nazarethngan — yura

nangu kundai gura God gurabudo ngambur gurai — nulubudo ngali burbur gurai nayun bama bodan guranu. Yura nangu warra gurai gura God nangu bodanbudon-go gurai. Tjiringu bama wauudir? Ma, dirlen Jesusgal kada, nangungu bama murga tjiriwe miradinu — du-dan yendu gari. Dana burlangan Peter gura John detchuren melbi Jesusga gari gura bamawe merinu. Burla dirlen yerba: Wanunbe dirlen ngali milkadir ningganu kana, Godga ngoba, bamawe ngoba? Ngandan milngunda gura milkan nadega — nayun Godngun ngalinun detchuren merinu. Bamal ngandanun murgara ngandaimanenda. Burlangan guraguraigo koko ngandaimane garko burlangan degai.

87. Bama Wangawangangu Christ wauumulbudon-go.

Dana bama Jesuwe Jerusalembe dauuntchirbudon-go, walu yaba gargaigangai ninggai. Danangan money gura kadagai wunanai — nayun dana gari yerlngar bantchega, gari mundal bama mayi warkadir gura mundal dig-gadir — daku warkanobun-go ngamba gurai gura Apostlebe wudi gura dana gurabudo bama wargangamuwe balkabalkaigo yerlngar gurai.

Bama yendu ninggai, nangu kadil Ananias gura diral nangu Sapphira. Burla galmba kadagai burlangango moneyngu wudi — money dirlen Apostlebe mandenu yimidir bama mundalnda. Gura burla dinggan — burla dirlen yirgai mundal money burngaimandenu gura murga mundal Apostlega mandenu. Garko

Ananaias yimidir money MUNDAL Apostlega mandega, nulu Peterngun nangun-gal yerba gurai: Ananaias, nundu Satanbe ngani milkadir madi gura wauu Godbego wanga gurai — mundal money ngani burgaimane? Bobo kana nanugo wunanaiga — nundu nayun moneyngu bamawe wudi dirlen money galmba nanugo budo. Nundu ngani yimidir wangamanadi? Nundu gari bamawe wanga gurai, nundu Godga wanga gurai. Ananaias koko yimidir nadi, nulu bobowe pulli gura birnega. Yerkangai mundal, dana nangu midaren, waggur mandega gura kobarbi.

Gorer diral nangu galmba kadai. Nulu nadelmulgo duno nangu birnega. Peter nangu dawangadi: Yubalenga bobongu money nayun gala wudega? Nulu dirlen yerba: nayun-gala. Peter dirlen yerba; Yubal ngani yirgaiga wauu Godga yimidir badanu gura nangu wanga guranu? Na, yerkangai duno nanu kobarbi nayun kadara dana nina galmba waggur mandenu. Namonamo nulu galmba bobowe pulega gura birnega. Yerkangai nangu waggur mandega gura dunogal kobarbi. Bama warkangamu melbi yimidir nadega, dana yinilmadi.

88. Stephen, Bama IsraeIngun Kundai.

Bama Jesuwe Jerusalembe warkangamu manadi dirlen dana Apostlengai bama seven yerlingar gurai, danago mayi gura kadagai bamawe bantchenchinu gura wudinu, Apostlengai murga koko merelin. Nobungo, nangu kadil Stephen. Nulu bama bodan gura wauu Godngunda nangu

pinal gura burbur gurai — nulu walu Apostlengai galmba bama kakadir bodan gurai. Ngalgone bama Israel yendu bobo yendumun Jerusalembe kadai. Dana bama mundalbe nangungu milka baggai nangu kundanu. Dirlen dana Stephen karbai gura Councilbe mandega gura kabanmasterngaibe yerba koko merelin: Ngandan nadi nayun bama temple gura koko Mosesga warra gurai gura kaimbai. Dana Councilbe ninggai, dana nangu wudchego nadetchi gura nangu dawangadi: Dana manubudon nina marla gural?

Stephen dirlen wauu Godngadir danangan yerba koko merelin: Yura pinal bama Israelbe koko Godga nadega, miracle warkaigo nangu dana galmba nadi, Godga gura propetawe. Gura dana netchin milkamulmadi. O, yura bama milka burbubudon. Makobadaigo yura work wauu Godga darlar yimidir pebagar yurangan. Dana propeta warra gurai gura kundai — melbi Messiaga merelin-ga. Messia nila kadai — yura yimiyimidar nangugo galmba kundai. Dana bama Israel koko nayun nadi, dana kuli warka madi. Wauu Godngunda Stephen burbur guraiga nulu dirlen yerba koko yirgai: Na, ngayu tjiri warlngaiga namalma — ngayu God Peba namalma gura nangun-gal yumur bamagal yueleli. Yimidar koko nadega dana gaualtchir nangu karbai waggur mandega gura nangu nambalnda kundai. Bamal dana nangu kundanu — dana marar danangan kana warlngai gura yerka yendumegal yidaren, bantchenchinu. Nangu kadil Saul. Nulu galmba detchuren Stephen kundanu. Nambalnda dana Stephen kundai — nulu Godga

yerba koko balgai: Lord Jesus, wauu ngado nundugo mara. Garko nulu bobowe pulli gura yendu koko yerba balgai: Lord, danangan marlangai gari ngadomengu nundu kuli manaya. Yimidir nulu yirgai, nulu dirlen pulli gura birni. Dauungar mundal nangu dodu mane gura kobarbi.

89. Melbi Jesungu Bobo Yendume Galmba Mandega, Bama Muni Koko Galmba Nadega.

Ngalgone bama Jesuwe warkaigo Jerusalem dubi, danangan duyungoi kundaigamu. Murga Apostlengai ninggaiga. Dana mundal Judaeawe gura Samariawe yerlugar madi, gura nawaigo melbi Jesungu merelin. Bama wargaigo galmba koko manubudon gurai gura danangan dogega. Philip galmba Jerusalem dubi.

Nangun-gal God mirad i gura nangu yerba koko balgai: Nundu dudan pinal, bama Jerusalemngan Gazawe dadara? Nundu dada nayun dudan wamila. Philip dadai. Na, nawaigo nulu bama yendu muni wamega. Nangu bobo Ethiopia, nulu bama Queen Candacewe. Nulu Jerusalembe murga, templebe Godga koko balkanu. Nila nulu baru Ethiopiawe gurabudo dadarai. Chariot nangumendir nulu dadarai gura koko propeta Isaiahwe bandega. Wauu Godngunda Philip detchuren nundu chariotbe yuba dada. Nulu yuba kadai nulu nadi Ethiopia bama koko propeta Isaiah bandega. Nulu nangu dawangadi: Nundu koko nayun pinalengo namalma? Nulu yendu yerba: wondara ngayu pinalgo nadinu — ani wandu dirlen pinal guranda? Nulu Philip dirlen detchuren

nulu chariotbe nangun-gal dakadinu. Kaban Ethiopian-ngun bandendi yerba wunanai: Walu moari bungaga duyungoigo kundanu — yerba dana nangu mane; yimidir moaribugaga yambun dudurgo wudaya — moari wogginu, yimidir nulu galmba dudurgo wudadi. Ethiopian-ngun nangu Philip dawangadi: Wanun-ngu Isaiah koko yimidir balgaiga? Philip dirlen nangu koko wargaigo propetaga merelin gura nangu pinal gurai-dana propetangai warkangamu Jesungu dagalbai yimidir yirgaiga — nulu galmba melbi Jesuga nangu wargaigo merelin.

Burla dadaraiga, na, burla dudan yubaigo purai nadega. Ethiopian-ngun dirlen Philipga yerba gurai: Na, nayun purai, nundu dirlen ani gari doginda? Philip yerba gurai: Koko ngayu nanu merilin nundu nayun manubudon guranda nina kana doginda bera. Ethiopian-ngun dirlen yerba gurai: Ngayu pinal, Jesus Christ nulu yumur Godga. Burla dirlen chariotngan dakadi gura purai wami gura Philipngun nangu dogi. Nangu dogega, wauu Godngun dirlen Philip warimane. Ethiopian-ngun nangu gurabudo gari nadega. Ethiopian-ngun karbuntchir dudan nangume dadarai gura Philip bobongai kokodir wali-wamega.

90. Jesus Saulga Dudanego Miradi Gura Nangu Detchuren Melbi Nangungu ngarbalbe Mandenu.

Saul, Jerusalembe bama Jesuwe wali yiwaren, bayan danangangame nulu burngadi gura diraingur gura ngandongai prisonbego ngalburen. Garko nulu high priest wami gura nangu koko

balgai nangu dirlen galmba Damascusbe deganu, nulu nawaigo galmba bama Jesuwe yiwarnu gura danangan galmba Jerusalemba mandenu gura nawaigo ngalburnu. High priest nangu dirlen detchuren Damascusbe dadanu.

Dudanego, yubaigo Damascusbe wulunggur warkabudon nangu yirngaimane gura nulu bobowe pulli. Nulu koko yerba nadi: Saul, Saul, ani ngani nundu kulidir wogurgur? Saul yerba: Lord, nundu wandu dirlen? Lordngun dirlen yerba gurai: Ngayu Jesus, anibudo, gura bama ngado nundu kulidir wogurgur. Nulu Saul yiniltchir ngarandamai gura yiwaren: Lord, ngayu wondara dirlen? Jesus nangu dirlen detchuren: yandala, Damascusbe dada, nawaigo nanu merinu nundu wondara manadinu. Bama Saulga dadarai, dana dudurgo yueleli — dana koko nadi bera gura bama nadelmulgo, Saul yandai bobongan — nulu mil warlngai gura nulu bobo gari nadetchi, nulu burramadega. Bama nangu, nangu mangal karbai gura Damascusbe dawi. Nawaigo nulu budur godera burraigo ninggai — mayi gura purai nulu galmba gari pudai.

Ngalgonego Damascusbe bama Jesuwe ninggai, nangu kadil Ananias. Nangun-gal God miradi gura detchuren: Damascusbe dudan yendu wuna, bamal nayun “dudan dumbur” gural. Nayun nundu wamila gura bayan Judasbe nundu Saul Tarsusngan wamila, nulu nawaigo ninggal gura ngado koko balgalgal. Three days nulu nina bantchega nundu kadanu nangu mangalnda karbanu nangu mil bodan mad-

inu. Ananias dirlen yirgai: Lord ngayu melbi nadega nulu nayun bama Jerusalembe bama nanugo kadaiga gura prisonbe yidaren gura High Priest nangu yewaigo degai bama nanugo yimiy-imidirgo kadanu. Lordngun nangun-gal yerba gurai: dada nundu, nangu wamila, nangubudo ngayu yerlugar gurai melbi ngadomengu nulu ngarbalbe gura king dananganbe mandenu, gari murga bama Israelbe. Ananias dadai dirlen, nangu wami, mangal kambogo nangume yidaren gura yerba gurai: Garka ngado Saul, Lord ngandanun Jesus ani degai mangal ngadomun nina karbanu, nundu gurabudo miltchir madinu gura wauu Godga nanun-gal dakadinu. Ngangoigo nulu mil nangu bodan manadi. Nulu yandai gura nangu dogelgi.

Wudur kundoigo nulu Damascusbe ninggai. Ngalanbe nulu netchin synagoguebe dadai gura bamawe merelin — nayun Jesus Christ, nulu manubudon yumur Godga. Namo bama Israel Damascusbe nangu kuli madega, nulu dirlen bobo dubi gura Arabiawe dadai. Three years nulu bobo bama ngarbalbe wali dadarai gura Arabiawe dadai. Three years nulu bobo bama ngarbalbe wali dadarai gura melbi Jesungu merelin, garko nulu gurabudo Jerusalembe kadai gura nawaigo melbi Jesungu merelin. Nawaigo galmba bama nangu kulimadi nulu dirlen Jerusalem dubi gura Syria gura Cilicia melbidirgo wami. Nulu galmba Tarsus, bobo nangugo wami gura namongan nulu Antioch Syriawe wami. Nawaigo mundal bama Jesusuwe ninggai, mundal bama Israel gura war-

gaigo dana dagalbai manu ngarbalngai ninggai. Bobo namodirbe bamal danangan bama Jesuwe “CHRISTIAN” kadil yidaren.

91. Godngun Peter Pinal Gural, Jesungu Bama Warkangamu Walu Yaba Gargaigongai Manadi.

Caesareawe bama yendu ninggai, nangu kadil Cornelius. Nulu gari bama Israel. Nulu ngarbal, Romengan murga Emperor nangu nangu bobo Judaeawe degai, nulu murga soldier. Gura makobadaigo nulu bobo bama Israelbe ninggai, nulu koko Godga pinalen-go mane gura galmba manubudon gurai. Netchin nulu galmba Godgal koko balgaiga. Nangun-gal anggali Godga miradi gura nangu yerba koko balgai: Cornelius, koko nundu Godga netchin balgalgal nayun nulu milkan nadi, nundu galmba mangal dainbur bama dakumulewe netchin daku gura money wumalma — nayun God galmba pinalgo. Nila nundu bama degala Joppawe gura Peter dawila — nulu nawaigo bayan Simonbe (ngarra-malen). Nulubudo nanu koko pinalen merinu. Cornelius ngangoigo bama kundo Joppawe degai, Peter dawinu.

Dana bama Cornelius dudanego dadara — ngalgone Peter bayan moguwe dadaraiga Godga koko balganu. Ngalan wanggarbudon, Peter dingga pulli. Nulu walu nguyaren nadi — tjiri warlngadi gura marar warka wanggarmun nangungal kadai. Nulu nadi marar gulngul minadir — minangai ngamburggo. Peter minangai nadega, mundal bama Israel kana pudarai, gura mundal dana ngudopudalmul — namodir

warra gurai. Nulu Peter minangai nadetchi, nulu koko nadi, yerba gurai: Yandala, Peter, mina kundala gura pudala. Peter yerba gurai: Gari, Lord, ngayu mina warragur mgudopudalmul. Koko nulu gurabudo yerba nadega: Godngun mina bodan bobowe yidaren, nayun nundu gari warra gurala. Yimiyimidir nulu mina gura koko guraguraigo — guraguraigo nadi.

Peter dudurengo yirgalgai: namodir ngado ngani miradi, koko yimidir ngado ngani yirgalgai? Nalgone dana bama Cornelius melbidir degai — dana bargaren yueleli gura Peter yiwaren. Wauu Godga Petergal yerba gurai: Bama kundo nayun nina yiwari. Nundu bada dakaya gura danangangal dadara — ngayugo danangan degai. Peter danangan dirlen wami gura danangangal Caesareawe dadai. Nawaigo Cornelius gura bayankutchin gura dauungar nangu Peter bantchega. Peter danangangal miradi, nulu danangangal yerba koko balgai: Yura pinal bera bama Israel gari bayan bama ngarbalbe burngaia, gura God ani pinal gurai gura ani detchuren ngayu ngarbal galmba gari warra guranu. Ngado nila merila, ani ngani dawi? Cornelius nangu dirlen merelin. Garko Peter danangan yerba koko balgai: Nila ngayu pinalbudo God gari murga bama bobokutchin ngadome dauun manaya — bobo warkangamuwe nangungu yinil gura milkadir ninggal danangan ngamuguraigo nulu dauuntchir namalma. Danangan nulu dirlen melbi Jesungu merelin — bamal nangu kundai gura nulu nimangan yandaiga — nangungubudo God wauudir bama warkangamuwe

dauuntchir manadinu.

Nulu yimidir koko yirgaiga, wauu Godga danangangal dakadi yimidir nulu dagalbai danangan Apostlebe dakadi. Peter yerba gurai danangan wauu Godga wudega, wandu dirlen murinu danangan doginu? Nulu dirlen detchuren danangan doginu.

92. Apostle James Herodngun Kundai. Peter Galmba Ngalburen Gura God Nangu Darlngai.

Ngalgone King Herod Jerusalembe bama Jesuwe dirmbaiga gura nulu wauudir danangan kundanu. James, yaba Johnbe nulu detchuren kambogo wogginu. Nulu nadi bama Israel namo karbunmanadi. Nulu detchuren Peter galmba kadanu gura ngalburnu. Prisonbe nangu yidaren gura bama four nulu detchuren dana nangu bantchenchinu. Passover kana badadinu, garko nulu nangungu yirganu — duyungoigo ngoba kundanu.

Wudurbe Peter kadaiga wunanai. Bama yendu nangungal goalngur yuba wunai, yendu naggalngur, gura yendu bama godera bargar prisonbe bantchega. Na, wudurbe anggali Godga Petergal kadai, nangu wanggongol garlngai gura yerba gurai: Yandala dinalgo. Chains mangalngan pullega, nulu yerbaigo yueleli. Anggali gura yirgai: walngan birbala, dambal galmba, marar galmba birbala gura ngadongal kadare Peter anggaliwe milkadir madi bera gura dudurengo nulu yerba: ngado nguyar yimidir murga kadai. Burla anggali bargar wami, nayun bama godera yueleli bera gura burla ngoba Peter burlangan anggali nadelmulgo, burlangan gari darlaren.

Garko burla bargar warka, beortchir wami, nayun bargar dirlen nulugo warlŋadi. Waggur anggali pidaigo Petergal dadara garko nulu warimanadi.

Peter yueleli pidaigo garko nulu yerba gurai, nila ngayu pinal God anggali nangugo degai gura ani Herodesga muri. Garko nulu bayan Marywe dadai (nayun ngamu Markbe). Nayun netchin mundal bama Jesuwe burntchirngaradi Godal koko balkanu. Nulu bargar daninggo kundai, dirlen kabir yendu kadai, nadinu wandu bargaren yueleli. Peter koko yirgai, nulu ngan-goigo nangu pinalgo nadi nulu karbumanadi gura dinalgo dadai danangan bama mundalbe merelin: Peter bargaren yueleli. Dana yerba gurai: nundu mil waril ngoba. Gura nulu yerba, gari gau, koko ngado manubudon. Peter guraguraigo bargar kundandai. Dana dirlen bargar warlŋai, dana nangu nadi, dana wauunrumadi. Peter danangan murga merelin God anggali nangugo degaiga gura nangu darlŋai. Nulu ngango dadai bobo yendume. Gorer Herod galmba Jerusalem dubi gura Caesareawe dadai. Dirlen bama Jesuwe gari gura yiniltchir burngadi, dana melbi Jesungu wali mandendi gura bama wargaigo Christians madega.

Matthew sample
9 verses of the Gospel According to Matthew in the
Gugu Yimidhurr language of Australia

Public Domain

Language: Gugu Yimidhurr (Guugu Yimidhurr)

2021-11-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source
files dated 24 Nov 2021

f4cad640-5ebd-5ce0-a182-942045620ab8